STRIPSCHRIFT
UITGEVERIJ SILVESTER
DUITSE HUMOR
NUMMER 348 * €4,50

VERNIEUWD

GERARD REVE &STRIPS

REEDS 35 JAAR!

→ REDACTIO

Eindelijk is ook voor Stripschrift het jaar 2003 begonnen. En geef het maar toe... Het wachten was de moeite waard. Na zo'n vijftien jaar in ongeveer dezelfde vorm te zijn verschenen leek het vijfendertigjarig bestaan van uw lijfblad hèt moment om het tijdschrift eens flink onder handen te nemen en een nieuw jasje aan te trekken. Uit reacties door de jaren heen bleek bij voorbeeld dat de actualiteitenrubriek door veel lezers als eerste wordt gelezen. Dan lijkt het logisch dat we met die rubriek het nummer openen, toch? Met onder andere lekker veel nieuwe rubrieken. Maar ook met het vertrouwde Stars & Strips voor de geïnteresseerden in Amerikaanse comics. Nieuw zijn ook de servicepagina's achterin. Met onder meer de mogelijkheid om gratis te adverteren. Maar ook met lezersbrieven, een prijsvraag en de agenda. En omdat we toch bezig waren hebben we meteen nieuw papier uitgezocht waarop alles nòg beter tot z'n recht komt. Wij zijn er van overtuigd dat de restyling zorgt voor een Stripschrift die weer een tijdje mee kan, maar zijn uiteraard benieuwd naar de mening van de lezer. Schroom daarom niet en vul onze postbus met kritische noten.

En met felicitaties natuurlijk.

Gratis Star Wars Lego & Medabots-ruilkaart
FOX KIDS
magazine
Strips, films, games, Internet en Xtreme Sports
Doe mee en win kaartjes voor Spy Kids 2!
Nu met Spider-Man-strip!
PLUS: Cheats voor Age of Mythology, The Sims nr de PS2.

→ OMSLAG

Een van de 25 meesterwerken.

Onder het motto Styx *staan in de 68e Boekenweek 'leven en dood in de letteren' centraal. Het motto is ontleend aan de rivier de Styx, die in de mythologie 'het land der Levenden'en 'het Dodenrijk' scheidt. De omslagillustratie is deze keer overgenomen uit* Boekenweektest 2003. Theo van den Boogaard tekent de dood. *De Boekenweektest is een 64 pagina's tellend cadeau van de openbare bibliotheken voor hun leden ter gelegenheid van de Boekenweek 2003, die dit jaar loopt van 12 tot en met 22 maart. Theo van den Boogaard voorzag 25 meesterwerken over de dood van een illustratie. Het is aan de lezer om de tekeningen aan de juiste titels te koppelen.*

De oplossing van de in een oplage van 130.000 exemplaren gedrukte Boekenweektest is vanaf maandag 24 maart 2003 te vinden op de website www.boekenweek.nl

Voor de cover van Stripschrift *voerde Van den Boogaard enkele wijzigingen in de oorspronkelijke tekening door en verzorgde hij ook de inkleuring.*

Stripbladen

Behalve de lancering van het striptijdschrift *Myx* (zie het artikel elders in dit blad) zijn ook anderen druk bezig nieuw leven in de striptijdschriftenwereld te blazen. Zo brengt Strip2000 op initiatief van Genui, een ontwerp- en adviesbureau, een nieuw stripinformatietijdschrift op de markt, *Stripnieuws* genaamd. Het in full-colour uit te brengen blad richt zich op een breed publiek. 'Eigenlijk op alle mensen met affiniteit voor strips waar-door een licht en luchtig blad ontstaat', aldus Joël Philippo van Strip2000. Hij wil er nog niet al te veel over kwijt. Het nulnummer van het blad dat met een oplage van 5000 exemplaren zal verschijnen, wordt gratis uitgedeeld op de beurs te Rijswijk. Het bestaat voor eenderde uit strips (onder andere van Rob Derks) en voor tweederde uit informatie over strips in de vorm van interviews en artikelen. Het 32-pagina's tellende magazine verschijnt zes keer per jaar en zal steeds gepromoot worden op een stripbeurs.

Ook Ronny Matton van uitgeverij Talent is voornemens nog in 2003 een nieuw tijdschrift uit te brengen. Matton, die gaat voor meer strips en minder informatie, meldt in een interview met *De Morgen* dat hij in het blad niet alleen teke-

Peer onthult complot

Er zitten geheime boodschappen in de gagstrip *Peer de Plintkabouter* die treinkrant *Metro* dagelijks publiceert. Zo maakte tekenaar Marq van Broek-

WAT IK NOU TOCH WEER LEES: 'VAN BIJSTANDSMOEDER NAAR MILJOENENDEALS'. DIE J.K. ROWLING IS MOMENTEEL DE RIJKSTE VROUW VAN ENGELAND!
de Krant
WAT ZU KAN, KAN IK OOK!!!
de Kr
tim in het bos
tom in het bos
tim en tom in het bos

■ INHOUD

2 ACTUA

14 GERARD REVE
Willard Mans

19 LAND IN ZICHT
John A. Lent

20 STRIPHELDEN OP DE DIVAN
Renzo Verwer

22 UITGEVERIJ SILVESTER
Wilco Tuinenburg

26 MARTIN PERSCHEID
Harry Wibier

29 BITS & PIECES
Ben Bits

30 DICK BOS vs BRUCE HUNTER
Rich Thomassen

33 OPINIE→ STRIPS EN TELEVISIE
Ed Hengeveld

34 DE BOVENTOON

38 HEINZ SERVICE SPREAD

40 INDEX JAARGANG 34
Arco van Os

naars en series uit zijn eigen Talentstal wil plaatsen. 'Juist in deze tijden moeten stripuitgevers als Arboris, Casterman, Dupuis en Lombard de handen ineenslaan en samenwerken', aldus Matton. De lezers een voorproefje bieden en een podium zijn voor jong talent is wat met het blad wordt beoogd.

Het populaire tv-kinderstation Fox Kids lanceerde eind vorig jaar een nieuw jeugdblad. *Fox Kids Magazine* richt zich vooral op jongens. Het verschijnt in een oplage van 80.000 exemplaren, waarvan er zo'n 40.000 via supermarkten worden verkocht. Inmiddels zijn er ook circa 9.000 abonnees. Het tijdschrift (losse verkoopprijs: E2,95) bevat een paar gelicenseerde strips. In het januari-nummer gaat het om twee van Marvel Comics overgenomen verhalen van *Spiderman* (Jason Quinn/Adrian Salmon) en *Power Rangers* (Jason Quinn/Arto di Wetherelli) en een *Digimon*-aflevering (John Gatehouse/Alan Craddock.

TdK/RS

hoven op 21 november 2002 promotie voor zijn eigen stripalbum *Marq denkt*, door een boekwinkel te tekenen met posters onder de toonbank waarop de albumcover te zien is, voorzien van het woord 'uitverkocht'. Toen *Stripschrift*-medewerker Jeroen Mirck deze 'sluikreclame' bij wijze van grap openbaar maakte op het discussieforum van *Stripster.nl*, bediende Van Broekhoven hem via de krant van repliek: op maandag 2 december las Peer in zijn *Metro*-gag een krant, met de vette nieuwskop 'Jeroen M. ontdekt complot'. Stripster-bezoekers hadden het meteen in de gaten. Zouden de *Metro*-lezers dit 'complot' ook hebben ontdekt?

I.M. Peter de Smet

1944-2003

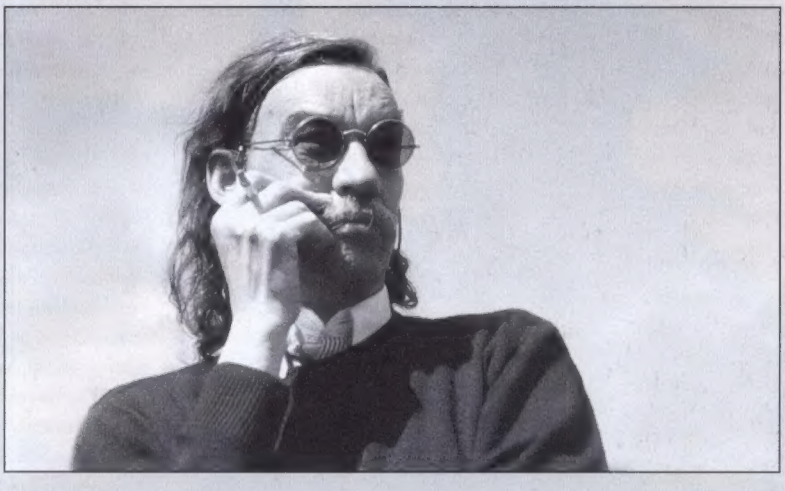

FOTO RUDY VROOMAN

Beste Peter,

Ook al ken je elkaar zo'n jaar of dertig (in jouw geval meer dan een half mensenleven), er zijn altijd dingen die onuitgesproken blijven. Daar heb je dan vaak een excuus voor: 'Komt een ander keertje wel.', 'Niet het goede moment.', 'Het is al zes uur.', 'Hij weet wel wat ik ervan vind...'

Nu is het te laat. Heb ik wel 'ns verteld dat ik je maar een rare snuiter vond, toen je voor het eerst onze redactie binnenstapte? Ik kon je goed observeren, want onze hoofdredacteur ontving haar gasten altijd aan haar bureau, dat middenin het redactielokaal stond. Maar wie die middag vooral de show stal, was Lola, je teckelpup.

Toen Hetty Hagebeuk je na het keuren van je werk meenam naar de kroeg op de hoek, wist ik dat het goed zat: *De Generaal* kreeg een plekje in *Pep*. Ik vond het een goede keus. Ik was een liefhebber van het werk van Greg en herkende in jouw Generaal een paar *Blunder*-trekjes. Heb ik je dat ooit durven te vertellen? Een paar jaar later leerden we elkaar pas echt kennen. We hadden het gek genoeg niet zo vaak over strips. Ik was geen stripkenner en jij had zo veel andere interessegebieden: architectuur, België, de beide Wereldoorlogen, kunst. Veel ontmoetingen stonden natuurlijk in het kader van het afleveren van je nieuwste verhaal van *De Generaal*. Je kwam je pagina's graag persoonlijk brengen. Je vond het belangrijk om te weten wat er op de redactie speelde en wat er gebeurde. Vaak kende ik het plot al. Tijdens lange telefoongesprekken had je me met je karakteristieke, klokkende lach over de nakende machtsgreep verteld. Want je kon zonder enige vorm van ijdelheid of pretentie smakelijk schateren om je eigen vondsten. Weinig mensen kunnen zich dat permitteren zonder aanmatigend over te komen. Je fantasie was groot genoeg voor een hele reeks andere strips, maar *De Generaal* zou je nooit overtreffen. Althans, dat vind ik. Jouw drang om steeds weer andere, nieuwe dingen te doen, vertaalde zich ook in de inrichting bij jou thuis. Elke keer stond ik voor een verrassing: geen kamer had meer dezelfde functie als de keer daarvoor. Slaapkamer was werkkamer geworden, werkkamer was woonkamer, woonkamer was werkkamer, werkkamer was bibliotheek, bibliotheek was woonkamer, enzovoorts, enzovoorts. Waar haalde je de energie vandaan? Je had het razend druk, maar je kwam altijd heel ontspannen over. Je maakte niet alleen een hele reeks strips, maar je verdiende je geld eigenlijk in de reclame. Dat merkte ik pas toen ik zelf in de reclame belandde en je vanuit die totaal andere hoek bezig zag. Ook voor dat werk had ik grote bewondering. Nooit zag ik iemand die met een paar cartoons een hoogst ingewikkeld, gortdroog sociaal jaarverslag van een grote onderneming zo bondig kon samenvatten. Je kon de tekst van de klant eigenlijk net zo goed weglaten.

Je vertrouwen in de mens was vrijwel onbeperkt. Gelukkig werd dat vertrouwen maar zelden geschaad. Wat je geeft, krijg je terug.

Humor, tekentalent, zachtmoedigheid, gastvrijheid, intellect of intelligentie kom je wel vaker tegen in mensen. Maar niet allemaal tegelijk in één mens.

Je was een fascinerende man, Peter. Het spijt me dat ik je dat nooit heb gezegd.

Frits

Frits van der Heide was hoofdredacteur van Eppo *en heeft nu een albumproductiebureau voor strips in Zandvoort.*

Politiek in Prent 2002

De uitreiking van de Inktspotprijs tijdens de opening van de expositie *Politiek in Prent 2002* werd overschaduwd door het overlijden van Jaap Vegter (zie I.M. elders in Actua). Daardoor is minder prominent naar voren gekomen dat ditmaal niet een van de gevestigde namen maar een van de opkomende talenten de prijs in ontvangst mocht nemen: Bas van der Schot voor zijn LPF-cartoon in *Algemeen Dagblad*.
De bijbehorende catalogus verscheen voor de tiende keer. Naast het gebruikelijke overzicht van het werk van politieke cartoonisten bevat het boek een interview met de in ons land (onder andere voor *Rotterdams Dagblad*) werkende Iraanse tekenaar Farhad Foroutanian en een apart kleurenkatern met grappen over de LPF.
De tentoonstelling *Politiek in Prent* is nog tot en met 23 maart te zien in de Openbare Bibliotheek te Den Haag. Daarna reist de expositie door naar het Persmuseum te Amsterdam, om vervolgens van 6 mei tot 14 juni in het Haus der Niederlande in het Duitse Münster te belanden. In de zomer zal de expo naar Knokke reizen, waar een gecombineerde (Belgische en Nederlandse politieke tekenaars) tentoonstelling zal worden gehouden. In september is de expositie nog te zien in het Provinciehuis te Groningen.
De organisatie Stichting Pers & Prent onderzoekt met de collega-organisatie in België of er een Europees project kan worden opgezet, met een prijs voor de beste Europese politieke cartoon.
De catalogus *Politiek in Prent 2002* werd samengesteld door Hans IJsselstein Mulder en Ariane de Ranitz (ISBN 90-805519-8-8. Prijs E12,50). RS

Stripterminologie

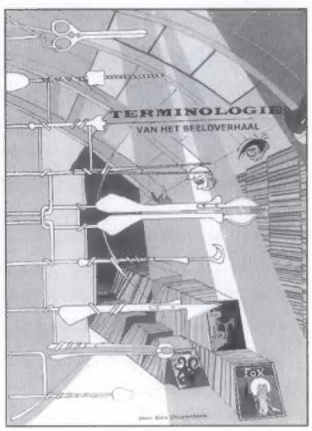

Weet u wat het 'nummer-17-fenomeen' is? Komen de woorden onomatopee of morfologie u bekend voor? Net als de begrippen 'Klare lijn' en 'One shot' maken deze termen slechts een klein deel uit van een uitputtende lijst met begrippen in het boekwerk *Terminologie van het beeldverhaal*. Stripverzamelaar Alex Sliepenbeek heeft in zes jaar tijd een klein monnikenwerk verricht. Geheel in eigen beheer heeft hij in ruim honderd pagina's meer dan 1000 begrippen inclusief uitleg op papier gezet. Daarbij heeft hij een tweetal genre-indelingen ontwikkeld. TEGGEB, gebaseerd op thema van het stripverhaal en DEGGEB, gebaseerd op de intentie waarmee de auteur het stripalbum op de markt brengt.
Tot slot heeft hij aan elkaar verwante terminologie geclusterd in groepen. Het boekwerk, onder andere nuttig voor recensenten, kent een oplage van 150 exemplaren en is te bestellen via een e-mail aan *a.sliepenbeek@hetnet.nl* TdK

Rawhide

De klassieke revolverheld Rawhide uit de jaren 50 is terug! Maar wie dacht dat de cowboystrip nog steeds het terrein was van echte kerels, ruige paarden en gewillige saloonmeisjes heeft het mis... Marvel Comics denkt weer eens een revolutie in stripland te ontketenen met het zoveelste homoseksuele comic-character... Werden we onlangs ook niet al verrast met een uncanny X-Men die liever in maillot en Donna Summer op z'n walkman de sterretjes uit het luchtruim vliegt? En was Northstar ook al niet van de herenliefde? De originele schepper John Severin (inmiddels 86) zal nauw samenwerken met Ron Zimmerman, schrijver van de Howard Stern Show. Hij was ook degene die de suggestie deed voor een homovariant op Rawhide. Maar hoewel Marvel de reeks aankondigt als *'the first openly gay title character in a comic book'* zal ook deze kast-cowboy niet meteen wild om zich heen schieten met zijn *coming out*. De uitgever haast zich om te zeggen dat Rawhides voorkeur voor mannen slechts met knipogen, dubbele bodems en non-expliciete uitingen duidelijk wordt gemaakt. Er zijn zes verhalen gepland die vanaf februari verschijnen en het eerste deel heet *Rawhide Kid: Slap Leather*. Als deze variant van *How The West Was Gay* aanslaat, zal Marvel besluiten om verder te gaan met de reeks... Dat worden slappe tijden voor het plaatselijke bordeel in Gay Gulch... PvC

Stripmuseum Groningen mikt op 2004

Van uitstel komt afstel. Dat zou je haast ook denken van het Stripmuseum Groningen. Maar de plannen zijn nog niet van tafel. Sterker: de mondelinge overeenkomst tussen de gemeente Groningen, de Stichting Het Museum van de Nederlandse Strip en Libéma staat nog steeds. Laatstgenoemde organisatie uit Rosmalen is eigenaar van een aantal amusementsparken en beurscomplexen en gaat het museum in opdracht van de stichting en met toestemming van de gemeente exploiteren (zie ook *Stripschrift 336*). Directeur Lips meldt dat het gemeentebestuur momenteel de laatste hand legt aan de schriftelijke overeenkomst. Als die klaar is, kan de verbouw van het pand in het Westerhaven-complex beginnen. Lips schat in dat de bouw zo'n negen maanden in beslag neemt. Een zegsvrouw van de gemeente Groningen verwacht dat het contract rond april definitief van alle handtekeningen is voorzien. Dit zou dan betekenen dat het museum begin 2004 eindelijk de poorten kan openen, elf jaar na het ontstaan van het plan. Het trage besluitvormingsproces heeft geen nadelige invloed op de toegezegde miljoenensubsidies van de gemeente, de provincie Groningen, de Europese Unie en een aantal fondsen en particuliere investeerders. Meldt de woordvoerster. 'Die staan geparkeerd.' RS

BAS VAN DER SCHOT

Spiderman

Spiderman, het boek van de film gebaseerd op de comic. En nee, niet een stripboek. In de Verenigde Staten al jaren een bekend fenomeen, een werkje dat in wezen de boekuitvoering van de film is, met in het midden enkele (kleuren)foto's uit de film. Zo'n boek leest ondanks de letterlijke weergave van dialogen niet als het filmscript maar echt als een heuse roman. Wel eentje die strak-trouw is aan het witte doek.
Zo ook dus *De avonturen van Spiderman* van Michael Teitelbaum (uitgeverij De Eekhoorn, ISBN 90-6056-885-0, Prijs E12.99), dat begint met de intro door Peter Parker zelf: 'Wie ik ben, vraag je? Weet je zeker dat je dat wilt weten?' Ja natuurlijk, daarom zaten we toen in de bioscoop en daarom lezen we nu dit boekje. Een roman die – in tegenstelling tot de gebruikelijke Amerikaanse pocket-uitgaves – een verzorgde hardcover is.
Jammer dan ook dat de vertaling vanuit het Amerikaans nogal rechttoe-rechtaan is, waardoor het Nederlands wat ouderwets aandoet: 'We hebben het gehaald, maatje!', zegt Harry tegen Peter. Tsja, en dat terwijl de film toch in het hedendaagse is gesitueerd. Hoe dan ook, een leuk boekje voor de fan van de film, wellicht aardig voor de fan van de comic – mits die zich niet stoort aan de gewijzigde verhaallijn van de film. JB

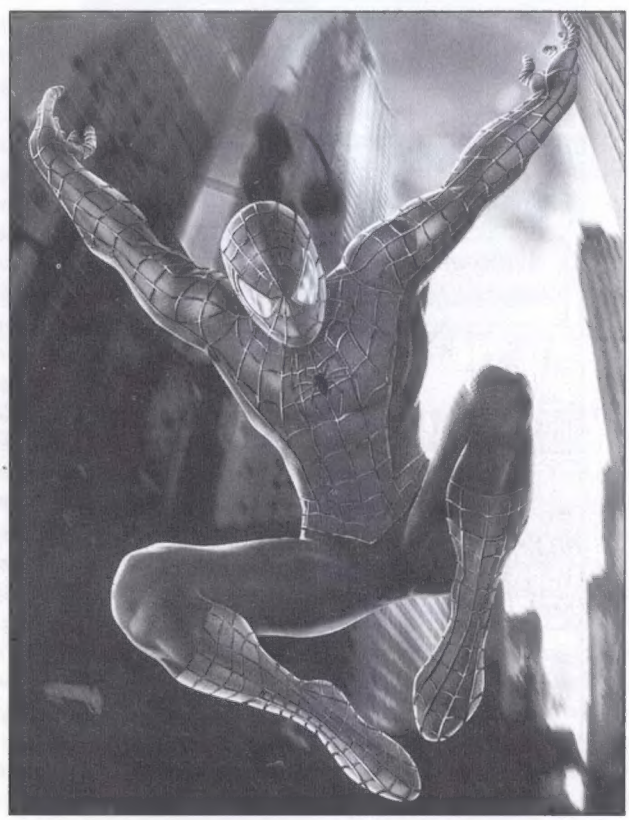

→ 24 BPS

■ *Disney is na de megadure megaflop* Treasure Planet *(Piratenplaneet) definitief het spoor bijster (schrale troost: de filmversie van* The Powerpuff Girls *van concurrent Cartoon Network deed het nog slechter). Alle animatieprojecten van de laatste jaren, het succesvolle project* Lilo & Stitch *daargelaten, zijn lauw ontvangen bij pers en publiek. De volgende grote 'classic' wordt de film* Bears. *Als dat maar geen berenvariant wordt op Dreamworks' zweverige en geflopte* Spirit. *Disney's grootste concurrent hoopt zelf revanche te nemen met een ouderwetse avonturentekenfilm:* Sinbad, Legend of the Seven Seas. *De film moet in juli in de VS uitkomen.*

■ *Veel klassieke animatiefilms die tot voor kort niet beschikbaar waren of ronduit lastig te vinden, worden uitgebracht op DVD. Bijzondere uitgaven zijn de oude animatiefilms van Winsor McKay,* Private Snafu *(de propaganda-filmpjes uit WOII van Warner Brothers),* The Ub Iwerks Collection *(bijna 70 cartoons van onder andere* Whillie Whopper *en* Flip the Frog*) en* Somewhere in Dreamland *met de befaamde* Color Classics *van Max Fleischer. Van zijn hand verscheen bij Image Entertainment eveneens een schijf met alle gerestaureerde en opgepoetste* Superman*-cartoons uit de jaren veertig (The Diamond Anniversary Collection).*

■ *Ook* Roger Rabbit *vindt zijn weg naar DVD. De baanbrekende animatiefilm uit 1988 krijgt eindelijk een waardige uitgave inclusief de drie* Roger*-shorts die eind jaren tachtig gemaakt werden.*

■ *Wallace & Gromit zijn terug! Aardman Animations maakte voor een website en de BBC tien korte cartoons. In* Wallace & Gromits Cracking Contraptions *zien we de uitvinder Wallace en zijn wanhopige proefkonijn (dan wel proefhond) Gromit aan het werk met zijn bizarre creaties. De tien filmpjes zijn op DVD en VHS uitgebracht maar zijn niet te koop in de winkel. Exclusief verkrijgbaar via* www.aardman.com *of* www.cd-wow.nl *voor ongeveer* E*20.*

□ *In Engeland wordt gewerkt aan een animatieserie over* The Spice Girls. *Bij succes vindt de oversteek naar Europa plaats.*

□ *Er is een bioscoopfilm van* Thunderbirds Are...Go *in de maak. Regisseur wordt Jonathan Frakes (van de* Star Trek*-films* Insurrection *en* First Contact*).*

□ *Comic-held The Hulk is vanaf 10 juli te zien op het witte doek. Dennis Murran, oscarwinnaar voor special effects in* Star Wars, Jurassic Park *en* Terminator II *heeft zich met de vormgeving bemoeid.*

□ *Van animatielegende Gene Deitch (zeer recent geroemd voor zijn fraaie* Nijntje*-filmpjes) verschijnt in april een boek bij Fantagraphics, geredigeerd door niemand minder dan Robert Crumb.* The cat on a hot tin groove *bevat alle cat-cartoons uit de jaren 40 en 50 uit het befaamde Record Collector Fanzine.*

■ *Tot slot Nederlands nieuws: Fox Kids zal medio dit jaar een poppenanimatiereeks rond* Bobo *gaan uitzenden.*

Comic! Jahrbuch 2003

Nee, u heeft de editie van 2002 niet gemist, want die bestaat gewoon niet. Vandaar dat in ietwat vage cijfers het jaartal 2002 ook op de rug staat vermeld. Dit jaarboek is ook niet echt een jaarboek want het blikt verder terug dan een jaarboek hoort te doen en zo kunt u in dit fraaie boekwerk zelfs tekeningen aantreffen van André Franquin en Wilhelm Busch. In feite is *Comic! Jahrbuch* een bijna jaarlijks verschijnend 240 pagina's tellende verzameling stripvorswerk dat voor ieder wat wils biedt. Dit jaar is er onder andere aandacht voor cartoontekentechniek, steden in strips, stripcultuur uit München, Ingo Stein, vrouwelijke striptekenaars, striptekenopleidingen in Duitsland, prijswinnaars en ontwikkelingen in Denemarken, Frankrijk, België, Duitstalig Zwitserland, Spanje en de Verenigde Staten. *Stripschrift*-redacteur Rik Sanders beschreef de stand van zaken in Nederland. Dit boek mag u dus niet missen (ISBN 3-88834-933-8, €15,25). HW

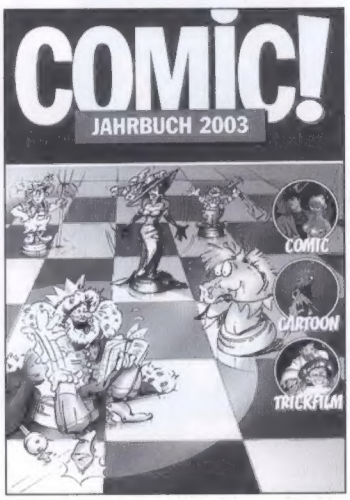

Lecturama terechtgewezen

De Consumentengids *van februari vecht een robbertje met Lecturama uit. Het beschrijft in een artikel hoe deze postorder-uitgeverij een klant, nadat die een kennismakingsboek van* Asterix *had besteld, daarna een pakket met de rest van de serie opstuurt. De klant, een jurist, had daar niet om gevraagd en houdt de boeken vervolgens zonder te betalen. Volgens Lecturama is de man echter stilzwijgend akkoord gegaan, omdat hij na de proefzending geen berichtje had gestuurd om verdere zendingen te voorkomen.*

De uitgever wil geld zien, stuurt acceptgirokaarten, herinneringen en uiteindelijk brieven via een incassobureau. De jurist houdt evenwel voet bij stuk en schakelt uiteindelijk de Consumentenbond in. Die weet onder dreiging van een gang naar de rechter Lecturama te overtuigen dat het wettelijk verboden is consumenten ongevraagd producten toe te sturen en daar geld voor te vragen. De ontvanger mag ongevraagde spullen houden en hoeft niet op de zending te reageren. Het postorderbedrijf, die diverse stripreeksen gebundeld heruitgeeft, heeft de bond beloofd klanten voortaan expliciet toestemming te vragen voor het toezenden van vervolgzendingen. Wie desondanks nog steeds klachten heeft over Lecturama kan zich bij de Consumentenbond in Den Haag melden, zegt de belangenbehartigingsorganisatie. RS

Heuvel brengt WO II-strip uit

Eric Heuvel heeft een strip over de Tweede Wereldoorlog uitgebracht, in samenwerking met de Anne Frank Stichting en het Fries Verzetsmuseum. Het boek, getiteld *De ontdekking*, is mede met een rijkssubsidie gefinancierd en is in eerste instantie voor scholen en asielzoekerscentra bedoeld. Big Balloon zal een gekartonneerde handelseditie uitbrengen.
De ontdekking volgt de komst van een Duitsland ontvluchtende joodse familie naar Nederland, behandelt het nazisme en de Duitse bezetting en stipt ook de ontwikkelingen in Nederlands-Indië aan. 'Uitgangspunt was om er een niet al te belerend verhaal van te maken. Ik heb zelf de eerste opzet gemaakt en er ook avontuurlijke elementen ingevoegd. Daarna hebben diverse instanties, waaronder musea, het Niod en onderwijsinstanties, er naar gekeken. Al met al heeft het een paar jaar geduurd voordat het project definitief af was,' vertelt Heuvel.
De strip is eigenlijk de verwezenlijking van een oude droom. 'Toen ik een jaar of tien was las ik veel *Heroic*-albums over de Tweede Wereldoorlog. Zulke strips wilde ik ook maken en dit idee heeft me nooit meer losgelaten. Toen ik een tijdje terug hoorde dat leerlingen, met name op het Vmbo, amper meer iets weten over deze oorlog - een belangrijk ijkpunt in onze geschiedenis - ben ik tot actie overgegaan.' Hij kwam via via in contact met de Anne Frank Stichting, waarna het balletje ging rollen.

De Nederlandse nazi's waren blij met de bezetting...
Welkom in Amsterdam!
Nu zijn wij de baas.
We gaan orde op zaken stellen. Eindelijk!!

Voor Heuvel wordt 2003 een druk jaar. In *Algemeen Dagblad* start volgende maand de krantenstrip *De Gesloten Cirkel* over mysterieuze gebeurtenissen rond het thema tijd (op scenario van Frits Jonker), in juni volgt het derde album van *Bud Broadway* en binnenkort heeft de stripmaker weer een afspraak met Jaap Blokker, om te praten over het illustreren van het jaarverslag 2002 van de Blokker Holding. Volgens Heuvel is de directeur van dit winkelconcern een groot stripliefhebber die zijn jaarverslagen in stripvorm uitbrengt om ze minder saai te maken. Heuvel is ooit via Han Peekel benaderd om mee te werken en is uitgegroeid tot huistekenaar. In de twee voorgaande edities publiceerde hij een stripbewerking van de geschiedenis van het familiebedrijf. Het jaarverslag 2001 kwam in augustus vorig jaar nog groot in het nieuws, toen bleek dat Blokker in het voorwoord een nogal bruusk verband legde tussen (winkel)criminaliteit en allochtonen. RS

I.M. Jaap Vegter | *Licht en leuk, hard en heftig*

1934-2003

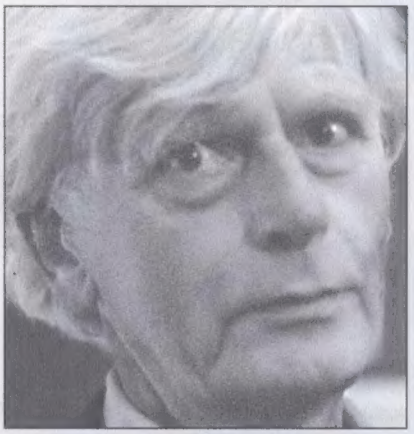

FOTO ALEXANDRA VERBURG

Dinsdag 14 januari 2003, perscentrum Nieuwspoort: het is vijf uur 's middags en de opening van de expositie *Politiek in Prent 2002* staat op het punt te beginnen, wanneer ik gewaarschuwd word: Jaap Vegter is onwel geworden. Ik ga kijken in de sociëteit, waar ik Jaap onderuit gezakt aantref in een stoel. Lijkbleek, moeilijke ademhaling. Max de Bok staat er bezorgd bij: 'Dit gaat niet goed.' Er is een ambulance opgeroepen en EHBO-ers van de Tweede Kamer komen juist binnen en beginnen met eerste hulp.

Bijna twee uur later komt het bericht dat Jaap overleden is.

'In het harnas gestorven,' merkt iemand op, wanneer we - zijn collega's en de organisatoren van de expositie - napraten in de sociëteit. Ja, zo voelt het een beetje. Zulke openingen waren speciale gebeurtenissen waarbij de politieke tekenaars niet alleen centraal stonden, maar elkaar ook weer eens spraken en gedachten uitwisselden over hun werk.

Zoals dat ook één keer per jaar gebeurde bij de lunch in restaurant *Kaatje bij de sluis* in Blokzijl, waar Jaap de afgelopen jaren verschillende keren gast was. Als mens en tekenaar stond hij hoog in aanzien bij zijn collega's. Dat bleek ondermeer toen ik eens bij zijn afwezigheid vroeg, wat zijn werk zo bijzonder maakte. Peter van Straaten roemde zijn manier van tekenen. 'Hoe hij een gebaar, een houding kan tekenen! Het is altijd precies goed.'

Mat Rijnders, tekenaar bij het *Eindhovens Dagblad*, vertelde me na Jaaps dood, dat het hem zo speet dat hij Jaap nu niet meer kon vertellen, dat diens tekeningen hem rond 1967 hadden geïnspireerd om journalistiek tekenaar te worden. Het waren illustraties voor de *Consumentengids*, één van de bladen waar Jaap Vegter jarenlang voor werkte en waarvoor hij mede het gezicht bepaalde. Zoals dat ook gebeurde bij andere vaste afnemers van zijn werk, bij voorbeeld *Avenue*, *Cobouw*, *Sekstant*, *de Haagsche Courant* en natuurlijk *Vrij Nederland*, waarvoor hij meer dan vijfentwintig jaar zijn strip maakte.

Ook buiten de kring van de tekenaars had Jaap veel bewonderaars. Een bewondering die mede tot uiting kwam in de door hem gewonnen Silver Award en Merit Award (beide 1974) van respectievelijk The Art Directors Club Inc. en The Copy City Club te New York en de Nederlandse Stripschapprijs (1979). En dan was er die eretentoonstelling *Mag 't even...!* in het Haags Historisch Museum in het najaar van 2001. Jaap liep daar vergenoegd rond. Hij kankerde wel eens op Den Haag, zoals hij op *de Haagsche Courant* - 'een ròtkrant!' - afgaf, maar diep in zijn hart bleef hij een echte Hagenees, die ook genoot van het gezelschap van zijn kunst- en journalistieke broeders in diverse café's. Op die tentoonstelling was een muzikant die zo uit één van zijn tekeningen weggelopen leek te zijn. Een kleine oudere, wat gezette man die een wonderlijk instrument - een soort combinatie van orgel, piano en accordeon waar de man zelf inzat - bediende. Ongetwijfeld een door Jaap ontdekt Haags muzikaal curiosum.

Veel van zijn omringende (Haagse) wereld is in zijn werk terug te vinden. Ook hijzelf: niet Johan, de progressief die het zo moeilijk met zichzelf en zijn vriendin heeft, maar de kritische oudere man met de thuiszorghulp. Zijn tekenwerk is in de eerste plaats vooral leuk. Wie de cartoons of strips bekijkt, schiet onwillekeurig in de lach. Dat was te danken aan zijn onnavolgbare kunst van het optekenen van prachtige dialogen in combinatie met de schijnbaar gemakkelijk, losjes op papier gezette tekeningen. Zoals bij voorbeeld die tekening die hij voor de laatste expositie van *Politiek in Prent* opstuurde: drie yuppen in een stadsappartment. Zegt één: "t Is ÉVEN leuk: met al die eethuizen, kroegen en theaters om de hoek, maarre...' Waarop de ander aanvult: '...je moet zo'n verrot end rijen om te golfen.'

Als mens was Jaap een bijzonder aimabel, haast schuchter persoon die zich bij de ontmoetingen met zijn collega's altijd op de achtergrond hield. Hij sprak nooit luid, maar zijn wat hoge, zachte stem dwong wel tot goed luisteren. Er was ook niets softs in zijn meningen, integendeel. Zoals zijn werk ook niet vrijblijvend leuk was. In een recente strip (*Vrij Nederland*, 21-12-2002) beeldt hij baby Nawijn uit en besluit met een woedende Kerstman, die uitroept: 'HALLO! WAKKER WORDEN ZIJN JULLIE ER NOG!! Wereldwijd zèstien milieurampen, minstens nègen riskante oorlogsbrandhaarden, mondiale criminaliteit. En wáár houdt deze kùt-strip zich mee bezig: Bàlkenende, Náwijn, Zàlm, Kèmp, Heínsbroek; ...Namen die níemand zich over drie jaar weet te herinneren.' Maar - typisch Jaap - hij geeft de verschrikkelijke Nawijn, loerend over het randje van de onderlijn, toch het laatste woord: 'Ondertussen heeft déze jongen wèl een motie van wantrouwen glànsrijk doorstaan!'

In de catalogus van *Mag 't even...!* kenmerkt Rinus Ferdinandusse deze tweezijdigheid terecht als 'licht en leuk' en 'hard en heftig'. Misschien is dàt wel de ideale combinatie voor een politiek tekenaar. Jaap Vegter zal, hoezeer ook gemist als vriend en collega, door zijn werk in ieder geval een inspirerend en niet te vergeten voorbeeld blijven.

Hans IJsselstein Mulder

Hans IJsselstein Mulder is voorzitter van de Stichting Pers & Prent

→ FLITSEN

➲ Lucky Comics geeft alle avonturen vàn de man die sneller schiet dan zijn schaduw integraal uit. Deel 12 ligt nu in winkels. De uitgeverij begon met deel 11 waarin *De postkoets*, *Tenderfoot* en *Dalton City* zijn opgenomen. Daarmee sluit de reeks aan op de tiendelige reeks die uitgeverij Dupuis heeft uitgegeven. ➲ Een beetje gelegenheidsbundel kan tegenwoordig niet zonder *Fokke en Sukke*. Het boekje van Ewoud Sanders (*De taal van het jaar*) waarin hij nieuwe woorden en uitdrukkingen van 2002 heeft verzameld, wordt ook weer opgeleukt door het kolderieke gevogelte. ➲ *Paulus*-fans opgelet: er is een nieuwe *Bouterbode* uit. Nummer elf alweer, vol met nieuwtjes over deze 'gigant onder de graphic novels', zoals uitgever/redacteur Maarten de Meulder (demeulder@planet.nl) de strip bestempelt ➲ De Grote Prijs van de Stad Angoulême 2003 is toegekend aan Régis Loisel (*Op zoek naar de verloren tijd, Peter Pan*). Hij zal als ambassadeur van het befaamde Franse stripfestival in 2004 (dit jaar: François Schuiten) optreden. De Alph Art-prijs voor het beste stripalbum van 2002 werd toegekend aan Chris Ware's *Jimmy Corrigan*, dat afgelopen jaar in een Franse vertaling verscheen. ➲ De jaren geleden aangekondigde bijbelstrip van het bisdom Roermond komt waarschijnlijk nooit uit. Volgens perschef Bemelmans is er rond dit project veel misgegaan. Zo ligt de tekst ter goedkeuring nog steeds op de diverse bisdombureaus. Alleen als de hemel ingrijpt en een wonder geschiedt, zal het album nog verschijnen, hoopt hij. ➲ De Harmonie brengt dit voorjaar werk van twee stripdebutanten uit: van *Trouw*-illustrator Pieter Geenen verschijnt *Het dagboek van Anton Dingeman*. Erik de Graaf debuteert met *Verbleekte herinneringen*. ➲ Het Haags gemeentearchief is ook te bezoeken via internet. Bezoekers worden online rondgeleid door 'striparchivaris' Haagse Harry. Speciaal voor het archief is de zoekmachine Archimedes (op z'n Haags Harrymeides) ontworpen. ➲ Underground-fans opgelet: in de VS start een nieuw blad, *Prophecy Magazine* geheten (zie ook *www.prophecymagazine.com*).

WONDERLAND
VOOR AL UW STRIPS!
WWW.WONDERLANDSTRIPS.NL

NV Kuifje Moulinsart 'geen geldwolf'

Moulinsart is druk bezig met het maken van plannen ronduit het 75-jarig jubileum van *Kuifje*. Op het moment dat u dit leest, hoopt Moulinsart tevens een contract te tekenen met Hollywood. Het gerucht gaat al meer dan 20 jaar, maar het schijnt dan toch dat Steven Spielberg hoogstpersoonlijk een flinke vinger in de pap van de onderhandelingen had. En alsof dat al niet reden genoeg is voor een feestje, staat in 2006 ook de opening van een Hergé-museum in Louvain-la-Neuve op het programma. Dat alles vraagt uiteraard om een goede begeleiding op het gebied van marketing en communicatie. Peter Horemans, algemeen directeur, bevestigt in een interview met Jan Bex in *Gazet van Antwerpen* (11 januari 2003) dat Moulinsart in het verleden nogal eens als een groepje 'geldwolven' werd versleten. De tekenfilmserie, de kledinglijn (die 60% van de omzet garandeert), de succesvolle musical... Horemans geeft toe in het hogere segment van de markt te opereren, maar belooft beterschap. Het aantal commerciële licenties werd teruggebracht van 70 naar 10 en Moulinsart zal meer in eigen beheer gaan ontwerpen en uitbrengen. Horemans moet de ware *Kuifje*-fans en -verzamelaars wel enigszins teleurstellen: 'Regelmatig krijgen we aanvragen van whisky-producenten voor een Haddock-whisky. Sorry, maar daarin zijn we niet geïnteresseerd...' PvC

Tweede deel Tiels Flipje in de maak

Uitgeverij Primamedia bereidt een tweede deel van de nieuwe Flipje-*serie voor. Het album, met als werktitel* Het geheim van de glazen appel, *zal in september verschijnen. Het eerste deel,* Tiels Flipje en de

Vroeger had je als whiskyproducent niets te klagen bij Hergé.

→ SURF

OP HET WERELDWIJDE WEB IS NATUURLIJK OOK VEEL INFORMATIE VOOR HANDEN OVER STRIPS EN HAAR MAKERS, MAAR HOE KAN JE DIE INFORMATIE VINDEN? OOK ZOEKMACHINES ZIJN NIET ONFEILBAAR. STRIPSCHRIFT VIST DE KRENTEN UIT DE PAP.

www.penny-arcade.com

Voor de incrowd van spelers van computerspellen. De driekader-strip Penny-Arcade *loopt al een flink aantal jaren (het archief gaat terug tot 1998, maar de strip is nog wat ouder) en gaat over de belevenissen, meningen, ruzies en natuurlijk vooral games van gamers Gabe en Tycho. Van avonturen is geen sprake, want de zeldzame keren dat ze de deur uitgaan is om naar spelindustriebeurs E3 te gaan of om een felbegeerd nieuw spel aan te schaffen. Komt deze strip nu saai over? Welnee! Via de twee spelverslaafden krijgen we commentaar, knipogen en briljante vondsten over spellen, de spelindustrie en alles wat er bijhoort. Ook wat er niet bijhoort, maar wat Gabe en Tycho er bij de haren bij slepen. Spelen op Windows versus Macs, lange laadtijden, obsessieve afgoderij van (de gevallen) spelontwikkelaar John Romero, langverwachte veel-uitgestelde spellen die toch puin blijken te zijn, problemen met vriendinnen, excessief geweld, de verslavende werking van online-spellen, het zit er allemaal in.*

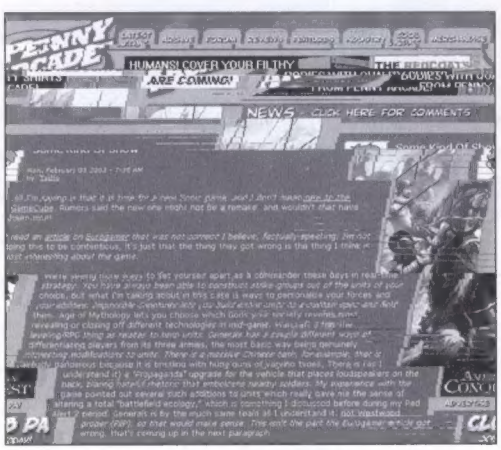

Voor niet-gamers is Penny-Arcade *slechts bij vlagen te volgen. Vandaar ook de tekstuele toelichting op de homepage, die vaak nog meer incrowd is. Leuk dus!*

N.B. De naam van de strip? Nou, de speelhallen (arcades) waar je vroeger voor een kwartje (penny) de meest mooie computerspellen kon spelen. Zoals Pacman (let op Gabe's kleding, dekbed, enzovoorts).

www.lambiek.net

Fred Julsing heeft er zijn memoires over de tijd bij de Toonder-studio's neergepend. Lees ook de reactie van Dick 'not amused' Matena.

www.franka.nl

Geheel vernieuwd. Ook zijn er binnenkort schilderijen van Henk Kuijpers te bewonderen.

www.xs4all.nl/~vano/vano.htm

De virtuele studio van tekenaar Hans van Oudenaarden, eerder in Stripschrift *geïnterviewd naar aanleiding van zijn pornostrip* De kleine dood. *Een uitbundige website, voorzien van geinige animaties (Macromedia's Flash-technologie) die geen zware belasting vormen voor tragere internetverbindingen en toch wat voorstellen.*

kickme.to/peiscartoons

Het online-thuis van het werk van de dakloze kunstenaar Jan Peys. In december vorig jaar werd zijn kunst al geëxposeerd in de stationsrestauratie van Breda. Hij is sinds drie jaar dakloos, bewust. Na het overlijden van zijn hondje hield Jan het niet meer uit op het kleine kamertje waar hij voorheen met zijn huisdier had gewoond. Hij schildert en tekent in de daklozenopvang in Breda. Inspiratie vind hij overal: op straat, op wereldreizen, op het internet via de openbare-bibliotheekcomputer. Gewoon wat er in zijn kop opkomt, zoals hij zelf zegt. Artiest Peis zoekt nu ook geïnteresseerde uitgevers en bladen. Meldt u zich maar aan! Een bescheiden site, met een korte introductie van Jan zelf en enkele voorbeelden van zijn werk. Met een geinige ringband-omlijsting zodat de site een kladblok lijkt. Eenvoudig, effectief. In het gastenboek (draaiend op een andere site, speciaal voor gastenboeken) staat een link naar de Bredase daklozensite home.deds.nl/~dakloos *waar meer werk van Peys te zien is.*

FLIPJE ZOU FLIPJE NIET ZIJN ALS HIJ NU NIET MET DE OPLOSSING KWAM. VOOR DE DRAAD BRMEE, FRUITBAASJE.
DE ENIGE MANIER OM DE NACHTVORST TE PAKKEN TE KRIJGEN IS DOOR HEM TE LATEN SMELTEN. EN DAT KAN ALLEEN MET STOOKZOUT. WE MOETEN ONGEMERKT DICHTERBIJ SLUIPEN. ANDERS BEVRIEST HIJ ONS.
MAAR HOE KOMEN WE DICHTERBIJ ZONDER DAT HIJ HET ZIET ?

bevroren bloesems, *verscheen in het najaar van 2002. Volgens Ton de Jong van Primamedia is de verkoop ervan prima gegaan. Van de hardcover-editie in een oplage van vijfduizend exemplaren is nog 10 procent over; van de slappe-kaftuitgave zijn vijfduizend van de twintigduizend albums nog niet verkocht. Primamedia, die de strip uitzet via de boekhandel, overweegt het restant aan te bieden aan de stripwinkels. Het idee om het fruitbaasje van Tiel, waar tot 1993 de beroemde Betuwe Jam-fabriek stond, nieuw leven in te blazen, komt van Arie van Vliet. Deze Tielse tekenaar wil aansluiten op de sfeer van Flipje's avonturen uit de oude prentenboeken, in de jaren dertig bedacht door Eelco Martinus ten Harmsen van der Beek. Dat betekent ook een moralistische boodschap voor de kinderen van vandaag de dag. De lokale schrijfster Mia Verbeelen heeft het plot ontwikkeld voor* De bevroren bloesems, *waarin zinloos geweld aan de kaak wordt gesteld.*
Primamedia is in het project gestapt, omdat het veel huisorganen voor gemeentes uitgeeft, waaronder Tiel. Het eerste deel speelt zich af in Tiel zelf; in het tweede deel wordt de setting verbreed naar De Betuwe. RS

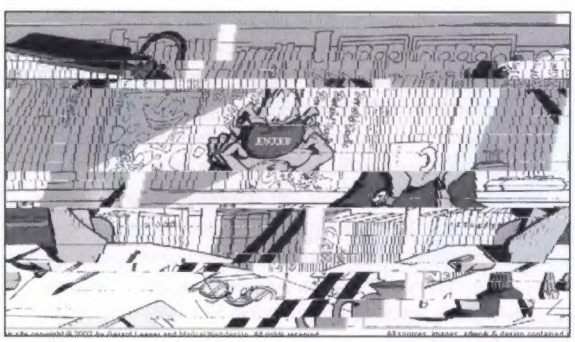

www.gleever.nl

Op zijn site stelt Gerard Leever zich netjes voor, met overzichten van zichzelf, zijn werk, prijzen, stripbladen, tekeningen en een paar geinige spelletjes (Memory en Snood). Al met al een site die veel biedt, maar helaas niet een pareltje van ontwerp of originaliteit is; de site-opzet en navigatie zijn erg standaard uitgevoerd. Wel duidelijk.

→ WERK IN UITVOERING

WAT STAAT ONS OP HET GEBIED VAN DE NEDERLANDSE STRIP TE WACHTEN IN DE KOMENDE PERIODE? DRUPPELT ER NOG ZWEET OP DE NATIONALE TEKENTAFELS? OF HANGEN STRIPMAKERS LIEVER IN DE KROEG DAN IN HET STEDELIJK? METEN IS WETEN. EEN INVENTARISATIE.

ⓘ **Martin Lodewijk** kan over zijn activiteiten in 2003 weinig met zekerheid zeggen. Hij gaat in ieder geval werken aan twee verhalen van Agent 327 waarvan er eentje - *Het oor van Gogh* - heet en waarschijnlijk voorgepubliceerd zal worden in *Algemeen Dagblad*. Maar dat zou ook het andere verhaal kunnen worden, met als werktitel *De vlucht van vroeger*.

ⓘ **Mars Gremmen** is ook niet zo'n planner. Hij ziet wel wat er op hem afkomt, naast zijn strip voor *Hello You!* en karikaturen voor *Veronica Magazine*.

ⓘ **Peter de Wit** weet beter wat hem te wachten staat. 2003 Zal twee nieuwe *Sigmund*-boeken brengen; deel 11 in mei en deel 12 in december. Het nieuwe boek uit de serie *Singles* verschijnt in november en hij tekent druk verder aan zijn serie *Vader en dochter*. Voorts is hij opgetogen over de komst van de nieuwe editie van het Gilles-avontuur *90-60-90*.

ⓘ Ook **Aloys Oosterwijk** geeft aan in 2003 'heel veel te tekenen', vooral aan zijn reeks *Willems Wereld* voor *Panorama*, maar ook aan portretten en ander illustratiewerk, onder andere voor *Panorama* en *Metro*.

Felix Rottenberg door Mars.

ⓘ Voor **Toon van Driel** blijft dagelijks publiceren in de kranten een belangrijke bezigheid. Een *writers block* kan hij zich niet permitteren. Daarnaast voelt hij een drang om zich constant te vernieuwen, bij voorbeeld door *Felis Leo* in een andere vorm te laten opdraven als hoofdfiguur (met meer tekst). Ook wil hij dit jaar (à la Reve) het stripboek der stripboeken maken in eigen beheer zonder voorpublicatie. Daarnaast tracht Toon zijn *AD-magazine*-cartoons in olieverf te slijten aan het buitenland.

ⓘ **Henk Kuijpers** is in de ban van het nieuwe *Franka*-avontuur - *Kidnap* - dat vanaf mei te lezen valt in *Myx*, het nieuwe blad van uitgeverij Silvester. Het verhaal zal in tegenstelling tot een eerdere opzet van 92 pagina's met drie stroken bestaan uit 50 pagina's van vier stroken.

ⓘ Van een aantal reeksen die **Gerard Leever** voorpubliceert in *Tina*, *Suske en Wiske Weekblad* of *Taptoe* komen dit jaar albums op de markt (*Oktoknopie*, *Dik van Dieren*). Binnenkort in *Stripschrift* weer een aflevering van *Gleevers dagboek* en mogelijk op termijn nieuwe belevenissen over *Het Felix Flux Museum*.

ⓘ De plannen van **Peter Pontiac** zijn nog zeer onduidelijk. Een zevende *Review* maken met daarin autobiografische aspecten staat wel op zijn lijstje. Net als een boek over 'de dood' te maken; hij verzamelt hiervoor al enige tijd gegevens. Zijn bijdrage aan een *NRC*-column is recentelijk gestopt. Het gerucht dat er een nieuw TV-programma over strips in de maak is, brengt hem tot de tevreden constatering dat de vloek van Han Peekel over de stripwereld langzaam aan het verdwijnen is.

ⓘ **Peter van Dongen** hoopt nu eindelijk dit jaar *Rampokan 2* af te ronden. De potlood-tekeningen zijn klaar, nu nog inkten, letteren en in productie. Een Franse vertaling van de strip staat op de rol. En er zijn op initiatief van Martijn Daalder vage plannen voor een tv-documentaire over *Rampokan*. Verder denkt Peter na over een voorstel om Multatuli's *Max Havelaar* te verstrippen. Zelf zou hij graag zijn tanden willen zetten in *De stille kracht* van Louis Couperus.

ⓘ Geen vastomlijnde plannen voor **Eric Schreurs**, al hoopt hij zich meer met vrij werk te kunnen bezighouden. Naast de gangbare albumproducties wil Eric graag af van het geplaveide strippad.

ⓘ **Hein de Kort** brengt - na zijn overstap naar Uitgeverij M - een nieuwe 'feel good' strip uit over een indianenstam, de Iqnada. Deze strip is mede onderwerp van een reeks korte animatiefilms die hij voor de tv wil gaan maken. Verder zullen we De Kort in veel bladen blijven tegenkomen.

ⓘ **Gerrie Hondius** laat weten dat in juni haar nieuwste autobiografische album *Pindakaas* bij Oog & Blik verschijnt. De Franse uitgave van Hondius' debuutalbum *Als je je niks verbeeldt dan ben je niks* staat begin maart op stapel bij Les Editions de l'An 2. Titel: *Il faudrait m'inventer!*

HW/RS/TK

Peter de Wit speelt graag met stripstrookconventies. Eerder gebruikte hij de grijpwitgaatjes onderaan de krantenpagina als kogelgaten (zie *Stripschrift 347*), maar deze rookvrije aflevering van 9 januari 2003 is ook ingenieus.

Sigmund
Peter de Wit
Sorry, eindo s januari mag in deze strip niet meer gerookt worden.
He gete!
Ga ik wel buiten staan.
Dat is nog steeds in de strip.
JA, HOE MOET DAT DAN?
Eh... we komen er samen wel uit.

Kippenvel

Lijstjes- en indexenfreak André Wijntjes blijft onverminderd in de weer. In zijn *Ratjetoe 2* maakt hij melding van nog veel meer plannen op dit gebied. Zo werkt hij momenteel samen met Johan Leever aan een index op het weekblad *Kuifje*. In voorliggend nummer troffen wij verder een *Dommel*-index aan en een kort interview met Minck Oosterveer, voorzien van een gerangschikt overzicht van zijn werk. Daarnaast nog een index van het negen keer verschenen blad *Knudde* en diverse actualiteitjes. Dat Wijntjes liefhebber is van het werk van Jan Steeman moge duidelijk worden na het in eigen beheer uitbrengen van inmiddels al weer het tweede deel van *Rik, Clio & Pluk*, een creatie van Steeman en Frans Hummelman. Ondanks dat Jan Steeman zelf van mening is – zo is te lezen in een afgedrukte brief op de achterzijde van het boekwerkje – dat de kwaliteit van zijn werk toentertijd 'erbarmelijk' was, is toch het talent van zijn klare lijn ook in dit tekenwerk al te herkennen.

Info: Reigerstraat 6, 3161 TN Rhoon, of via e-mail aan *andrewij@kabelfoon.nl*

TdK

WAT IS JOUW PROBLEEM?
IK KAN GEEN NEE ZEGGEN.
DUS ALS IK VRAAG, 'WIL JE MET ME VRIJEN', ZEG JIJ GEEN NEE?
EH JA...
OKÉ, DAN HEBBEN WE EERST SEX EN DAN HELP IK JOU VAN DAT PROBLEEM AF... GRATIS!
IS GOED.
EINDELIJK EEN STRIP WAARIN IK OOK EENS AAN MIJN TREKKEN KOM!
JIJ HEBT INDERDAAD EEN GROOT PROBLEEM. VROUWEN ZEGGEN NOOIT JA TEGEN MIJ!

I.M. Franz
1948-2003

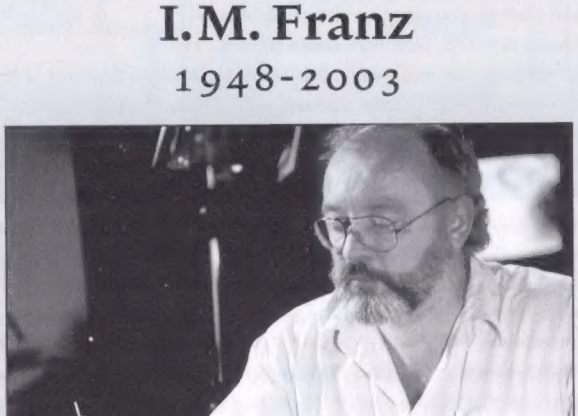

Franz Drappier, beter bekend als Franz, is op 54-jarige leeftijd overleden. De man die groot werd met series als *Lester Cockney*, *Thomas Noland*, *Lotusbloem* en *Jugurtha*, een serie die hij van Hermann overnam, stond als een begenadigd realistisch tekenaar te boek. Al vanaf 1969 publiceerde hij in tal van bekende tijdschriften als *Robbedoes*, *Kuifje* en *Pilote*. In die tijd werkte hij samen met bekende scenaristen zoals *Jean-Luc Vernal*, *Andre-Paul Duchâteau* en *Christian Denayer*. Een vaak voorkomend onderwerp in veel van zijn strips was de paardensport. Franz, die zelf jarenlang deze sport bedreef, kon zijn passie op die manier ook uiten. Een juweeltje in deze reeks is dan ook het album *Volbloeden* dat hij in 1985 in de collectie Kaleidoscoop uitbracht. Zijn laatste jaren bracht hij teruggetrokken door; hij woonde in Spanje, Ierland en Portugal en was minder en minder onder de mensen. Zijn laatste stripuitingen zijn twee delen *Fortuinzoekers* bij uitgeverij Talent en recentelijk voltooide hij het laatste deel van *De tien geboden* bij uitgeverij Glénat. Door het overlijden van Franz verliest de stripwereld één van de meest belangrijke vertegenwoordigers van de realistische strip.

Teus de Kruijf

→ GAS EN LICHT

Spits stopt Distelhof

De strip Distelhof van Studio Noodweer stond meer dan een jaar in de gratis krant *Spits*. 1 november 2002 verscheen de laatste aflevering. Voor de geschiedenis van Distelhof gaan we te rade bij René Leisink.

➲Hoe zijn jullie op het idee van de strip gekomen en hoe hebben jullie hem in Spits gekregen?

➲Het concept voor de strip heb ik in de zomer van 2000 verzonnen. Het idee van een bejaardenhuis kwam voort uit het verlangen om totaal verschillende karakters op één plek te laten samenwonen. Een bejaardenhuis is zo'n plek. Bovendien vormen bejaarden een leuk contrast met het dagelijkse nieuws, namelijk oud tegenover nieuw. In de loop van 2000 heb ik het concept uitgewerkt en ben ik met Michiel van de Vijver en Rob Derks aan de strip begonnen. Samen hebben we tien strookjes gemaakt en nog eens vijftien extra scenario's geschreven. Hierna zijn Michiel en ik zonder Rob verder gegaan, omdat het praktisch lastig bleek om met drie man aan zo'n strip te werken. Uiteindelijk hebben we in de zomer van 2001 de stoute schoenen aangetrokken en de strip aangeboden aan Spits. We kregen al vrij snel een afwijzing. Toch hebben we volgehouden, omdat er op dat moment een heel beroerde strip - *Mijnheer Van Es wacht op antwoord* van Tommy van Es - in die krant stond. Uiteindelijk hadden we succes en vanaf 1 augustus 2001 konden we onze dagstrip publiceren.

➲Hoe was de rolverdeling bij jullie?

➲Michiel van de Vijver en ik zijn verantwoordelijk voor de ideeën. Michiel werkt ze uit tot scenario's, ik teken ze, Michiel inkt ze en daarna letter ik ze en kleur ik ze in. Afgelopen jaar heb ik een half jaar in Roemenië vrijwilligerswerk gedaan. Samen met Michiel heb ik ervoor gezorgd dat de strip voor vijf maanden klaarlag. Robby van der Meulen, Gerben Valkema en Rob Derks hebben samen een maand het tekenen overgenomen en Rob Derks, Jan Dirk Barreveld en Koert Stavenuiter hebben nieuwe scenario's geschreven. Uiteraard alles onder leiding van Michiel.

WAT EEN KABAAL! WAT IS ER AAN DE HAND?
TIK! TUK!
VANDAAG STAAT DISTELHOF VOOR DE LAATSTE KEER IN DE SPITS.
M-MAAR DAT BETEKENT HET EINDE VOOR ONS?!
NEE HOOR, WE GAAN GEWOON DOOR!
www.distelhof.nl
KIJK MAAR OP DISTELHOF.NL
RENÉ LEISINK

Sigmund neukt!

In de erotische humorstrip *Petra Borst* van de tot Belg genaturaliseerde Turk Gürsel in *Aktueel* draven steeds allerlei bekende figuren op. Niet alleen van vlees en bloed (wat te denken van Louis van Gaal, Ronald Koeman, Ruud Gullit, koningin Beatrix, prins Willem-Alexander, premier Balkenende en Bin Laden!) maar ook van papier. In de aflevering *Petra in therapie* gaat ze op bezoek bij Sigmund. Idee leuk, uitvoering belabberd. RS

PIJNLIJK PLAGIAAT, TECHNISCHE TEKENBLUNDERS, BEDENKELIJKE BRONNEN, LULLIGE LETTERFOUTEN, OPVALLENDE OVEREENKOMSTEN, BEDOELD OF ONBEDOELD... WE ZIJN ER DOL OP. STUUR BESCHRIJVINGEN, LIEFST MET GOEDE (KLEURI)KOPIE, NAAR AARGH! POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM

Failliet of niet

Filmer Frans Bromet heeft de documentaire *Failliet of niet (In het rood)* gemaakt over Simone en Theo Koch, eigenaren van striphandel Tante Leny in Amsterdam-Noord. Zij moeten alle zeilen bijzetten om de winkel overeind te houden. De NCRV zond de film in twee afleveringen uit op 10 en 17 februari. Wie hem gemist heeft, kan nog heel even terecht op *www.ncrv.nl/dokument*

NATUURLIJK PUBLICEREN (STRIP)TEKENAARS AL VAN OUDSHER HUN WERK IN DIVERSE KRANTEN EN TIJDSCHRIFTEN, MAAR SINDS DE VOORPUBLICATIEMOGELIJKHEDEN IN REGULIERE STRIPWEEKBLADEN IN NEDERLAND VERSCHRAALD ZIJN - ALLEEN DONALD DUCK, TINA EN DE MALMBERG-BLADEN ALS TAPTOE RESTEREN NOG - VERSNIPPERT HET AANBOD MEER DAN OOIT. IN WELKE BLADEN IS IN VREDESNAAM WERK VAN EN OVER DIE AUTEURS TE VINDEN? EN HOE KRIJG JE DAT ALLEMAAL OP JE NETVLIES? ANDRÉ WIJNTJES BRENGT REGELMATIG LICHT IN DE DUISTERNIS EN MAAKT OVERZICHTELIJK WAAR AL DIE LIEVELINGSAUTEURS HUN GAS EN LICHT VAN BETALEN. TIPS VOOR DEZE RUBRIEK WORDEN ZEER OP PRIJS GESTELD

DOOR ANDRÉ WIJNTJES

➲De strip werd niet altijd netjes afgedrukt. Soms vielen stukken van de tekeningen weg.

➲Jammer uiteraard, maar je raakt er een beetje aan gewend. Je zou voor de lol eens moeten tellen hoe vaak de tenaamstelling boven de Wisselstrip in Metro fout is!

➲Waarom is de strip beëindigd?

➲Officieel omdat de pagina's opnieuw werden ingedeeld, waarbij de horoscoop op onze plek zou worden geplaatst. Maar uiteindelijk is het een bezuinigingsmaatregel, want het gaat financieel niet goed met de Nederlandse kranten. *Misschien zien we Distelhof nog ooit terug in 'n album, maar dat is nog niet zeker. Wel zeker is dat iedere week op* www.distelhof.nl *een nieuwe aflevering verschijnt. Abonnee worden kan ook. De strook wordt dan wekelijks per e-mail verstuurd.*

Clair in folder

Robert van der Kroft heeft de folder *Bloed. Spiegel van het lichaam* gemaakt voor de Nederlandse Vereniging voor Klinische Chemie en de Nederlandse Vereniging van bioMedisch Laboratoriummedewerkers. De folder bevat diverse illustraties van de succesvolle stripfiguur Clair.

Faro-verslag

Op 21 december 1992 stort in het Portugese Faro een DC-10 van Martinair neer. 56 Passagiers komen om het leven. Stripmaker **Fred Julsing** zat ook in het bewuste vliegtuig en kruipt gelukkig ongedeerd uit het brandende wrak. Op 19 december 2002, 10 jaar later, reconstrueert Fred Julsing in *Het Parool* de dag van de ramp in woord en beeld. Maar liefst 6 pagina's en een cover werden besteed aan zijn verslag.

Uitgelicht

***Shell Venster* is een tweemaandelijkse blad, uitgegeven door Shell Nederland. In ieder nummer staat één pagina strip van wisselende tekenaars uit de Comic House-stal.**

Comic House doet per keer 'n voorstel aan hoofdredacteur Piet de Wit. Gezamenlijk wordt bekeken of de strip past bij het blad en ook de tekenstijl moet elke keer anders zijn. Natuurlijk moet het ook binnen de budget vallen dat uitgetrokken is voor strips.

▶ Ondertussen verschenen de volgende auteurs in het blad:
2002/1 - januari/februari: Bert van der Meij
2002/2 - maart/april: Matthias Giesen
2002/3 - mei/juni: Mark Retera
2002/4 - juli/augustus: Jan Dirk Barreveld
2002/5 - september/oktober: Menno Wittebrood
2002/6 - november/december: Pieter de Poortere
2003/1 - januari/februari: Milan Hulsing & Michiel de Jong

▶ Binnenkort verschijnt:
2003/2 - maart/april: Evert Geradts
2003/3 - mei/juni: Gerrit de Jager

De strip van Retera is opgenomen in het onlangs verschenen album *Dirkjan 6*.

andre.wijntjes@stripschrift.nl

WELKOM BURGEMEESTER, MET DE NADERENDE UROOSSTAND DER ENERGIEBRONNEN, ZIJN WIJ VERHEUGD DIT ALTERNATIEF
MET DIT ENE BOLLETJE KAN DE GEHELE HARDE OP HAAR HUIDIGE NIVEAU VER LICHT WORDEN
MILAN HULSING & MICHIEL DE JONG

Stripveiling in Zwolle

Op dinsdagavond 11 maart vindt vanaf 19 uur in Zwolle bij Hessink's Veilingen de eerste grote stripveiling plaats sinds 1990 (Glerum, 's-Gravenhage). Op initiatief van Rob van Muyden, van de Amsterdamse stripwinkel Fantasia, wordt dan de collectie geveild van Dorus Verkerk, de drie jaar geleden overleden verzamelaar en eigenaar van stripspeciaalzaak Kiekeboe in Uithoorn. Zo'n vijfhonderd lotnummers, tezamen circa drieduizend stripboeken, worden afgehamerd. Volgens Van Muyden biedt de veiling voor elk wat wils: eerste drukken van *Kuifje*, *Dick Bos*, *Eric de Noorman*, *Kapitein Rob* en *Tom Poes* (Victoriaboekjes 1 en 2), een zeldzame *Kiekeboe*, gesigneerde *Suske en Wiskes* en curiosa van *Paulus de boskabouter*, *Asterix* (jaren zestig en zeventig) en *Bommel*, maar ook veel modern antiquarisch werk en dozen met enige tientallen recente gekartonneerde uitgaven. Bovendien is de collectie-Verkerk voor deze gelegenheid aangevuld met originelen van (Studio's) Hergé, Willy Vandersteen (twee platen uit *Bibbergoud*), Toonder Studio's (reclamewerk voor Concordia, schetsen voor een *Bommel*-tekenfilm), Jean Dulieu (zowel aquarellen als zwart/wit-tekeningen) en gesigneerde zeefdrukken van Yves Chaland, Jacques Martin en Morris. De kijkdagen zijn van 7 tot en met 9 maart, van 10 tot 18 uur. Hessink's Veilingen is gevestigd aan Willemsvaart 18, 8019 AB Zwolle. Meer info: Stripwinkel Fantasia, (+31)(0)20-6427888, of via de site *www.hessink.nl* (±400 foto's met beschrijvingen). De meeste stukken worden zeer laag ingezet en gaan in principe weg tegen elke prijs, aldus Van Muyden. Maar let op: de koper betaalt ongeveer 26% opgeld over de veilingprijs! JvdW

Lees strips, eet een appel

Strips zijn gezond. Dat blijkt maar weer eens uit een nieuwe actie rond Suske en Wiske. Waren ze eerder al eens betrokken bij de promotie van Waldkorn-brood, nu is de appel aan de beurt. Bij de eerste actie konden fanatieke appeleters het album Pezige Peekah *bij elkaar happen. Inmiddels kunnen ze bij de vervolgactie sparen voor een gratis beeldje van Jerommeke (of kopen voor maximaal €19,50). De actie, georganiseerd door Fruitmasters uit Geldermalsen, loopt tot 15 maart. RS*

Correcties

Liefhebbers van cineast Martin Scorsese zullen een kapitale fout hebben aangetroffen in de recensie van de strip *Rapido Moderna* (*Stripschrift 347*). Dit album van de Fransman Blutch wordt namelijk vergeleken met Scorsese's filmhit *Mean Streets*, die wordt omschreven als 'de duistere dooltocht van een verwarde held'. Iedere Scorsese-fan zal in deze omschrijving echter diens film *Afterhours* herkennen. *Rapido Moderna* moet dus vergeleken worden met *Afterhours*. Maar ook dat is een compliment. De redactie

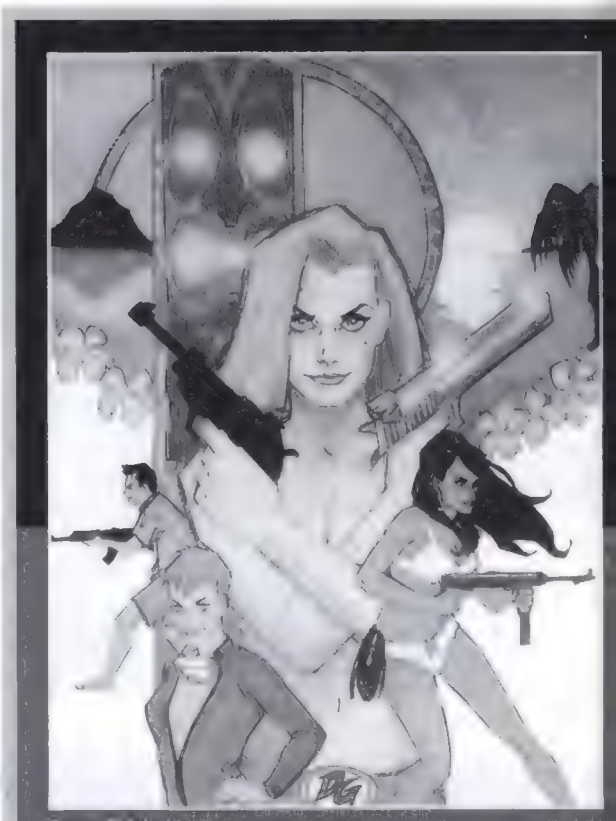

Danger Girl slaat terug.

→ Koppig

Een ezel stoot zich in 't gemeen, geen tweemaal aan dezelfde steen. In de comicwereld ligt dat wel eens anders. Hoe is anders te verklaren dat DC Comics het in de maand mei probeert met een titel als *Batman Adventures*? Dit is immers de zoveelste variant op de voor jongere lezers bedoelde comic met een toegankelijke, cartooneske tekenstijl. Dat is vaker geprobeerd, niet alleen bij de serie *Batman* maar ook bij *Superman*, terwijl deze avonturen doorgaans zijn geëindigd in voortijdige stopzetting. De nieuwe serie *Batman Adventures* wordt gemaakt door Ty Templeton, een veteraan op het gebied van dit type comics. Hij laat zich gedurende de eerste vier nummers bijstaan door schrijver Dan Slott en tekenaars Rick Burchett en Terry Beatty. Het moet gezegd, dat DC de marketing beter aanpakt, want kort voor het verschijnen van het eerste nummer ligt de paperback *Batman Adventures: Dangerous Demons* in de winkels. Deze bundel bevat het beste der Batman *animated style* comics, telt 176 pagina's en kost slechts $14.95.

ADVERTENTIE

STRIPVEILING

Meer dan 500 kavels: 3000 strips - originelen - curiosa
Bij Veilinghuis Hessink op dinsdag 11 maart vanaf 19 uur

Willemsvaart 18
8019 AB Zwolle
tel. (+31)(0)38-4232429
email info@hessink.nl
Kijk ook op de website www.hessink.nl (±400 foto's!)

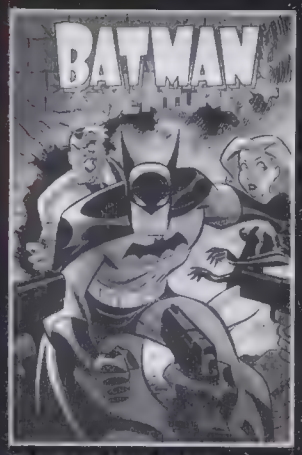

Batman voor kleine kinderen.

Verdient Marvel geld aan de *X-Men 2 Prequels*?

Meer Image-superhelden: *Invincible*.

De aankondiging van *Danger Girl: Hawaiian Punch* zal ongetwijfeld menig opgetrokken wenkbrauw opleveren. Eind jaren negentig was de serie van tekenaar J. Scott Campbell (doorgebroken met de Image titel *Gen13*) een doorslaand succes, maar aanhoudende vertragingen maakten het tot het lachertje van Homage Comics, een onderdeel van DC. Na een paar jaar stilte zit Campbell blijkbaar om een zakcentje verlegen, want de drie vrouwelijke versies van James Bond keren terug in een 48 pagina's tellende special, getekend door Phil Noto (de man achter de covers van *Birds of Prey*). Als altijd nemen Campbell en co-schrijver Andy Hartnell de tekst voor hun rekening. Grote vraag blijft wie hier nog op zit te wachten en, wellicht belangrijker, wie de Danger Girls überhaupt nog kent.

Niet minder koppig is men bij Top Cow, de grootste studio van Image Comics. Het wordt meelijwekkend hoe krampachtig daar wordt vastgehouden aan vergane roem van comics die vijf jaar geleden razendsnel van de planken verdwenen, maar inmiddels nauwelijks voor enthousiasme zorgen. Is *Witchblade: Nottingham* meer dan een herinnering aan wat ooit een boeiende serie was? Is de miniserie *Rising Stars: Bright* meer dan het uitmelken van een chronisch vertraagde serie? En heeft *Blood Legacy: The Young Ones* meer dan een lachtherapeutische waarde? Als dat zo is, moet Top Cow snel met betere marketing komen.

→ Aanklacht

Hoe ondenkbaar het ook lijkt, eind vorig jaar is bekendgemaakt dat Stan Lee een rechtszaak aanspant tegen Marvel Comics. Lee, de grootvader van de moderne comic en de grondlegger van comics als *Amazing Spider-Man* en *Uncanny X-Men*, is van mening dat zijn werkgever hem niet laat delen in het commerciële succes van zijn creaties en eist een schadevergoeding van minimaal tien miljoen dollar.

In tegenstelling tot andere juridische strubbelingen tussen uitgeverijen en bedenkers van klassieke superhelden, gaat het in dit geval niet om onenigheid over de auteursrechten. De onenigheid gaat wat Lee betreft om een overeenkomst van eind 1998, waarbij hem de garantie werd verstrekt dat hij voor de rest van zijn leven bij Marvel in dienst blijft en dat Marvel van zijn creaties gebruik mag blijven maken. Uit hoofde deze overeenkomst heeft Lee recht op 10% van de winst die Marvel maakt op het gebied van cartoons en films. Marvel bestrijdt dit niet, maar hanteert wel een dusdanig andere interpretatie van het begrip 'winst,' dat Lee geen cent ontvangt.

Iedereen die heeft gevolgd hoe populair films als *X-Men*, *Spider-Man* en binnenkort *Daredevil* zijn, weet dat Marvel zich verschuilt achter juridische definities. Voor de maand maart staan twee nieuwe *X-Men 2 Movie Prequels* op het programma (eentje over Wolverine en eentje over nieuwkomer Nightcrawler), kort daarna gevolgd door de officiële *X-Men 2: The Movie* filmspecial door Chuck Austen (schrijver van *Uncanny X-Men*) en tekenaar Patrick Zircher. En dat voor $3.50 per stuk. Als na zo veel hype en omzet glashard kan worden volgehouden dat geen enkele 'winst' is gemaakt, moet dat heel creatief boekhouden zijn. Wordt ongetwijfeld vervolgd.

olav.beemer@stripschrift.nl

SCHUIVEN *John Ney Rieber verlaat de Marvel-comic* Captain America. *Zijn laatste nummer wordt* Captain America 13, *waarna Chuck Austen het roer overneemt. Een definitieve vervanger is nog niet aangewezen, maar Austen lijkt gezien zijn hoge werktempo een geschikte kandidaat.*

GESTOPT *De DC-comic* Supergirl *wordt na nummer tachtig stopgezet. Schrijver Peter David had gehoopt dat de nieuwe richting die de serie met tekenaar Ed Benes was ingeslagen het tij kon keren. 'Maar ik zag de verkoopcijfers van nummer 75,' zo verklaart hij, 'en wist dat het was gebeurd.'*

WISSEL *Bij Marvel neemt Brian Michael Bendis met ingang van* Ultimate X-Men 34 *de schrijverspen over van Mark Millar. Millar blijft overigens wel* The Ultimates *schrijven. De zesdelige verhaallijn die na Millars vertrek begint, wordt getekend door David Finch (*Call of Duty*).*

NIEUW *Image is het jaar begonnen met het lanceren van vijf nieuwe superheldentitels. De laatste jaren heeft Image het superheldengenre geleidelijk laten varen, vandaar dat uitgever Jim Valentino voor een grote marketingcampagne heeft gekozen. Het gaat hier om de series* The Clockmaker *(twaalf delen, Jim Krueger en Matt Smith),* Invincible *(Robert Kirkman en Cory Walker),* Venture *(Jay Faerber en Jamal Igle),* Firebreather *(vierdelige miniserie, Phil Hester en Andy Kuhn) en* Dominion *(Rosse Richie en Keith Giffen). De eerste nummers zijn inmiddels verkrijgbaar.*

SUPERSTRIP
SPECIAALZAAK

Kleine Berg 33 • 5611 JS Eindhoven
Tel 040 - 2 441 882 • Fax 040 - 2 435 873

Scheffersplein 1 Dordrecht • 078 6142012

Yendor
STRIPWINKEL
Korte Hoogstraat 16
3011 GL Rotterdam
Tel: 010 - 433 17 10
Fax: 010 - 411 38 54

Dick Matena werkt stevig door aan de verstripping van *De Avonden*. Uitgeverij De Bezige Bij wil vanaf deze maand tot maart 2004 Matena's magnum opus in vier kloeke delen uitbrengen. Toch is het boek ooit eerder verstript geweest en bestaan er diverse andere Reviaanse stripverwijzingen. Een speurtocht.

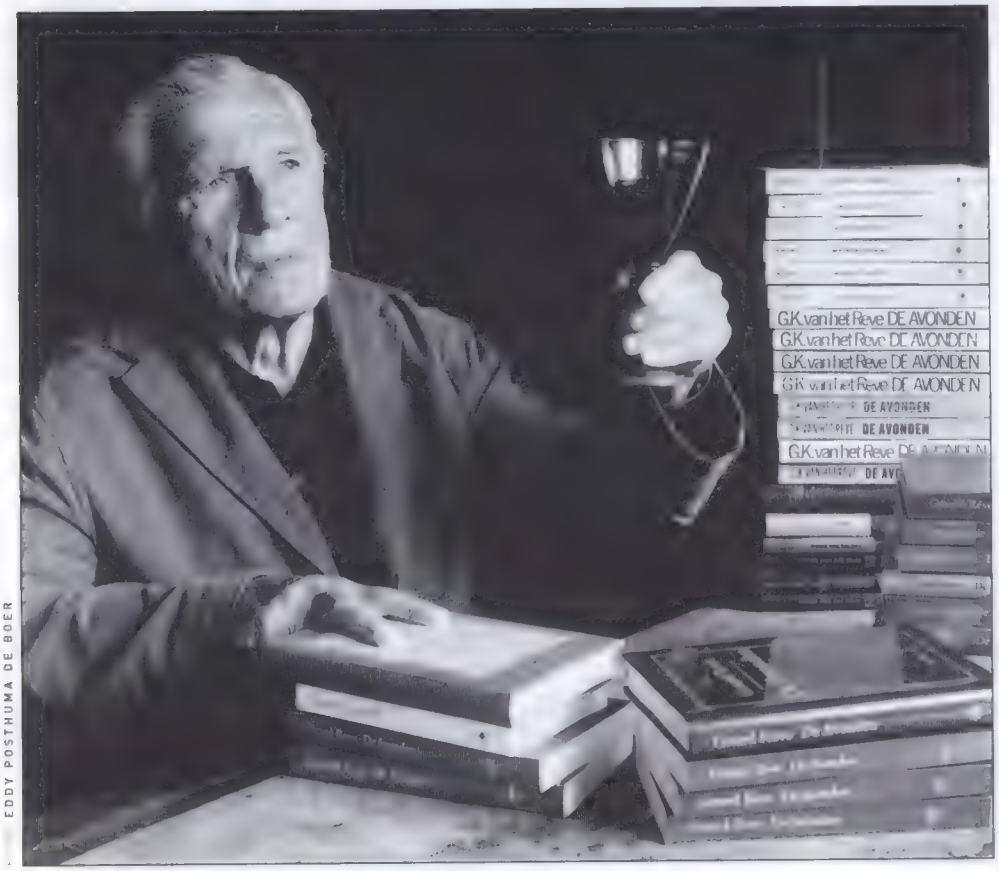
G.K. van het Reve DE AVONDEN
G.K. van het Reve DE AVONDEN
G.K. van het Reve DE AVONDEN
G.K. van het Reve DE AVONDEN
DE AVONDEN
DE AVONDEN
G.K. van het Reve
DE AVONDEN

EDDY POSTHUMA DE BOER

Striptijdschriften mogen dan zo goed als doodverklaard zijn, de krantenstrip lijkt wel even teruggekeerd naar de hoogtijdagen van de Amerikaanse dagbladstrip in het begin van de twintigste eeuw. Het net zelfstandige *Het Parool* gooit in zijn reclamespotjes een honderd jaar oud, prachtig wapen in de strijd: vier keer in de week Dick Matena met zijn stripversie van *De avonden*. Het is zoals Michael Chabon het in zijn vuistdikke *De wonderlijke avonturen van Cavalier en Clay* beschreef: met goeie strips lok je lezers. De publicatie in *Het Parool* kreeg veel aandacht, maar die beperkte zich daarbij tot Reves *De avonden* en Dick Matena.

In tegenstelling tot wat deze beschouwingen suggereren, bestaan er meer en vroegere raakvlakken tussen Gerard Reve en strips. In dit achtergrondartikel duikt bij voorbeeld een mooie stripbiografie van hem uit het stof op, zijn ze in Duckstad behoorlijk geletterd en blijkt bovendien *De avonden* al eerder verstript te zijn geweest. Het slotstuk is voor Matena's *magnum opus*.

Julsings 'martelgang'

In 1970, tijdens de hoogtijdagen van de seksuele revolutie, verscheen kort het nu onvind-

GERARD REVE

inspiratiebron voor menig

BOVEN - Gerard Reve in Machelen, 2001.

RECHTS - Fred Julsings stripbiografie over Reve in *De baljuw*.

De Martelgang Van Noeste G.K. van het R
DE AVONDEN
GEDOEG GODVERDOMME...
HET KWARTJE VAN HET WERK
OP WEG NAAR HET EINDE...
MOEDER TOT U...

bare tijdschrift *De baljuw*. Het is een seksblad voor aan de NVSH verwante progressieven. Er is ook aandacht voor homoseksualiteit en daaraan hebben we een mooie, opmerkelijk kuise bijdrage van Fred Julsing te danken, *De martelgang van noeste G.K. van het R.* Het is een korte biografie van Reve, met verwijzingen naar zijn drie belangrijkste boeken tot op dat moment. De openingsscène verwijst naar *De avonden* uit 1947, een beklemmend familieportret. Julsing weet veel details in een tekening te pakken: de bijziende moeder van de hoofdpersoon Frits van Egters, zijn kalende broer Joop (lijkt op de overleden oudere broer en schrijver/Ruslandkenner prof. Karel van het Reve), en *De waarheid* (die verwijst naar het communistisch milieu waarin Gerard opgroeide en waar hij een enorme hekel aan had). Het speelgoedkonijn is het enige waar Frits, die verder alleen maar eenzaamheid en liefdeloosheid ervaart, contact mee heeft. In Julsings strip krijgt Gerard dan een reisbeurs, maar duidelijk niet van harte, gezien de krenterige gever.

In werkelijkheid werd die reisbeurs door de toenmalige staatssecretaris Cals ingetrokken wegens te expliciete erotiek in Reves werk (later zal Reve met Cals' zoon een relatie hebben). Ook in werkelijkheid gaat Reve op reis: hij denkt erover zich definitief in Engeland te vestigen. In zijn twee brievenboeken *Op weg naar het einde* (1963) en *Nader tot U* (1966) ijkt de schrijver het begrip 'bekentenisliteratuur': openhartig vertelt hij over zijn homoseksualiteit, zijn beleving van het katholicisme, zijn doodsangst en alcoholgebruik. Soms onder schuilnaam herkennen we zijn vrienden. Zo bezoekt Reve feestjes van 'Oofi', die in werkelijkheid Fritzi ten Harmsen van der Beek heet, dichteres en medewerker aan de reclamestrip *Flipje het fruitbaasje van Tiel*, die door haar ouders bedacht is.

Terug naar Julsings getekende biografie: de ezeltje-prikkende Gerard is in 1965 onderwerp van het beroemde 'ezel-proces'. In *Nader tot U* laat de schrijver God optreden 'in de gedaante van een eenjarige muisgrijze ezel'. In de strip zijn de strenge heren de parlementsleden Van Dis, Samkalden en Vrolijk, die een aanklacht wegens godslastering indienen waarvan de auteur uiteindelijk pas bij de Hoge Raad wordt vrijgesproken.

Maar er bestaat ook waardering: in 1969 krijgt de volksschrijver de P.C.Hooft-prijs. Bij die gelegenheid trakteerde hij de minister, mevrouw Marga Klompé, op een fikse zoen. Een paar maanden later is hij, gezeten op een troon, de hoofdpersoon in de bizarre *Grote Gerard Reve (tv) Show*, opgenomen in een kerk. Deze heftige reacties zijn door Julsing treffend samengevat. Dertig jaar later ontstaat er overigens opnieuw commotie: in 2001 voorkomt een Vlaamse minister dat koning Albert de Tweede persoonlijk hem de Prijs der Nederlandse Letteren uitreikt; de reden is dat Reves partner Joop Schafthuizen verwikkeld is in een pedofilieaffaire. Julsings gebruik van het meervoud ('excellenties') krijgt anno 2001 wel een wrange bijsmaak!

'Bulletje en Boonestaak is een kinderverhaal over een dikke en een dunne jongen'

LINKSBOVEN - 'Geleend van de familie Boslowits.'

ERNAAST - Broer Eekhoorn en Broer Konijn door Philip Hopman.

Broer Konijn en broer Eekhoorn

Nu we via Julsings getekende biografie kennis hebben gemaakt met Reve, gaan we op zoek naar andere stripsporen. In zijn werk, hoewel geworteld in de jaren vijftig, komen opvallend weinig strips voor. In *Op weg naar het einde* citeert Reve Marten Toonder, als hij zijn koude Amsterdamse flat een 'zoet krothuis' noemt. In *De ondergang van de familie Boslowits* (1950) leent hoofdpersoon Simon twee deeltjes *Bulletje en Boonestaak*, waarmee hij de enge buitenwereld kan ontvluchten. Veel wijzer wordt de lezer niet: 'een kinderverhaal over een dikke en een dunne jongen'.

Voor schrijver/zanger Jan Rot echter zijn die twee duidelijk 'homosueel'. In zijn stripbloemlezing *En wie is nou het vrouwtje?* (1986) gaat Rot op zoek naar 'homostrips' en we lezen een ontroerende *Pannekoekjes bakken* van tekenaar Philip Hopman op tekst van Gerard Reve, met een rollebollende broer Konijn en broer Eekhoorn. En daarmee zijn we bij stripverwijzingen naar Reve beland.

In 1969 neemt Reve een grammofoonplaatje op met sprookjes. Hij ontwikkelt zijn geliefde Reviaanse taalgebruik: ouderwetse uitdrukkingen zoals 'weder' en veel 'geoudehoer'. Jaren later, in 1996, verschijnt een door Theo van den Boogaard geïllustreerde editie, *Ik bak ze bruiner*. De paginagrote tekeningen accentueren het *camp*-element van de vier verhalen, die bevolkt worden door stoute jongetjes, kakkende eenden en andere viezigheid, zoals we die ook kennen uit de *Sjef van Oekel*-verhalen.

Veelbelovend lijkt de bundel *Beeldenstrijd* (1967), over veranderingen in de jeugdcultuur. Op de omslag staan Amerikaanse comics afgebeeld. Onder de bijdragen bevindt zich een prachtige, Frans Masereel-achtige beeldroman van Peter Vos, *Wonderbaarlijke waar gebeurde ontsnapping van de heer P.* In Reves bijdrage vinden we alleen een bijpassend verhaal over het inwisselen van de ene mythe voor de andere, bijvoorbeeld religie voor politiek.

DOOR WILLARD MANS

t e k e n a a r

FOKKE & SUKKE
KUNNEN HET GELUKKIG NOG NAVERTELLEN
ÉÉRST HAD JE DE MOFFEN MET HUN HONGERWINTER...
...EN DAAR KWAM DIE REVE MET Z'N AVONDEN NOG EENS OVERHEEN!!!
RGVT

RECHTS - Fokke & Sukke zijn geen fans van Reve.

ERNAAST - Uitsnede van een tekening van Theo van den Boogaard uit de zeventiger jaren voor *Nieuwe Revu*.

JUIST. DUS MET WILLEM ALEXANDER IN HET BOS EIKELS ZOEKEN... HOE LEERZAAM VOOR ZO EEN KNAAP TOCH!
DE VOSSEN HEBBEN BLONDE KOLEN

De ochtenden

Het ligt voor de hand dat *De avonden* in strips de meeste aandacht krijgt. In allerlei enquêtes en deskundigenlijstjes is dit boek immers de belangrijkste twintigste-eeuwse roman - onder andere volgens de Maatschappij der Nederlandse letterkunde (2002). Ook in *Donald Duck de cultuurbarbaar* (1999) vinden we zo'n lijstje. Katrien Duck schaamt zich voor Donald: tijdens het damesclub-diner zei Donald, gevraagd naar zijn mening over 'Harry Muesli, *De ontdekking van de zemel*': 'veel te dik!'. Katrien zet hem op literair dieet: Donald krijg drie boeken, *Terug naar Gansdorp* (is *Terug naar Oegstgeest* van Jan Wolkers), *E.I.* van Connie Palmboom (is *I.M.* van Connie Palmen) en... *De ochtenden*.

Toen dokter Lapidar vertrokken was stond heer Bommel moeilijk op en begaf zich naar de bibliotheek waar zich een Medisch Handboek bevond
"Frisse lucht", mompelde hij verbitterd, "en beweging, terwijl mijn benen slapen en mijn longen fluiten. Wat weet zo'n dokter ook?! Ik zal zelf wel opzoeken wat ik mankeer"
Hij trok het boek uit de kast en zocht naar de B van Benen
Al snel vond hij een afwijking die hem aantrok.
"Aderen," las hij "Trombo angi..eh angi..tis Obli, obli..te..rans. :krampen in de aderen. Juist ja! Bleekheid van de voeten tot lichtblauw..precies! Chirurgisch ingrijpen! Ik wist het, ik wist het!"
Zeer geboeid las hij verder totdat zijn blik op "soms amputatie" viel en het hem teveel werd.

BOVEN - De methode om een Bommelstrip met de tekst eronder tot een ballonstrip te maken past Matena nu ook toe bij *De avonden*.

RECHTS - Literair dieet voor Donald Duck.

In 1989 wordt het boek niet erg succesvol verfilmd, maar het affiche van Joost Veerkamp is goed. Pieter Geenen laat in zijn *Trouw*-strip *Het dagboek van Anton Dingeman* een nationale Revefeestweek voorbij komen, compleet met citaatspandoeken. Stripblad *Zone 5300* komt met een literatuurspecial. De prachtige cover is van Typex: 'vrij naar THE EVENINGS of a TURKISH FRUIT in the DARKROOM OF DAMOCLES'; verwijzend naar zijn lijstje met daarop de bestsellers van Reve, Wolkers en Hermans. In dit nummer vinden we een ultrakorte bewerking van *De avonden* door Marc van der Holst: *Punkrock Spekkie Big in De avonden*, met ook hier een belangrijke rol voor Frits' speelgoedkonijn. En ook Fokke & Sukke hebben in *Zone 5300* wat met... Reve: we zien een eerste verwijzing naar de strip van Matena.

Als uitgeverij De Bezige Bij in het najaar van 2002 een reclamekrant voor Matena's verstripping van *De avonden* uitbrengt, staan daarin strip- en cartoonbijdragen van Gummbah, Stefan Verwey, Peter de Wit, Gerrit de Jager en – opnieuw - Reid, Geleijnse en Van Tol, de makers van Fokke en Sukke. Dit brengt ons overigens bij het huidige project van Dick Matena, de meest ambitieuze aanpak tot nu toe: de verbeelding van *De avonden* met de complete tekst erbij.

Monnikenwerk

De Bezige Bij heeft de stripuitgeefkunstjes goed afgekeken. In totaal telt de strip 341 pagina's. Om commerciële redenen wordt *De avonden* eerst uitgezet als feuilleton in *Het Parool* (dat hopelijk lang genoeg blijft bestaan), dan volgen vanaf februari

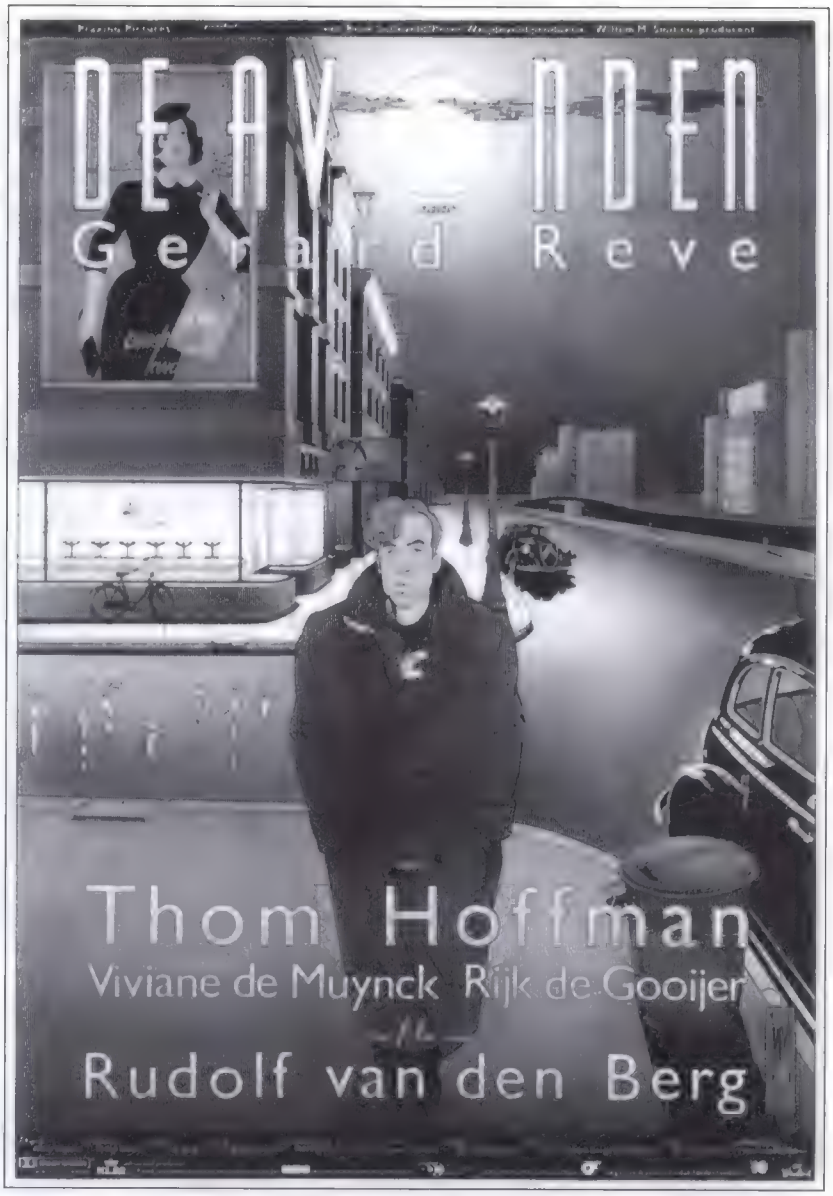

2003 tot maart 2004 vier albums, die samen €80 kosten. De luxe-editie gaat €200 kosten, en eind 2004, wanneer de voormalige verzetsuitgeverij De Bezige Bij zestig jaar bestaat, komt er nog een super-de-luxe album met alle delen ineen. Als je alles compleet wilt hebben, dan moet je ruimte in je kast en in je portemonnee reserveren. Hopelijk houdt de uitgeverij zich wel aan de belofte het formaat niet te verkleinen en volgt het niet het voorbeeld van Oog & Blik dat zoiets wel heeft gedaan bij de vertaling van Rabaté's *Ibicus*. De grijstinten zullen in de albums in ieder geval vervangen worden door het roodbruine sepia, wat het retro-element versterkt. In de *VPRO-gids* verscheen een voorpublicatie in die kleur.

Ruim 340 pagina's strip voor een roman van 220 bladzijden zal nog een hele toer zijn voor Matena, want in de aanloop van het verhaal kwam hij soms niet verder dan een kwart bladzij tekst op een strippagina. Het is dan ook het indrukwekkendste project in zijn toch al imposante carrière. Matena (1943) werkte al op zijn zeventiende bij de Marten Toonder Studio's, tekende en/of schreef *Storm*, ging via *Heavy Metal* de grenzen over, maakte fictieve biografieën over Van Gogh, Mozart en Poe, was de filmwereld voor met bewerkingen van klassieke kinderboeken als *Kruimeltje* (ook de naam van Reves kat) en *Dik Trom* en won de Stripschapprijs (1986). Feiten die bij de aankondiging van *De avonden* in de krant stonden.

Noemenswaardig is tevens *De A. den Dooier omnibus* (1986), een prachtige parodie op de streekroman zoals Anton Coolen ze schreef (op de omslag staat overigens Den Doolaard afgebeeld). Het is een soort *De avonden*, maar dan in fabel. De droevige verhalen spelen ook rond kerst en oud-en-nieuw en het taalgebruik is al Reviaans: 'Ach, het is een braven vent, dien Matenma. Hij bedoelt geen kwaad met dien prentjes. Tenslotte kan niet alleman een Rembrandt zijn.'

Feuilleton

Precies rond die tijd (1986) denkt Matena voor het eerst over een strip naar *De avonden*. Maar omdat hij de tekst heilig acht, en hij er geen tekststrip met blokken tekst onder een serie tekeningen van wil maken, komt het plan in de ijskast terecht. Ook een uitvoerig geïllustreerde tekstuitgave, zoals die van Tardi met Celines *Reis naar het einde van de nacht* komt niet in aanmerking. Tardi en Matena hebben wel gemeen dat zij hun voorbeelden als bloedbroeders beschouwen en vanuit dezelfde *soul* te werk gaan, een voorwaarde voor succes. Toen hij veel later voor de Toonder Studio's een *Bommel*-tekststrip omwerkte naar ballonstrip met behoud van tekst, wist hij hoe *De avonden* te lijf te gaan. Met flinke blokken vertellerstekst in de tekeningen kon hij de complete tekst in stand houden.

Matena zet eerst de tekstblokken op papier, pas daarna de tekeningen en balloons. Hij ontkomt er niet aan, de directe reden soms te verdelen tussen tekstblok en wolk. Van een zin als 'Ik heb vergeten het gas uit te draaien', zei ze, 'doe jij dat even?'

LINKSBOVEN - **De kortste bewerking van *De avonden* door Marc van der Holst, die de impact van *De avonden* goed samenvat.**

ERNAAST - **Het filmaffiche van Joost Veerkamp.**

DE AVONDEN in stripvorm

HET IS DE AVOND VAN OUDJAAR EEN WITTE WADE BEDEKT HET VREDIGE BOERENLAND ALOM ZIET MEN TERUG OP WAT GEWEEST IS EN BEZINT MEN ZICH OP WAT KOMEN GAAT OOK OP DE HOEVE VAN DE OUDE KNUDDE LAMSTRA
NONDEJU! WAREN WIJ NIET ALTOOS OPPASSEND EN GODVREZEND? WAAROM MOEST DIT ONS OVERKOMEN? WAAROM?!?

STIL TOCH, MAN! STIL TOCH! HET IS NIET AAN ONS DE ONDOOR GRONDELIJKE WEGEN VAN DE HERE TE BEGRIJPEN! ZIE TOCH NIET OM IN WROK! DAT IS NIET ZO HET HOORT!

FOKKE & SUKKE
VINDEN DE STRIP EEN HELE VERBETERING
IN DE OORSPRONKELIJKE ROMAN ZAT VEEL TE VEEL VROLIJK WIT RONDOM DE LETTERS
RGVT

BOVEN - Voorspel op *De avonden* door Dick Matena (A. den Dooier).

ERNAAST - De eerste verwijzing naar Matena.

moet het eerste gedeelte tot en met 'zei ze' in het tekstblok. Het laatste deel komt zelfstandig in de wolk te staan. Er is dus meer gesproken woord dan er in de ballons te lezen is. Het grappige is dat Reve vijftig jaar eerder het tegenovergestelde deed. Hij heeft *De avonden* herschreven met meer mono- en dialoog en minder vertellerstekst. De schrijver wilde daarmee het vervreemdende effect verhogen.

Reves tekst is een verbeelding van de werkelijkheid. Dat Matena de complete tekst wil handhaven, betekent niet dat hij geen keuzes moet maken, zoals we bij de weergave van de tekst al zagen. Hij geeft hoofdpersoon Frits het uiterlijk van Gerard, en dat is literair gesproken onjuist. Ook valt het niet mee om elke pagina te eindigen met een bij de feuilletonvorm horende *cliffhanger*. En waarschijnlijk is het grote en jonge publiek, dat Matena zegt te willen bereiken, meer gebaat bij een verkorte bewerking.

RECHTS - Cover van de PS-bijlage van *Het Parool* met de eerste aflevering.

Maar deze bezwaren vallen in het niet als je het eindresultaat ziet. Iedereen die de prachtige pagina's aanschouwt; Reve- en stripliefhebber, gaat voor de bijl: al die grijze tinten op het van nature toch al grauwe krantenpapier roepen het beeld op van *De avonden*, het is een vorm die de inhoud volledig recht doet. Matena flikt 't weer... het is gezien... en het is niet onopgemerkt gebleven.

willard.mans@stripschrift.nl

HET IS NOG NACHT.
PS
Frits ontwaakt
MATENA / De tekenaar van De avonden over de roman van Gerard Reve 2
DE AVONDEN / De eerste zes van in totaal 241 afleveringen van de strip 4
ABC / Theodor Holman over het ABC van De avonden en Gerard Reve 10
het weer/puzzel 15
agenda 18
radio en tv 17 t/m 20

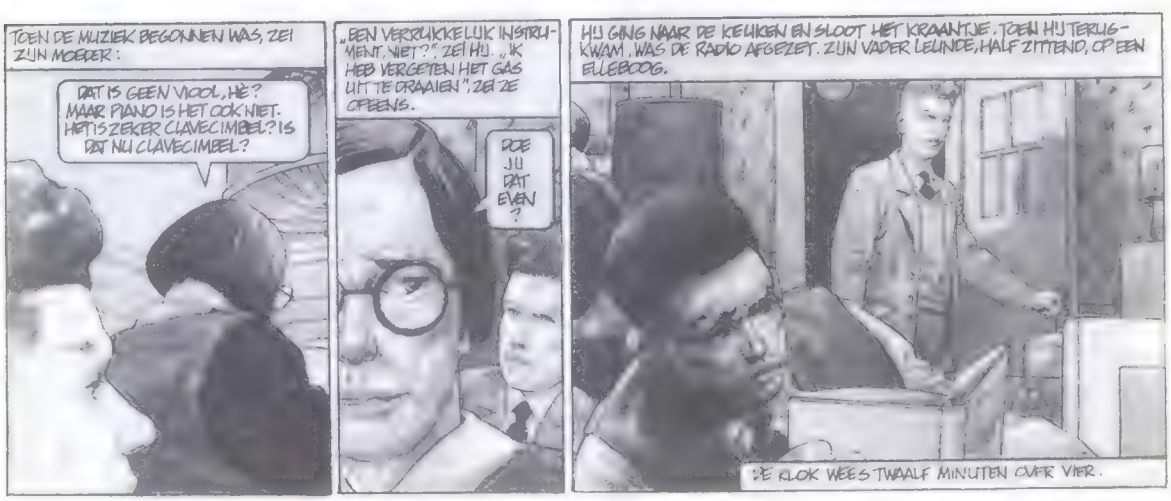
TOEN DE MUZIEK BEGONNEN WAS, ZEI ZIJN MOEDER:
DAT IS GEEN VIOOL, HÈ? MAAR PIANO IS HET OOK NIET. HET IS ZEKER CLAVECIMBEL? IS DAT NU CLAVECIMBEL?
„EEN VERRUKKELIJK INSTRUMENT, VIET?" ZEI HIJ. „IK HEB VERGETEN HET GAS UIT TE DRAAIEN", ZEI ZE OPEENS.
DOE JIJ DAT EVEN?
HIJ GING NAAR DE KEUKEN EN SLOOT HET KRAANTJE. TOEN HIJ TERUGKWAM, WAS DE RADIO AFGEZET. ZIJN VADER LELINDE, HALF ZITTEND, OP EEN ELLEBOOG.
DE KLOK WEES TWAALF MINUTEN OVER VIER.

Dialoog verdeeld, *De avonden* door Dick Matena.

Op www.bookman.nl/reve *is de niet erkende website over Gerard Reve te vinden met onder andere een zoekfunctie in zijn oeuvre. De ware liefhebber daarentegen is met De Grote Gerard Reve Verzamelpagina op* home.planet.nl/~merte038 *in één keer helemaal geholpen. Het radioprogramma* Nederland Centraal *van Radio Nederland Wereldomroep interviewde Dick Matena over de verstripping van De avonden. Dit vraaggesprek van ruim 11 minuten is in Real Audio-formaat te beluisteren via* www.rnw.nl/nl/ html/html/stripo21106.html

[LAND IN ZICHT → SINGAPORE]

DOOR JOHN A. LENT
VERTALING BAS BERWERS

MARILAH KITA BERSATU-U-U DENGAN SEMANGAT JJ YANG BARU-U-U SEMUA KITA BERSERU-UU MAJULAH SINGAPURA-A-A MAJULAH SINGAPURA-A-A
...MARILAH KITA BERSATU-UU DENGAN SEMANGAT JJ YANG BARU-U-U SEMUA KITA BERSERU-UU MAJULAH SINGAPURA-A-A JJ MAJULAHHAH JJ SIN-GA-PU-RAAAAH!
MA...
JJ...TILDA! MA-TILDA! MATILDA, SHE TAKE ME MONEY AND JJ RUN VENEZDELA! ...EVERYBODY!

BOVEN - Krantenstrip van Colin Goh.

Stripboeken in Singapore – ze zijn er in allerlei soorten en maten. De Engelstalige uitgaven bevatten meestal superhelden uit Amerika. De albums in het Chinees vormen een mengelmoesje. Zo verschijnen er Japanse manga, vertaald in het Chinees en geïmporteerd uit Hongkong en Taiwan, of vertaald en herdrukt in Singapore door uitgever Chuang Yi. Verder worden er strips verkocht uit Taiwan en Hongkong, zoals het werk van Tony Wong. Bovendien circuleren er lokale stripboekenseries, waarvan de oorsprong mogelijk in China of Hongkong ligt en waarvan de auteurs afkomstig zijn uit Singapore zelf, Maleisië of Hongkong.

De meeste stripboeken die aan te duiden zijn als Singaporees, waarvan enkele in het Chinees, hebben een avontuurlijk, historisch-heldhaftig karakter. Vele ervan zijn gemaakt door tekenaar Wee Tian Beng, zoals *Het goddelijke gebied* en *De terugkeer van de Condor-helden*. Samen met Ni Kuang uit Hongkong maakte Wee *De oude kat*, *Verstoppertje*, *De terugkeer van de kluizenaar* en *Het gezonken schip*. Andere boeken, te koop bij Popular Books in Singapore, zijn van de Singaporees Jiang Wei, de Maleisiër Chan Kok Sing (*De acht onsterfelijken*, *De legende van Zhong Kui*) en Ng Siow Boon (*De legende van rechter Bao*). Al deze strips, en die gemaakt door de Taiwanees Tsai Chih Chung over beroemde religieuze en filosofische persoonlijkheden, maken deel uit van het strippakket van uitgeverij Asiapac.

Wee Tian Beng is zonder twijfel Singapore's meest populaire Chinese striptekenaar. Zijn langlopende *De terugkeer van de Condor-helden*-serie (al meer dan achttien delen) is een bewerking van een roman uit Hongkong die in de loop der jaren ook al een film- en televisieversie kende. Wee haakt handig aan bij de populaire ontvangst van dit epos door vijf of zes boeken per jaar te produceren. *De terugkeer van de Condor-helden* kent een oplage van tienduizenden exemplaren en is ook succesvol in Japan, Hongkong en Taiwan.

Strips in het Chinees worden gemaakt in een handzaam formaat; ze omvatten per stuk een paar honderd pagina's en worden stevig beïnvloed door *manga*, met veel actie erin. Ze blijven vooral populair doordat de Chinezen strips beschouwen als een vast onderdeel van hun amusementspakket, in tegenstelling tot het Engelstalige publiek dat steeds meer belangstelling heeft voor nieuwe media. De Chinezen kopen strips om te lezen - niet om te verzamelen - en zijn bovendien, opnieuw in tegenstelling tot de Engelstalige lezers, bereid om ze te lenen. Het bestaan van uitleenwinkels is een zegen voor Chinese strips. Eén boek lenen kost ongeveer 60 Singapore-cent; sommige winkeliers bundelen vier edities van een serie en rekenen 1,50 Singapore-dollar.

De meeste Chinese stripwinkels bevinden zich in de Singaporese buitenwijken, hiertoe enkele jaren geleden aangemoedigd door het ministerie van Stedelijke Ontwikkeling dat bedrijven en bewoners wilde laten verhuizen vanuit de Orchard Road-omgeving. Comics Connection is de grootste distributeur, met elf winkels, gevolgd door Grower Marketing en World of JJ, met elk drie verkooppunten. In totaal, inclusief de zeven of acht Engelstalige, telt Singapore 43 stripboekenwinkels. Net als elders leggen enkele ervan zich ook toe op sport, met de verkoop van ansichtkaarten, cadeaus en spelletjes. De Engelstalige winkels verkopen vooral Amerikaanse *mainstream*-strips, al ontvangen slechts één of twee winkels wekelijks nieuwe titels. De meeste doen geen moeite om nieuwe boeken te bestellen. In plaats daarvan maken ze liever oude voorraad op en concentreren zich op de verkoop van spellen, kaarten en cadeaus. Het is bovendien niet winstgevend voor de winkels om de voorraad te verversen, omdat de Amerikaanse distributiemonopolist Diamond geen boeken terugneemt. Lokaal geproduceerde, Engelstalige stripalbums zijn amper verkrijgbaar, omdat er nauwelijks belangstelling voor bestaat.

Stripboeken zijn ruimschoots verkrijgbaar in de Kinnokuniya-boekwinkel, in een groot winkelcentrum in de binnenstad. Honderden titels vullen de afdeling 'strips', de meeste ervan *manga* en Amerikaanse albums, inclusief getekende romans. De winkel heeft ook een kleine afdeling met boeken als *Casper en Hobbes* en enkele Chinese titels uit Hongkong en Taiwan. En hoe zit het met Singaporese strips? Toen ik ernaar vroeg, konden de winkelbedienden mij niet helpen en stuurden me naar drie, vier andere delen van de stad, waar ik slechts één boek op de kop wist te tikken, Morgan Chua's *Mijn Singapore*.

IN DEZE SERIE MONDIALE COLUMNS STAAT EEN KEUR AAN STRIPOESKUNDIGEN STIL BIJ HET AFGELOPEN CENTENNIUM. ZE PLAATSEN EEN PERSOONLIJKE NOOT BIJ ÉÉN EEUW STRIP IN HET BETREFFENDE LAND.

HIERONDER - Saddam Hussein door Deng Coy Miel.

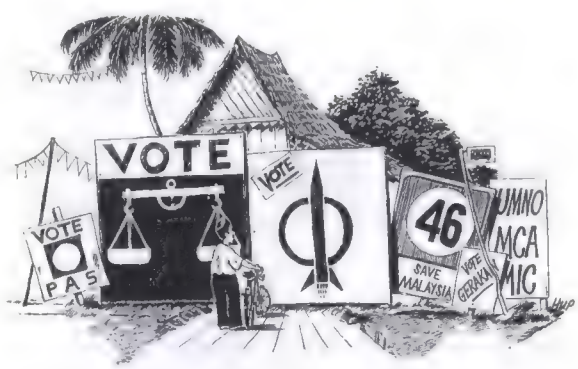

Dr. John A. Lent is hoogleraar communicatie aan de Amerikaanse Temple University in Philadelphia. Hij is oprichter van het stripinformatieblad International Journal of Comic Art.

john.lent@stripschrift.nl

STRIPMAKERS EN HUN COMPLEXEN

DOOR **RENZO VERWER**

In *Striphelden op de divan* is het hoofdstuk over Walt Disney verreweg het interessantst. Van Ginneken komt met een duizelingwekkende hoeveelheid nieuwe en oude feiten over Disneys leven, die zijn stripfiguren in een heel ander daglicht zetten. Voor psychoanalytici moet Disney de ultieme droom zijn. Zo had Walt als zevenjarige woedend een grote vogel doodgestampt, wat kan verklaren dat Duckstads hoofdbewoners eenden zijn. Een interessante theorie luidt dat Disney in zijn twee protagonisten Mickey Mouse en Donald Duck twee kanten van zijn karakter toont: de brave Mickey vertegenwoordigde wat Walt wilde zijn, de driftige Donald hoe hij werkelijk was.

Verstoorde ouderrelatie

Walt Disney heeft heel lang met succes negatieve dingen uit zijn biografie weten te houden en aldus het beeld van de aar-

PUBLICIST-PSYCHOLOOG KNIJPT STRIPZIELTJES

Met stripfiguren is vaak iets aan de hand. Of, zo u wilt, iets grondig mis. Ze hebben veelal zeer onduidelijke familierelaties, zoals Kuifje, Suske en Wiske en de familie Duck. Dikwijls hebben ze een probleem met hun karakter - de driftige Donald Duck, of met hun identiteit - Superman, die zijn identiteit geheim moet houden, en daardoor de liefde van zijn leven, Lois Lane, misloopt. Psycholoog Jaap van Ginneken brengt in *Striphelden op de divan* opvallende overeenkomsten tussen de complexen in het leven van stripmakers en hun creaties onder de aandacht. Ontheemdheid lijkt hèt oerthema – de stripmakers Disney en Hergé kenden een zeer onduidelijke familieafstamming. En zowel Siegel & Shuster, de makers van *Superman*, als Goscinny & Uderzo, de makers van *Asterix*, waren immigranten.

dige, gelukkige oom – lief voor zijn familie en werknemers - kunnen handhaven. In werkelijkheid was hij een gekweld man. Hij had een moeilijke jeugd: zijn vader was kil en gierig, en sloeg zijn kinderen. Alleen bij de boerderijdieren vond Walt kameraadschap. 'Hij gaf ze namen, praatte met ze, verzon verhalen en begon ze te tekenen op pak- en toiletpapier', meldt Van Ginneken.

Disney zag zichzelf als liefhebbende vader van een dankbaar tweede gezin: de medewerkers van de studio. Maar hij was humeurig, hard, gierig en opvliegend tegenover 'zijn kinderen'. Hij had grote relatieproblemen, was regelmatig overwerkt en depressief. Zijn grootste complex hield Disney over aan de ontdekking op zijn zestiende dat hij hoogstwaarschijnlijk geadopteerd was. Zijn grote twijfels over zijn afkomst wist hij succesvol voor de buitenwereld te verbergen, maar is volgens Van Ginneken terug te zien in de merkwaardige familieverhoudingen in Disney-strips en -films, waarin niemand duidelijke ouders heeft. En ook in de film *The Three Caballeros* (1943), waarin Donald tegen zijn gewoonte in zijn seksualiteit toont en wild met Latijnse schonen flirt. Destijds werd de film met grote verbazing ontvangen, maar met de huidige kennis is de link snel gelegd: Disney had vlak voor de opnames van de FBI gehoord dat hij waarschijnlijk een Spaanse moeder had.

Ook Hergé - pseudoniem van Georges Rémi - was zijn leven lang op zoek naar zijn afkomst. In de *Kuifje*-strips zien we dat terug in onder meer de vaderloze Kuifje en vooral in de veelvuldig terugkerende thematiek van de hereniging van de zoon met zijn liefhebbende vader, die vaak van adellijke of koninklijke komaf is (zie bij voorbeeld *De schat van Scharlaken Rackham*). In de slotalinea's onthult Van Ginneken het geheim: Hergés grootvader bleek de Belgische koning Leopold II die een onwettige tweeling had verwekt. En Hergés vader, deel van die tweeling (zie Jansen en Janssen uit *Kuifje*!) bleek geadopteerd.

Worstelingen met identiteit

Van een andere onthechtheid en vervreemding is sprake in een fameuze Amerikaanse strip. Superman is een typisch Amerikaanse held die de wereld redt met zijn enorme krachten, wat veel Amerikanen in de Tweede Wereldoorlog en de Koude Oorlog aansprak. Maar de strip was ook zeer populair onder immigranten, die vaak het Engels nog niet machtig waren, en bovendien veel konden herkennen in Supermans worstelingen met zijn identiteit die hij verborgen moest houden om niet te veel op te vallen. De identiteit van de oorspronkelijke makers, de Joodse immigranten Jerry Siegel en Joe Shuster, en hun etniciteit werden zorgvuldig geheim gehouden door de uitgever - aan wie ze hun auteursrecht hadden verkocht. Toch is *Superman* - nota bene de vertaling van het Duitse woord *Übermensch*, en oppervlakkig bezien het toonbeeld van de Arische held - overladen met verwijzingen naar het Jodendom. Van Ginneken noemt veel voorbeelden; de meeste indringende zijn wel de sterk op een davidsster gelijkende gele vijfhoek op Supermans borst, de ouders van de superheld die de Joodse namen Jonathan en Mary dragen en de verwijzingen naar de Joodse diaspora.

Bij de behandeling van *Asterix* duikt Van Ginneken dieper in op de vraag in hoeverre de privé- en familiegeschiedenissen van de makers Uderzo en Goscinny van invloed zijn geweest op de totstandkoming van de stripverhalen. Ook bij het hoofdstuk over het olifantje Babar, waarmee het boek opent, speelt de auteur met de vraag in hoeverre het gevoelsleven van de makers - Jean de Brunhoff en later zijn zoon - een rol heeft gespeeld bij de ontwikkeling van de episodes. Of hebben de critici gelijk die het oorspronkelijke verhaal net als bij *Kuifje in Kongo* een uiting vinden van het imperialistische gedachtegoed?

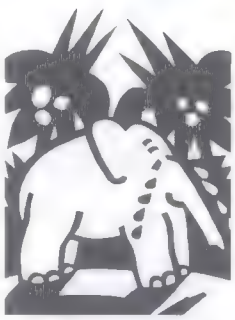

Verborgen motieven

Vaak wordt gedacht dat strips volledig aan de fantasie van de makers is ontsproten. Na lezing van dit boek weet je wel beter. Al bekruipt me het gevoel dat als je eindeloos zoekt in een mensenleven er altijd wel een drama is te vinden. Natuurlijk heeft dat zijn invloed op wat die persoon doet en maakt. Van Ginneken concludeert dan ook: 'Misschien is dat ook wel een belangrijke les. Dat vrijwel iedereen verborgen motieven heeft, maar dat alleen kunstenaars iets van die verborgen motieven in hun oeuvre achterlaten en prijsgeven.'

renzo.verwer@stripschrift.nl

Striphelden op de divan.
De ontraadseling van de complexen van Asterix, Babar, Donald, Kuifje en Superman

Van Ginneken (met illustraties van Mariet Numan)
Nieuwezijds 2002
ISBN 90-5712-137-9
Prijs €16,90
(176 pagina's, zwart/wit, s.k.)

Silvester wil met stripblad *Myx*

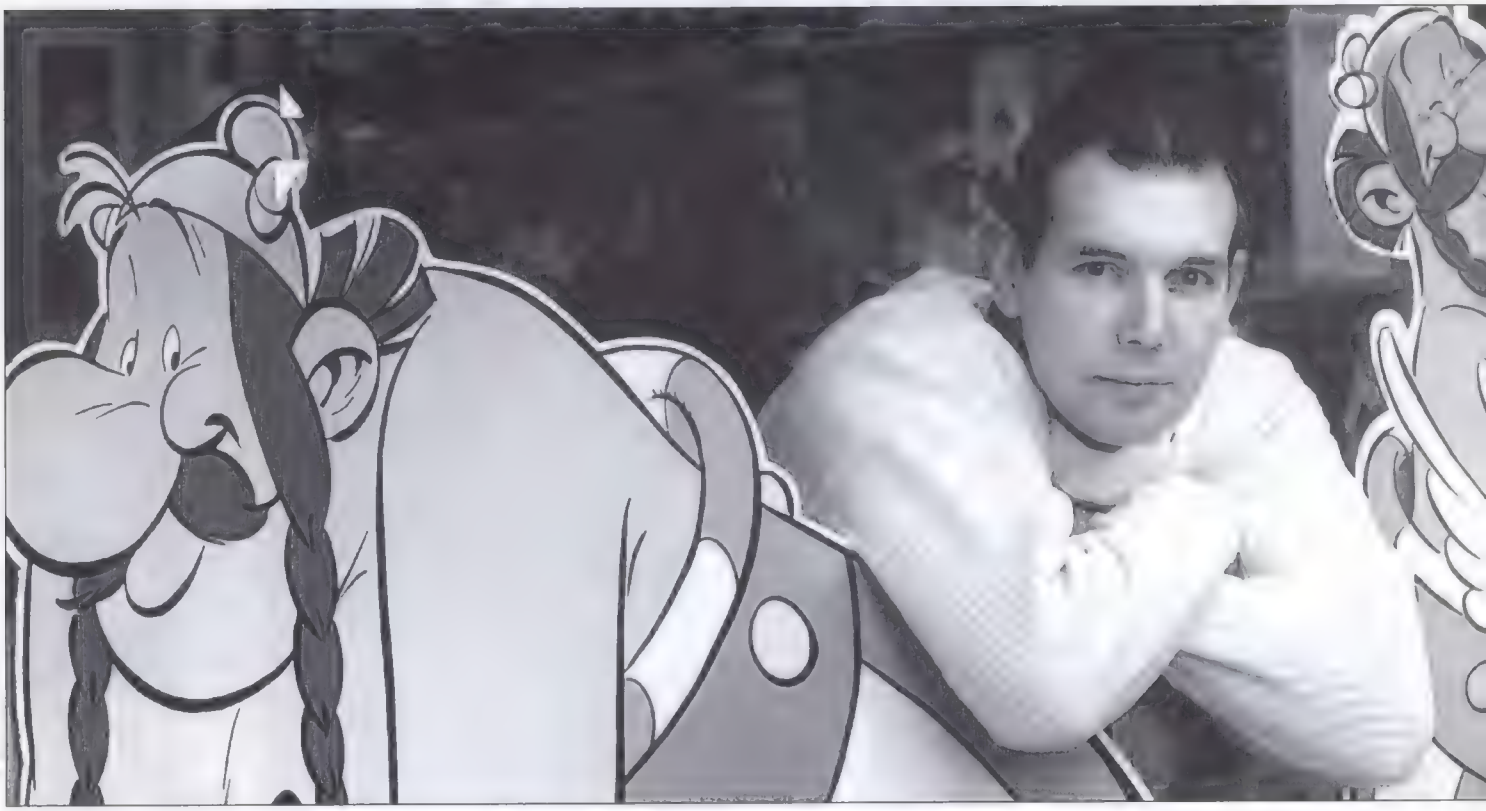

MARC BOLSIUS

In mei brengt uitgeverij Silvester het nulnummer van een nieuw stripmaandblad uit: *Myx Stripmagazine*. De uitgeverij springt de laatste tijd ook in het oog met haar albumbeleid, waarbij de nadruk ligt op Nederlandse tekenaars. Tijd voor een gesprek met eigenaar Silvio van der Loo.

Stripuitgevers in Nederland hebben hun zeven magere jaren gekend. Tijdschriften zagen het doek vallen en de publicatie van albums beperkt zich tot enkele grote namen. Het eind van alle misère is volgens velen nog niet in zicht. De Nederlandse strip is bezig aan een winterslaap en de vorst zit nog diep in de grond. Er is echter in elk geval één zwaluw die wanhopig zijn best doet er toch nog een zomer van te maken, en dat is Silvester uit 's-Hertogenbosch. Eigenaar Silvio van der Loo heeft in weerwil van het huidige klimaat de meest hartverwarmende plannen. Silvester gaf, zoals vaker bij stripwinkels voorkomt, af en toe een speciale stripproductie uit. Aan Van der Loo de vraag hoe het zo gekomen is dat het uitgeven meer geworden is dan een nevenactiviteit?

Silvio van der Loo: Silvester begon met het uitbrengen van luxe uitgaven die iets extra's gaven aan de winkel. Zo bracht ik een gelimiteerde editie uit van de *Gilles de Geus*-serie die bij Arboris verscheen. Ik had Hanco Kolk in 1993 tijdens signeersessies in de zaak leren kennen. Bij deel twee ging ik met Hanco mee naar Arboris en daar zagen we dat de drukkwaliteit van het dossier met achtergrondinformatie ver beneden de maat was. Het speciaal daarvoor vervaardigde watermerk bleek veel te zwaar afgedrukt. De tekst die er overheen stond viel niet te lezen. Hanco keurde het direct af en het album is officieel ook niet in deze uitvoering verschenen. Voor onze uitgave hebben we het dossier opnieuw laten drukken.
Het uitgeven van nieuw en oorspronkelijk werk kwam later, in 1997. Hanco heeft me daar in meegesleept toen hij vertelde dat hij graag weer een *Gilles*-album zou willen maken. Ik gaf aan dat ik daar de financiën niet voor had. Vervolgens ontstond het idee van een mecenas-uitgave: een luxe versie waar belangstellenden van te voren op konden intekenen. Daarmee was een gedeelte van de financiering min of meer gewaarborgd. Daarna groeide het verder.

Hoe staat de uitgeverij er nu voor?
Het gaat goed. We hanteren grofweg twee soorten reeksen: de 'blokboeken', de vierkante bundelingen van krantenstrips, en de gangbaar uitgevoerde albums met voornamelijk kinderstrips als *Oktoknopie* en *De Muziekbuurters*. Daarnaast zorgen we nog altijd voor luxe uitgaven, zoals *Het Felix Flux Museum* van Gerard Leever en Kees de Boer en recent nog werk uit de reeks *Wuivende Veder* van Patrick Cothias en André Juillard. De activiteiten zijn zo gegroeid dat ik de uitgeverij wil losmaken van de winkel. Het wordt een op zichzelf staand bedrijf.

Is dat wel levensvatbaar? Stripuitgevers hebben de grootste moeite het hoofd boven water te houden. Er zijn maar weinig stripreeksen die echt goed verkopen.
Is dat zo? Ik weet dat niet, hoor. Voor stripwinkeliers schijnen het eveneens slechte tijden te zijn. Ik hoor althans iedereen klagen. Nou ja, bijna iedereen. Wij draaien gewoon goed. Het ligt er ook aan wat je verwachtingen zijn. Zeker waar het de uitgevers betreft. Ik heb het idee dat Nederlandse stripuitgevers denken dat je alleen kunt bestaan als je een fonds hebt dat enkel uit toppers bestaat.
Het gaat erom welke verwachtingen een uitgever heeft van een succesvolle reeks. Met welke oplage is hij tevreden? En vooral: hoe lang krijgt een serie de tijd om wat te bereiken? Je kan pas na drie of vier albums echt beoordelen of iets bestaansrecht heeft.

Risico's nemen
Een voorbeeld dan. Gerard Leever vertelde in *Stripschrift* dat uitgeverij Malmberg *Oktoknopie* niet succesvol genoeg vond om

Witte raaf in *STRIPLAND*

DOOR WILCO TUINENBURG

mee door te gaan. Er waren 'slechts' zo'n vijfduizend exemplaren van verkocht.
Met dat beleid ben ik het dus niet eens. Malmberg is natuurlijk geen doorsnee uitgever, en de verkoop was alleen via *direct mail* gegaan, maar stel op zo'n moment je verwachtingen bij en geef het project de tijd.
Tot voor kort gold als standaard-aanpak bij de lancering van het eerste album van een nieuwe reeks: voorpublicatie, albumpromotie en gelijk een oplage van vijftienduizend stuks. Oplage niet verkocht? Einde reeks. Dat is niet goed. Begin laag en streef daarna gestaag naar een hogere oplage. Daar zijn die drie eerste albums voor nodig.

In wat voor oplage verschijnt Oktoknopie nu?
We laten drieduizend albums drukken. Een aardig aantal. Natuurlijk moet het meer worden. Dat gaat lukken, al hebben we daar waarschijnlijk de supermarkt voor nodig. Ik ben doorlopend met die wereld in gesprek. Ik wil ze er van overtuigen dat er een grote markt is voor de strips uit *Taptoe*, dat een oplage kent van 140.000 stuks. Er bestaat dus een grote doelgroep. Bovendien kwam uit onderzoek naar voren dat zowel *Oktoknopie* als *De Muziekbuurters* onder de *Taptoe*-lezertjes de populairste strips zijn. Dat we op het goede spoor zitten blijkt tevens uit het feit dat de bibliotheken de albums heel goed hebben afgenomen. Er is namelijk niet al te veel stripaanbod voor die leeftijdsgroep.
Kijk, al die problemen voor uitgevers en stripreeksen stemmen tot nadenken. Maar wat wordt stopgezet laat een gat achter. Neem de literaire uitgevers: sommige geven plotseling strips uit. Het kan dus kennelijk wel. Het vergt alleen een andere aanpak.

Loop je geen groot risico zoveel geld te steken in een markt waarin anderen het niet of nauwelijks redden?
Ondernemen is risico's nemen. Simpel. Verder geloof ik heilig in mijn ideeën. Ik houd twee zaken goed in de gaten: kwaliteit en

ONDER - **Van *Gilles de Geus 9* verschenen naast de Nederlandse ook versies in het Frans en in het Bredase dialect.**

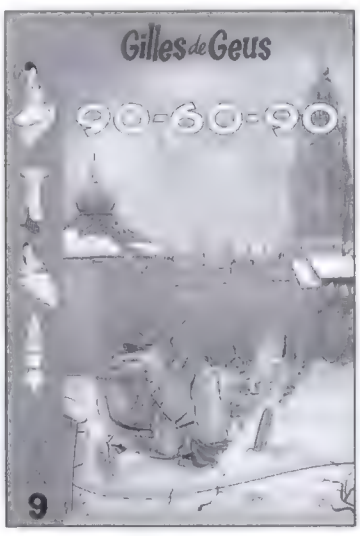

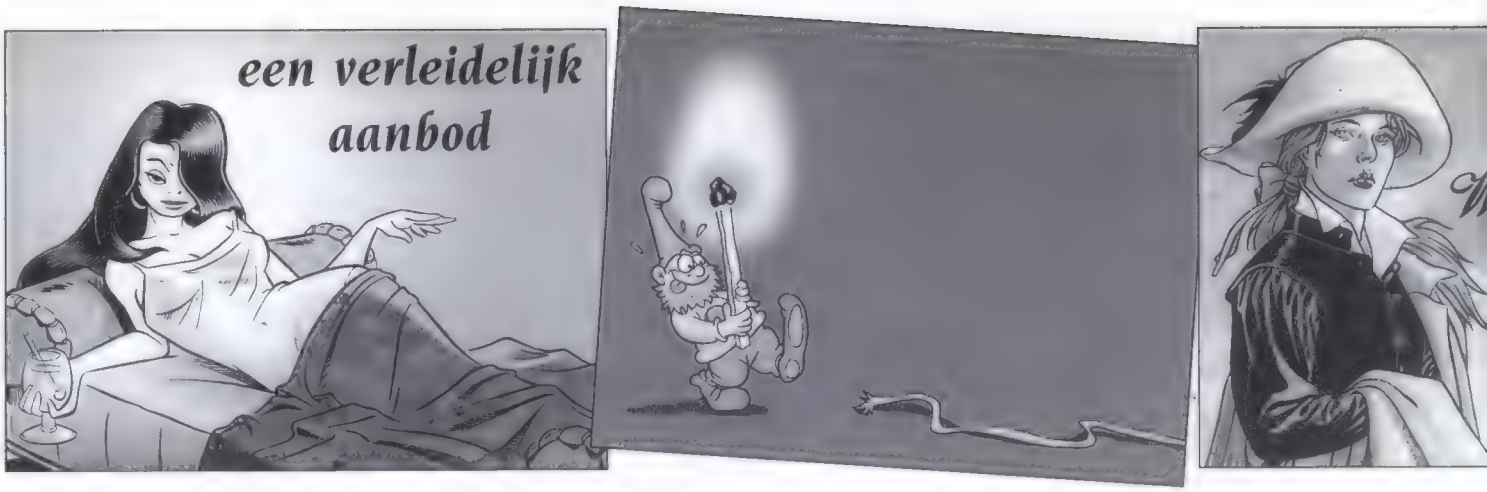

BOVEN - Promotiemateriaal voor verschillende stripreeksen.

continuïteit. Oftewel: de kwaliteit van de albums moet op een hoog peil blijven en nieuwe strips dienen op gezette tijden te verschijnen. Alleen dan kan een stripserie groeien. Neem *Dirkjan*. We hebben de vorige titels telkens voor de decembermaand in de winkel gehad. Ik wil dat de lezer weet dat hij daar elk jaar op kan rekenen. *Dirkjan* is al een succesvolle strip, maar er zit nog steeds een stijgende lijn in.

Dat is één van de kurken waar de uitgeverij op drijft?
Natuurlijk. Net als *Gilles de Geus*. Deel acht van die serie had een oplage van twaalfduizend stuks. Het volgende deel brengen we zelfs in Frankrijk uit. Vanzelfsprekend heeft een uitgeverij zulke toppers nodig. Sterker nog, dit soort zekerheden moet een uitgever er juist toe zetten nieuwe stripmakers een kans te geven.

RECHTS - Strookje uit *Ik beloof niks*, het debuutalbum van Miesjel van Gerwen waarin de auteur de lokale actualiteit van Den Bosch op de hak neemt.

Maar hoe haal je die in huis? *Dirkjan* zit per slot van rekening pas vanaf deel vier bij Silvester.
Ja, daarvoor zat de strip bij uitgeverij Big Balloon. Dat verzwijgen we trouwens niet. Op de achterkant van onze albums staan de uitgaven van Big Balloon netjes vermeld. Mark Retera is overgestapt, nadat ik had gezorgd voor een voorpublicatie van *Dirkjan* in *Veronica Magazine*.
Ik heb de telefoon gepakt en gevraagd waarom de redactie nog steeds de strip *Bart is Boos* publiceerde, terwijl Bart de Graaff een eigen, concurrerende zender was begonnen. Ik heb ze ervan overtuigd dat *Dirkjan* een beter alternatief was.

Jij fungeert dus voor de tekenaars uit je stal als een soort agent?
Nou ja, dat heeft nogal een vervelende bijklank.

Waarom? Ik bedoel het in Amerikaanse zin, waar het de normaalste zaak van de wereld is dat een artiest een agent heeft.
Laten we zeggen dat ik zo nu en dan wat belangen behartig. Zo heb ik ook *Metro* op het idee gebracht om *Peer de Plintkabouter* op te nemen toen Maarten Pathuis had aangegeven dat hij met *Bielzenblues* wilde stoppen. Achteraf schijnt het trouwens zo te zijn geweest dat hij niet zo zeer wilde stoppen, als wel dat hij meer geld wilde. *Metro* heeft het toen toch maar gelaten voor wat het was.

Peer als metafoor

Je ambities stoppen niet bij je albumproducties. Er staat zelfs een striptijdschrift – *Myx* – op stapel staat?
Dat klopt. De werktitel was *Peer*, al had het niets te maken met *Peer de Plintkabouter*. Het was eerder afgeleid van het idee dat een peertje ook een vorm van licht kan zijn. Een metafoor. Ik vind dat de Nederlandse strip weer een eigen spreekbuis moet hebben. Stripmakers moeten weer een eenheid vormen, contact krijgen, via een professioneel gemaakt kleurenperiodiek van 68 pagina's. Daarin is ruimte voor redactionele bijdragen en interviews, maar het grootste deel – circa 45 tot 50 pagina's – moet worden ingeruimd voor strips. We richten ons op een volwassen publiek, al hopen we dat jongeren vanaf een jaar of vijftien het blad eveneens interessant genoeg vinden om een abonnement te nemen.

Wie werken er aan het blad mee? Namen willen we horen!
Het gaat niet om zeer bekende namen. De redactie wordt gevormd door een groep jonge mensen. Loes Magnin wordt de eindredactrice, Marcel Lagerwerf komt van *Zozolala* en zal de interviews en de redactie voor zijn rekening nemen, Patrice van der Linden werkt nu nog in de winkel, maar die wordt de bladmanager. Daarnaast doet Jean-Paul Arends van *Scribbly* de vormgeving. Wel laten we ons redactioneel adviseren door Meerten Welleman. Als uitgever en tijdelijke advertentie-acquisiteur maak ik geen deel uit van de redactie.

Worden de medewerkers betaald?
Ja.

Is dat haalbaar? Een blad als *Zone 5300* kan bij voorbeeld

HOMO!
DAT IS NU DE JEUGD VAN TEGENWOORDIG ! ZE SCHELDEN JE UIT VOOR HOMO
JE MAAKT HET ER ZELF NAAR VAN DRUTEN
VAN DE SCHOOLLEIDING HOEF IK OOK AL NIKS TE VERWACHTEN
HO
DAT IS NU DE JEUGD VAN TEGENWOORDIG !
JE MAAKT HET ER ZELF NAAR VAN DRUTEN
VAN DE SCHOOLLEIDING HOEF IK OOK AL NIKS TE VERWACHTEN

ONDER - Twee strookjes van Dirkjan met ernaast de gecensureerde versies zoals ze in *Veronica Magazine* verschenen. Het tijdschrift kon op het laatste moment slechts de tekst aanpassen. In het nummer erna viel te lezen dat de redactie liever de hele aflevering had laten vervallen.
Het eerste strookje is uiteindelijk niet in album 6 terecht gekomen, vanwege 'gewijzigde inzichten' van de auteur.

alleen blijven bestaan omdat de auteurs niet worden betaald. Leg je de lat niet te hoog voor jezelf?

Dat weet ik niet. Wat ik wel weet is dat een goed product alleen valt te maken èn te continueren met een professionele aanpak. Ik vind het fantastisch wat *Zone 5300* heeft bereikt. Maar wij willen een stap verder gaan. In mijn opinie betekent dat het betalen van medewerkers. Alleen dan kun je eisen aan hen stellen die van een blad een professioneel product maken. Werk moet goed zijn, en op tijd ingeleverd. Dat betaalt zich in het blad uit.

Ook de presentatie doen we niet halfslachtig. We gaan dit jaar voor de tweede keer de Stripboekgeschenkdagen organiseren die zullen worden gehouden van 21 tot en met 31 mei (van de 'collega's' van de Boekenweek, de CPNB, mag het geen Stripboekenweek heten. WT). Na het geschenk van vorig jaar, *Felle Flitsen* van Henk Kuijpers, komen we in 2003 met een speciale uitgave van Jan Kruis. De oplage moet na de 22.000 van de eerste keer omhoog richting de 30.000. Bij elk geschenk zal een exemplaar van het nulnummer van *Myx* zitten. Daarna brengen we het eerste reguliere nummer in een oplage van rond de 10.000 stuks uit, tegen een verkoopprijs van circa €5.

Wat voor soort strips staan er dan zoal in *Myx*? Rechtvaardigen die zo'n flinke oplage?

Ongetwijfeld. Bij voorkeur zal het allemaal nieuw werk zijn. Uiteraard betreft het werk van stripmakers die al publiceren bij Silvester, maar het wordt zeker geen huisblad van de uitgeverij. Er is een grote kans dat er buitenlandse stripverhalen worden aangekocht. Er zal een mix komen van gagstrips en vervolgverhalen, en er is ruimte voor realistisch werk. Zo is Jorg de Vos, een jonge, vijfentwintigjarige striptekenaar bezig met prachtig geschilderd werk in de geest van *Lord of the Rings*. Maar we brengen ook grote namen die men nergens anders vindt. Het nieuwe verhaal van Franka verschijnt bij voorbeeld exclusief in ons tijdschrift. Daarmee is wat mij betreft de toon gezet. De mensen mogen van *Myx* heel wat verwachten.

wilco.tuinenburg@stripschrift.nl

Op www.silvesterstrips.nl, de website van Silvester, valt van alles te lezen over het complete fonds. Ook kunnen er strips besteld worden, maar het spreekt voor zich dat de albums ook in elke stripwinkel kunnen worden gekocht.

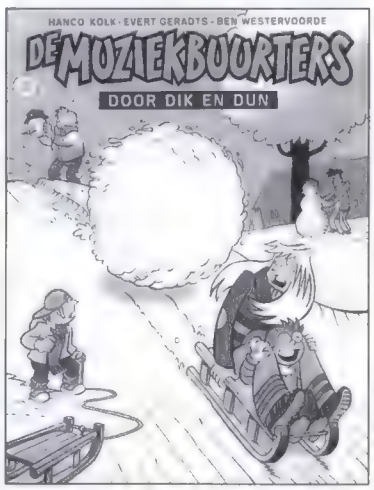

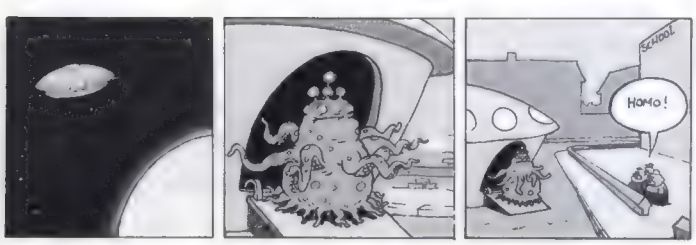

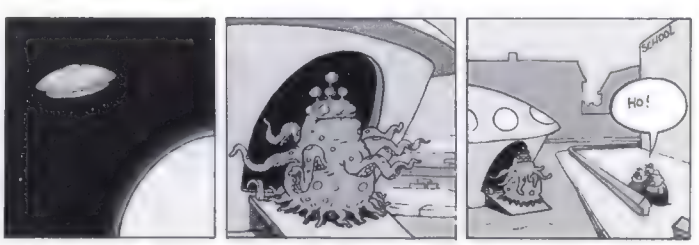

DUITSE HU

Martin

Soms is een grap van Martin Perscheid (1966) een beetje flauw, bij voorbeeld als Neil Armstrong met een uit zijn ruimtepak hangende penis de maan op stapt en zegt: 'Een kleine stap voor mij, maar een grote sprong voor... oh!' Maar dat zijn slechts kleine adempauzes die de lezer krijgt in een keten van rake grappen die zo heftig aan het lachen zet, dat blijvend letsel aan de lachspieren niet is uitgesloten. In Duitsland heeft dat hem beroemd gemaakt, maar in Nederland is Perscheid een onbekende. Een korte kennismaking.

Perscheid woont en werkt in Keulen. Zijn boeken verschijnen in grote oplages en zijn cartoonserie *Abgründe* staat in meer dan vijftig kranten en tijdschriften. Hij is niet alleen cartoonist, maar ook succesvol freelance tekstschrijver. Zo levert hij bijdragen voor diverse televisieprogramma's, waaronder het populaire *RTL Samstag Nacht* en *Die Wochenshow* op de zender SAT1.

Prijs

Tijdens de tiende Internationale Comic-Salon in Erlangen mocht Perscheid afgelopen zomer de prijs voor de beste Duitse strip in ontvangst nemen. De serie *Abgründe* viel dermate bij de jury in de smaak dat zij de Max- und Moritzpreis aan hem toekende. De motivatie luidde dat de juryleden waren geraakt door de voorstellingen van dagelijkse drama's waarin de auteur zijn antihelden neerzet. De term 'dagelijks' refereert vooral naar de verschijning in kranten als *Frankfurther Rundschau* en *Süddeutschen Zeitung* en absoluut niet naar 'alledaagsheid'. Daarvoor staan de grappen veel te ver van de dagelijkse werkelijkheid. Ze zijn zo absurd dat ze hier en daar zelfs doen denken aan het werk van Gary Larson (*The Far Side*).
Alles lijkt mogelijk. Dieren, bomen en voorwerpen komen dikwijls tot leven en zijn vaak het middelpunt van de grappen waarin ze elkaars eigenschappen schertsend kunnen bekritise-

RECHTS - Selectie van *Abgründe*-grappen.

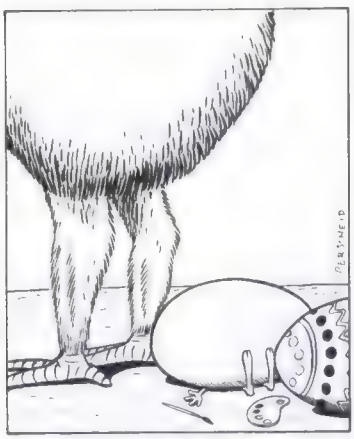

MOA (UITGESTORVEN) EN NIEUW-ZEELANDSE PAASHAAS (EVENEENS UITGESTORVEN)

ALWIN SCHRODER, DIE WEER EENS TE LAAT KWAM EN VOOR WIE GEEN HARPJE MEER OVER WAS.

Perscheid

DOOR HARRY WIBIER

ren. Zo kan een olifant met wijd opengerekte slurf van een ander te horen krijgen dat hij niet zoveel moet neuspeuteren. En ganzen die verlekkerd kijken naar een strippend ganzenvrouwtje roepen dat zij ook het dons af moet schudden.
Andere vormen van absurditeit die in het werk van Perscheid naar voren komen, zijn verregaande vormen van domheid en de weergave van een tekenfilmachtige werkelijkheid waarin biologische en natuurkundige wetten tijdelijk hun werking hebben verloren. Beide vormen van humor komen bijeen in een afbeelding van een briefje met de tekst 'HELP!' dat ligt op een piepklein eilandje terwijl even verderop een verbouwereerde kerel in een fles drijft. Bijschrift: 'Bruno Schröder. Alles wat hij ondernam deed hij verkeerd'.

Website

De geïnteresseerde lezer kan surfen naar de fraai vormgegeven website van de tekenaar. Daar vindt hij allerlei merkwaardige informatie: foto's van Perscheids eerste nichtje, schetsen, fictieve interviews die door de cartoonist zelf zijn opgesteld en een beschrijving van de werking van een deurknop. Ook onthult hij hoe hij aan inspiratie voor zijn cartoons komt: 'De aan mij meest gestelde vraag is: 'Hoe kom je nu op zulke ideeën?' Het antwoord is even simpel als voor de hand liggend: per post. Ik heb me voor mijn cartoonideeën geabonneerd bij een goedkope Taiwanese onderneming. Iedere maand krijg ik veertig ideeën toegestuurd. De beste twintig stuur ik naar Polen, waar mijn cartoons getekend worden tegen een zeer voordelig uurtarief. De slechtste twintig stuur ik door naar mijn collega Uli Stein.'

FRED WAS TOTAAL VERGETEN DAT HIJ NIET MEER ROOKTE

ALS EEN ZEILER SLAAPT

BOVEN - Voorbeeld van een aanslag op de lachspieren.

Absurde grappen van Martin Perscheid wach

TARZANS MINDER BEKENDE BROER JÜRGEN, DIE LIEFDEVOL DOOR STRUISVOGELS WAS OPGENOMEN.

RENTENIER RUDOLF G. WIST DAT ZIJN TIJD GEKOMEN WAS. MAAR ERGENS HAD HIJ ZICH DE DOOD TOCH ANDERS VOORGESTELD.

Daarnaast blijkt Perscheid af en toe een beroep te doen op vrienden die zijn gezegend met een briljant gevoel voor humor, maar zijn gespeend van enig tekentalent. Als zij hem vragen de grappen grafisch weer te geven, stuurt hij hen de originele tekening retour met de tip dat deze creatie uitstekend dienst kan doen als placemat.
Het tekentalent van Perscheid laat zich overigens goed bestuderen op de website, want er is veel ruimte vrijgemaakt voor schetsen van de humorist. De webbezoekers kunnen hier een simpele tekenstijl in ogenschouw nemen, die de essentie van een grap gortdroog weergeeft en alle irrelevante details weglaat. De mensen in Perscheids tekeningen hebben bijna altijd dezelfde vlakke gelaatsuitdrukking. Zelden geven zij uiting aan heftige emotie en dit sluit goed aan op de grappen die meer drijven op situaties, absurdisme, leedvermaak en woordspelingen dan op karakters. Op de website staan talloze publicaties, niet alleen boeken, maar ook kalenders en andere randverschijnselen. Vertaald werk staat er niet. De vraag is hoe lang dat nog kan duren bij zo'n geestig verschijnsel als Perscheid.

Op www.martin-perscheid.de *is de overvolle site van de auteur te bewonderen. Uitgever Lappan geeft op* www.lappan.de *een duidelijk overzicht van het complete fonds van 132 auteurs. Bestellingen zijn met een creditcard meteen af te rekenen.*

RECHTS EN ONDER - **Werk van Perscheids collega's.**

harry.wibier@stripschrift.nl

→ Collegae van Perscheid

Uitgeverij Lappan uit Oldenburg bestookt de Duitstalige markt met tientallen gekartonneerde cartoonboekjes van groot en klein formaat. Onder de auteurs bevindt zich oud en nieuw talent.

Zo werkt **Uli Stein** (1946) al achttien jaar als cartoonist. Hij heeft in die hoedanigheid meer dan dertig boeken volgetekend, waarvan in totaal al meer dan acht miljoen exemplaren zijn verkocht. Zijn grappen staan gedrukt op merchandisingartikelen, in kranten en tijdschriften en op talloze kaarten. Steins populairste figuurtjes zijn muizen en pinguïns.

Martin Zak (1972) – niet te verwarren met zijn Vlaamse (achter)naamgenoot - werd geboren in Beuthen en volgde het Studium der Visuellen Kommunikation in Bielefeld waarbij hij zich specialiseerde in illustratie. Hij werkt als freelance cartoonist en illustrator en publiceert regelmatig in het tijdschrift *MAX*. Daarnaast is hij bekend van een serie ansichtkaarten die is verschenen bij het Köpenicker Cartoon Gesellschaft. Zijn roem is nog niet zo groot, maar zijn boek *Na toll!* belooft veel voor de toekomst. De grappen zijn subtiel en veelzijdig en zijn tekenstijl is naïef en overzichtelijk waardoor de grappen goed overkomen.

Tetsche (1946) publiceert sinds 1974 in *Die Zeit*, *Hörzu*, *Konkret* en *Stern*. In het laatstgenoemde blad levert hij al meer dan twintig jaar wekelijks een bijdrage. Het werk van de in Hamburg woonachtige Tetsche is herkenbaar aan een heldere tekenstijl waaruit een grote liefde voor details blijkt.

Harm Bengen (1955) woont in Ulm en is sinds 1980 tekenaar en vanaf 1986 vrij kunstenaar. De lezers van *Schwermetall* riepen Bengen in 1993 uit tot de populairste tekenaar. Zijn werk verschijnt onder andere regelmatig in *Eulenspiegel*, *Oxmox* en *Bremer*.

Burkh, pseudoniem van Burkhard Fritsche (1952) is sinds 1980 freelance illustrator en cartoonist. Hij heeft al meerdere boeken op zijn naam staan en zijn werk verschijnt in diverse kranten en tijdschriften. De tekenstijl van deze in Keulen wonende tekenaar komt erg spontaan over.

[BIBLIOGRAFIE]

- Gänse-Stripshow, Lappan 1995
- Nun – das will ich mal gelten lassen!, Lappan 1997
- Wenn Deppen duschen, Lappan 1999
- If ..., Die wahre Geschichte der Welt, Rake 1999 (met Jens-Oliver Haas)
- Floradomie, Rake 2000
- First-Date-Katastrophen, Lappan 2000
- Autofahrer am Abgrund, Lappan 2001
- Beziehungen am Abgrund, Lappan 2001
- Frauen am Abgrund, Lappan 2001
- Männer am Abgrund, Lappan 2001
- Jemand hat mir eine SMS geschickt!, Lappan 2002

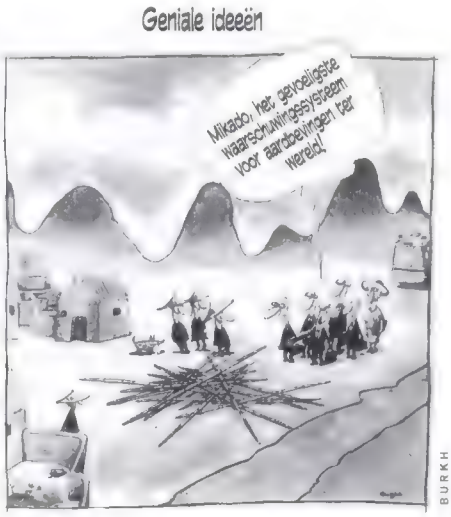

HARM BENGEN

TETSCHE

MARTIN ZAM

[BITS & PIECES → E.P.]

Het Europees Parlement heeft hem uit de broek laten hangen. En flink ook. Het E.P. heeft een-komma-vijf-en-twintig-miljoen stripboeken laten produceren. Dat zijn alleen de talen Frans en Engels nog maar. Daar komen nog alle andere talen bij. Pak hem beet nog eens drie miljoen stripboeken. Maar die liggen even allemaal in de kast. Een flinke kast, toegegeven, maar ze liggen er niets te doen. De uitleg in stripvorm hoe het E.P. werkt, komt even niet bij de burgers.

Nee, het geld is niet op. Daar zwemmen ze in Straatsburg kennelijk in, als je zo'n drukorder kan geven. Bovendien ook leuk om de royalty's van de tekenaar te betalen. Je verzint het niet, maar E.P.-voorzitter Cox heeft even het slot op de deur gedaan. Dit albumpje mag even niet naar de burgers. Omdat een aantal chemische bedrijven het verhaal te realistisch vindt. Het zit zo.

Het gratis verhaaltje legt uit hoe het E.P. in elkaar steekt. Dat wordt verteld tegen de achtergrond van de moeizame strijd tegen wangedrag van chemische bedrijven. En in die strijd beschrijft men de rol van het E.P. en wat die allemaal voor goeds doet voor ons. Politieke propaganda dus.

In het verhaal spelen de chemische bedrijven een bedenkelijke rol. De company's lozen kennelijk nogal eens wat op het water wat niet in het water hoort. Het stripboek heeft daarom de toepasselijke titel *Het Wenende Water*. Suske en Wiske zouden het bedacht kunnen hebben.

Nu zijn de bedrijven boos. Want de hele branche is nu de klos. Ze willen een sticker in elk boek met de mededeling: 'dit verhaal berust niet op de werkelijkheid'.

Haha. Wat een bezopen situatie. Je maakt een stripboek. Het bevalt iemand niet. En opeens wordt je werk geblokkeerd. Vrijheid van meningsuiting staat toch ergens in de Europese wetten, hoop ik. Kennelijk ligt veel van het gepubliceerde akelig dicht bij de werkelijkheid. Dan gaan belanghebbers in alle richtingen spartelen. En de voorzitter van het E.P. is kennelijk gevoelig voor de scheikundige lobby. Van die kant bezien is het een triest verhaal.

Maar stel dat die stickers doorgaan. Wow! Iemand moet dan vier-en-een-half-miljoen stickers in vijftien talen laten drukken. Zie je die stapel voor je. En die moeten één voor één in die albums worden gelijmd. Gelijmd? Ja, met chemische lijm geleverd door die bedrijven. En natuurlijk van onverslijtbaar plastic met knal-chemische verf. Een order op zich al goed voor twee vervuilde rivieren. Als je in je eentje twee stickers per minuut inplakt en acht uur per dag werkt, heb je ruim drie jaar nodig om de klus te klaren. Haha. Gezien de kosten kun je de hele partij maar beter overdrukken. Met een tekst over de cover. Maar dan ligt die oude partij in de kast natuurlijk levensgevaarlijk te wezen voor de chemische industrie. Die wordt dan versnipperd in een papierfabriek ergens aan een groot water. Kunnen de afgescheiden verfstoffen direct op het water geloosd worden. Is de cirkel weer mooi rond.

Het Wenende Water. Even dacht ik dat iemand een mooi in-memoriamboek voor Jaap Vegter of Peter de Smet had gemaakt. 'Wenend water dat over je wangen biggelt' zag ik voor me, bij het verlies van dergelijke oud-Stripschapprijswinnaars. Maar nee. Ook de strip wordt onderwerp van ordinaire politieke koehandel. Zonder sticker mag hij niet. Met sticker wel.

Hoe ver zijn we nog af van door het bedrijfsleven betaalde undercover-stripagenten en overheidscensuur in opdracht van sponsors?

Ben Bits

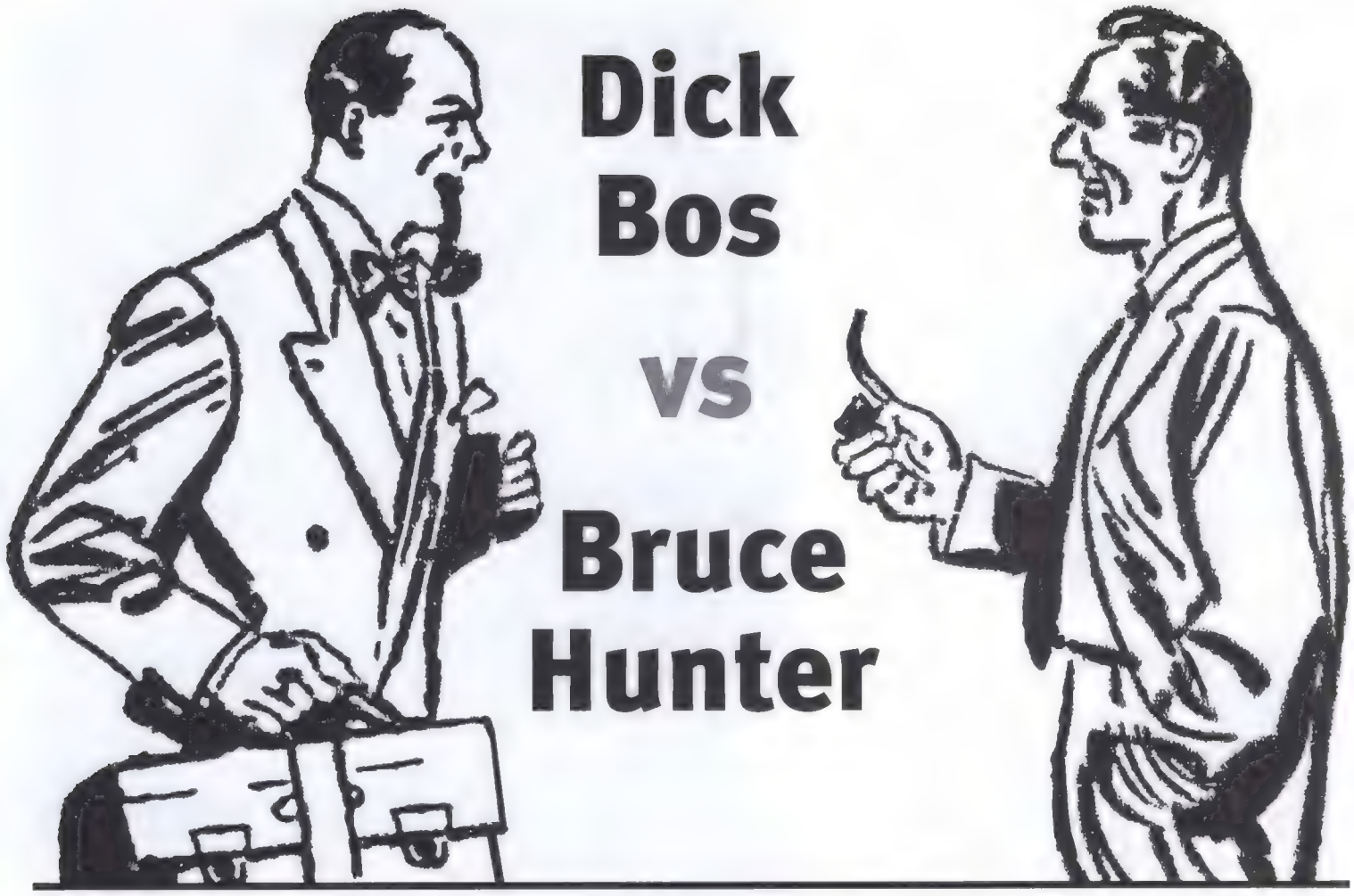

Dick Bos vs Bruce Hunter

In maart verschijnt bij uitgeverij Elmar *De wereld van Dick Bos* waarin Rich Thomassen uitgebreid de historie beschrijft van Dick Bos, de Haagse stripdetective die hoogtij vierde in de jaren veertig. Aan de hand van originele documenten en gesprekken met nog levende betrokkenen wist hij de geschiedenis van deze klassieke stripheld te reconstrueren. In deze voorpublicatie beschrijft hij de detectivestrip *Bruce Hunter*, eveneens van de hand van Alfred Mazure (MAZ), die wel erg op Dick Bos lijkt.

DOOR RICH THOMASSEN

In Tanger zijn onze helden getuige van een moord op een Engelsman. Deze geeft hen een enveloppe en weet nog enkele woorden over zijn lippen te krijgen voordat hij sterft: *'Take – this enveloppe. Sir Jack Davies – Press flying MI5 DC3'*. Dan verschijnt er een vreemdeling met een wandelstok ter plaatse.

De *Dick Bos*-kenner zal weinig moeite hebben dit voorval te plaatsen. In *Geld voor 't drukken* (*Dick Bos 35*, verschenen in 1964) is Dick Bos getuige van deze lafhartige moord. Het enige wat hij nog kan doen is de boodschap aan MI5 doorgeven. Echter, het beschreven voorval is afkomstig uit het Britse dagblad *Daily Herald*, februari 1953.

Bruce Hunter, secret agent

Op 9 juli 1951 ging Alfred Mazure van start met een nieuwe strip in de Britse *Daily Herald*. Hoofdpersoon was de detective Bruce Hunter die samen met zijn vennoot, de bebrilde Mr. Pepper en de aantrekkelijke, donkerharige secretaresse Pixi de misdaad bestrijdt. Zoals gebruikelijk bij de Engelse dagbladen werd de strip al een week van tevoren aangekondigd. Op de voorpagina van de uitgave van 4 juli introduceerde de *Daily Herald* Bruce Hunter met verve. Tussen al het wereldnieuws kondigde het dagblad hem als volgt aan: *'Bruce Hunter, secret agent, solves the case of the KIDNAPPED SCIENTIST. This is Bruce Hunter, secret agent with the task of solving the Mystery of the Kidnapped Scientist. His adventures begin in Monday's Daily Herald in an exciting cartoon-strip specially written and drawn for the paper by the brilliant artist MAZ. A girl in mink calls at Hunter's office. Then the thrills begin, involving Pixy, his saucy secretary and Pepper, his laughable lovable assistant. Make sure that you, too, are in at the start of their adventures by giving your newsagent an order tot deliver the Daily Herald, or to save it for you, every day.'*

Bruce zou twee jaar lang op een eigen onnavolgbare stijl de misdaad bestrijden. Tot april 1953 publiceerde de *Daily Herald* negen verhalen waarin Bruce, bijgestaan door Pepper en Pixy, de strijd aangaat met de misdaad. Van een wetenschapper die ontvoerd wordt tot het mysterie van de verticaal opstijgende vliegtuigen. En van het dodelijk geheim van het Chinese amulet tot de valsemunters. Onnavolgbaar? Misschien toch niet helemaal. Als Mazure een decennium later druk bezig is met *Dick Bos*, schieten hem de verhalen van Bruce weer te binnen. Had Dick Bos voor zijn zaakjes in de jaren zestig de avonturen van *Bruce Hunter* in de *Daily Herald* wat aandachtiger gelezen, dan waren een aantal cases gemakkelijker op te lossen geweest. Een kort vergelijkend warenonderzoek tussen *Bruce Hunter* en *Dick Bos*.

Identieke plot

De fysieke gelijkenis tussen beide detectives is al opvallend. Goed gekleed, pijprokend, de zwarte haren naar achteren gekamd en voorzien van een scherpe speurzin; Bruce kon het jongere broertje van Dick zijn. En weliswaar zijn de zwarte haren van Pixy kort geknipt, zij vertoont dezelfde slagvaardigheid en doortastendheid als Sheila, de assistente van Dick Bos. Ook de verhalen vertonen overeenkomsten. *The kidnapped scien-*

NIGHT, PATY, SEE YOU TOMORROW-SHURE! MR. PEPPER WILL SEE ANY LATE CALLERS
YOU'RE OFF EARLY, MR. HUNTER
PRIVATE
HELLO, TALL AND HANDSOME! THEY TELL ME YOU'RE HUNTER, THE AUTHOR. I'M DALA LEROY. I'M GOING TO ACT IN FILMS!
I'M A GREAT FRIEND OF "PIRATE." GOT A LIGHT FOR ME?...

tist verscheen van juli tot september 1951 en verhaalt over de gebeurtenissen rond een koffer met waardevolle papieren die door mevrouw Forster aan Pixy in bewaring wordt gegeven. De volgende dag horen Bruce en Pixy op de radio dat de betreffende vrouw en haar vader, professor Forster verdwenen zijn. De politie vermoedt een misdrijf. In grote lijnen volgt het verhaal de vijftigste titel van Dick Bos, *Sheila als lokaas*. De ontmoeting met de ontvoerder van het tweetal, in dit geval geen oude bekende zoals bij Dick Bos, de ontvoering van de secretaresse en de truc met de zwarte koffer met daarin een walkietalkie. Uiteraard zijn er verschillen. De rol van Mr. Pepper (gedurende twee jaar mag de lezer niet zijn voornaam vernemen, slechts zijn voorletter R. wordt bekendgemaakt) werd geheel weggeschreven in *Dick Bos*. De vennoot van Hunter krijgt 's nachts onverwacht bezoek, en wel van mevrouw Forster. Met een vaag verhaal weet ze Pepper mee te lokken totdat deze door de ontvoerder bedreigd wordt en niets ander kan doen dan Hunter bellen en hem vragen de zwarte koffer te bezorgen.

Als Hunter de truc doorziet en de koffer aflevert, wordt Pepper in vrijheid gesteld. Bij Dick Bos explodeert de auto na de overdracht van de koffer maar het geboefte bij Hunter kiest voor een sympathiekere, minder gewelddadige, oplossing. De benzine wordt uit de tank van Hunters auto overgeheveld zodat de detective zijn achtervolging al snel moet staken wegens brandstofgebrek. Zo ging dat nog in de jaren vijftig. Ook de achtervolging met een vliegtuig (Dick Bos koos voor een helikopter) en de verwikkelingen op de boot, werden opgenomen in het *Dick Bos*-verhaal.

Het tweede verhaal van Bruce Hunter, getiteld *Danger at Franley Manor*, vertoont veel overeenkomsten met *De gevaarlijke gast*, een *Dick Bos*-titel uit 1965. De gast van Sir Cedric Angor, een zekere Mr. Hussa Ben-Reb is in gevaar. Grootste verschil met het *Dick Bos*-verhaal is de aanwezigheid van de zeer aantrekkelijke roodharige dochter Jessie van Sir Cedric waardoor enige vorm van vluchtige romantiek in het verhaal komt, dit tot duidelijke jaloezie van Pixi. Ook hier zijn de verdachte schilder en de onbetrouwbare chauffeur aanwezig.

De plot en intrige van *Operation Sabre Jet* is later verwerkt in een avontuur van *Dick Bos*, namelijk *Nummer een. Dangerous Cargo*, dat eveneens in de *Daily Herald* in 1951 werd gepubliceerd, vertelt de lotgevallen van Bruce Hunter en zijn vrienden die een bijzonder waardevol juweel moeten vervoeren en daarbij gehinderd worden door lieden met duidelijk minder goede bedoelingen. De diamant zat ditmaal verborgen in de fotocamera van Pepper (Dick Bos had hem verborgen in zijn pijp) en

LINKSBOVEN - Eerste optreden van Bruce Hunter in *Daily Herald*, 9 juli 1951.

RECHTSBOVEN - Bruce Hunter: *Enter the glamour girl*.

Een uitgebreide bibliografie met de korte inhoud van alle *Dick Bos*-verhalen, veel nieuwtjes en downloadmogelijkheden voor screensaver en wallpapers zijn via de website *home.planet.nl/~duckburg/Dickbosstart.html* beschikbaar. Verder staat op *www.dickbos.com* een prima biografie van Mazure en geeft men tevens gratis bierviltjes weg. Tenslotte schenkt Beeldverhalen Online (*home.planet.nl/~bvh-online*) aandacht aan Dick Bos, maar ook aan andere oude pocketstrips zoals *Lex Brand*, *Spot Morton* en *Tom Wels*.

THE WHOLE WORLD SEEMS TO KNOW WE'RE CARRYING A FORTUNE IN JEWELS
WE'LL GET THROUGH
COME ON BOYS, IT'S TIME TO GUARD THE PLANE. THE STEWARDESS IS COLLECTING HER FLOCK

LINKS - The laughable lovable Pepper, secret agent Bruce Hunter en sausy Pixy.

HERE YOU ARE, SIR. I'VE FOUND NOTHING AND SEEN NOTHING SUSPICIOUS YET, BRUCE, THOUGH OLD STEIN LOOKS ODDLY AT ME FROM TIME TO TIME.
O.K. PIXY. KEEP IT UP!
I HOPE YOU ENJOYED YOUR TEA, SIR
YES, THANK YOU. GOOD-BYE, MISS
THE MEANIES!! LOOK WHAT THEY LEFT FOR ME! ---A HALF-PENNY

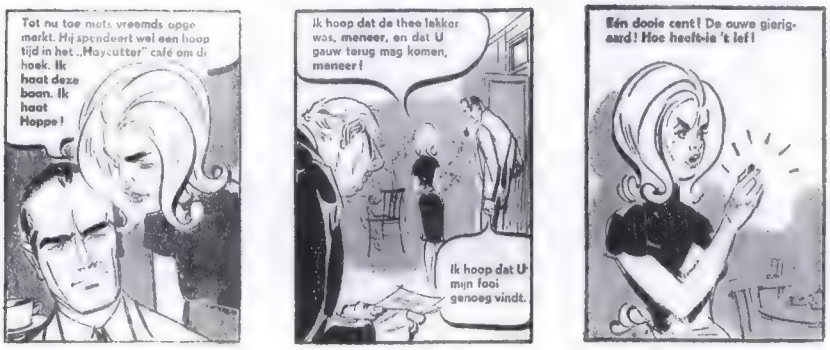
Tot nu toe niets vreemds opgemerkt. Hij spendeert wel een hoop tijd in het „Haycutter" café om de hoek. Ik haat deze baan. Ik haat Hoppe!
Ik hoop dat de thee lekker was, meneer, en dat U gauw terug mag komen, meneer!
Ik hoop dat U mijn fooi genoeg vindt.
Één dooie cent! De ouwe gierigaard! Hoe heeft-ie 't lef!

Niet alleen de elegante look van Bruce Hunter en de plots werden gerecycled, ook menige tekening uit deze reeks werd hertekend tot een Dick Bos-prent

Na twee jaar stopte Mazure in 1953 met *Bruce Hunter*. 'Mijn contract met de *Daily Herald* dat 6 jaar geduurd heeft (Mazure had, voordat hij met *Hunter* begon, nog de strip *Sam Stone* voor de krant getekend. RT) is 23 mei jongstleden afgelopen. Gevolg, geen direct inkomen en uitkijken naar ander werk.' schreef Mazure in 1953 naar zijn uitgever. De *Daily Herald* liet *Bruce Hunter* een stille dood sterven. Er was geen 'In memoriam', geen afscheidswoord. Zelfs een opvolger van de detective was er niet.

De wereld van Dick Bos *verschijnt in maart 2003 bij uitgeverij Elmar en bevat veel nieuwe feiten over de stripdetective, onder andere over de relatie van Mazure met uitgever Ten Hagen, over de* Dick Bos*-films en de pogingen om de strip in het buitenland uit te geven. Ook bevat het boek een uitgebreide biografie met leven en werk van tekenaar, schrijver, schilder en cineast Alfred Mazure (MAZ).*

rich.thomassen@stripschrift.nl

het was een echte diamant. Voor Dick Bos koos Mazure voor een valse edelsteen (*De Fonteyn Star*).
The Chinese amulet bevat de ingrediënten van *Het teken van de vrees* en *Murder unlimited* waarin sprake is van een huurmoordenaar, werd jaren later herschreven naar *Moord op bestelling*. Ook het laatste avontuur van *Bruce Hunter - Forgery incorporated* - dat op 16 februari 1953 van start ging, werd gerecycled naar Dick Bos: *Geld voor 't drukken*. Opvallend is, dat de plots van het zevende en achtste verhaal van *Bruce Hunter*, respectievelijk *Quiet holiday* en *Three frightened men*, niet voor *Dick Bos* werden gebruikt. Waarschijnlijk waren deze verhalen toch te complex om ze te herschrijven naar Dick Bos en Sheila of misschien vond Mazure ze zelf niet goed genoeg ervoor.

BOVEN - ***Geld voor 't drukken*** **en *Forgery Incorporated*, zelfde plot, zelfde plaatindeling.**

Restyling van tekeningen

Maar niet alleen de elegante look van Bruce Hunter en de plots werden gerecycled, ook menige tekening uit deze reeks werd hertekend tot een *Dick Bos*-prent. De compositie, maar ook de afbeeldingen zelf van verschillende *Bruce Hunter*-tekeningen werden, licht gewijzigd, overgenomen in de *Dick Bos*-reeks. Wie bij voorbeeld het verhaal *Murder unlimited* naast *Moord op bestelling* legt, ontdekt de vele overeenkomsten in de tekeningen. Blijkbaar was Mazure zodanig tevreden over deze verhalen dat hij de tekeningen bijna integraal overnam in *Dick Bos*. De figuren werden aangepast, het tekenpenseel zwaaide wat zwieriger over het papier en Dick Bos werd wat flitsender gemodelleerd dan zijn voorganger. Uiteraard werden de judoworpen nadrukkelijker in beeld gebracht dan bij *Bruce Hunter*. Hoewel de laatste in gevechtsituaties blijk geeft op de hoogte te zijn van de principes van de Oosterse vechtsporten, werden de judogevechten duidelijk minder naar voren gebracht.

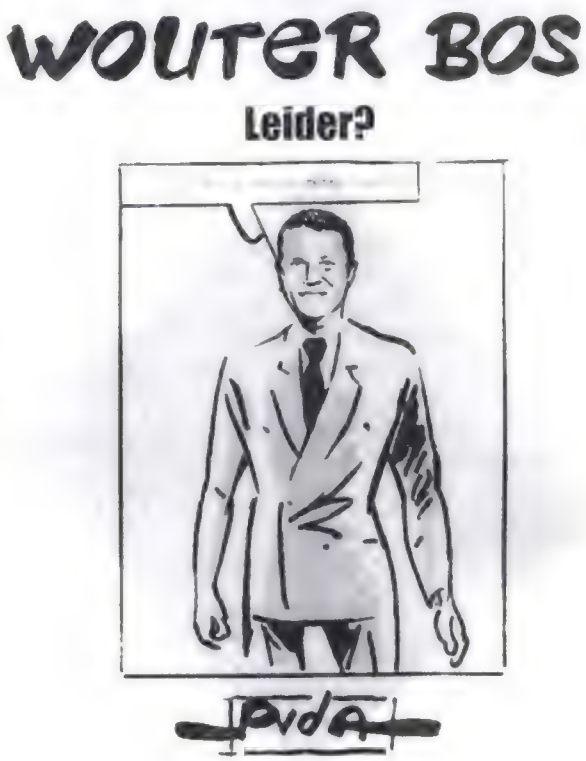

RECHTS - **Voorafgaand aan de verkiezingen van 22 januari circuleerde deze illustratie op het internet.**
Hoe ironisch was de bedoeling van de maker van deze prent en wie is hij eigenlijk? We houden ons aanbevolen voor nadere informatie.

Bruce Hunter	Publicatie in Daily Herald	Dick Bos	Jaar van publicatie
(V 1) The Kidnapped Scientist	9 juli 1951 – 8 september 1951	(V 50) Sheila als lokaas	1965
(V 2) Danger at Framley Manor	10 september 1951 – 8 oktober 1951	(V 51) De gevaarlijke gast	1965
(V 3) Operation Sable Jet	9 oktober 1951 – 24 november 1951	(V 34) Nummer een	1964
(V 4) Dangerous Cargo	26 november 1951 – 12 januari 1952	(V 30) De Fonteyn Star	1964
(V 5) The Chinese amulet	14 januari 1952 – 3 mei 1952	(V 39) Het teken van de vrees	1964
(V 6) Murder unlimited	5 mei 1952 – 21 juni 1952	(V 49) Moord op bestelling	1965
(V 7) Quiet holiday	23 juni 1952 – 1 november 1952		
(V 8) Three frightened men	3 november 1952 – 14 februari 1953		
(V 9) Forgery Incorporated	16 februari 1953 – 24 april 1953	(V 35) Geld voor 't drukken	1964

[OPINIE → MEDIUM STRIP KOMT ER OP TV KARIG AF]

DOOR ED HENGEVELD

FOTO ED HENGEVELD

Toen ik laatst op een regenachtige herfstmiddag een greep deed in mijn stripverzameling, kwam ik terecht bij de jaargang 1970 van het inmiddels verdwenen, beroemde weekblad *Kuifje*. Een held in dat blad die mij destijds minder aansprak was een voetballer, Vincent Larcher. Ten eerste was ik niet zo'n sporter. Daarnaast deden de verhalen me niet veel en de tekenstijl kon me al helemaal niet boeien.

DAAR IS HET HOTEL WAAR DE ARTIESTEN
IK WIL REGELRECHT NAAR
WAT IS DAT? WAT DOEN DIE MENSEN DAAR?
DE STUDIO'S ALSTUBLIEFT! WE ZIJN ER.
MILAN
ZE ZAG HET OP DE TELEVISIE GEBEURTEN... ZE IS DIRECT HIERHEEN GEKOMEN MET EEN VRIENDIN... TEN MINSTE DAT HEBBEN ZE MIJ GEZEGD...
DE ZUS VAN MIMI (DIE BLONDE(KE) SCHIJNT GEVEEND TE HEBBEN DAT IK IN ENGELAND HIER FA VOOR GEWAARSCHIJNLIJK HERSENEN
OOK TOEVALLIG DAT DE ZUS VAN MIMI EN MIJN GASTVROUW-VERPLEEGSTER EEN EN DEZELFDE PERSOON ZIJN...
VRROM
SE OMROEP

De strip is een creatie van schrijver/tekenaar Raymond Reding, die al sinds de jaren vijftig één van de pijlers van het blad was, eerst met de reeks *Jari* (een tennisvedette) en later dus met deze voetbalstrip. Het verhaal dat in de zomer en herfst van 1970 in *Kuifje* liep - *Ajax en het mini-jurk complot* (ik verzin het niet) - volgde ik ondanks mijn lichte weerzin echter toch met enige aandacht, omdat de hoofdfiguur met zijn club AC Milan naar Nederland reisde om tegen de Amsterdammers te spelen. Tussen de duels met Cruijff en Neeskens door bewoog Vincent Larcher zich in een onmiskenbaar Nederlands decor!

Ik vond dat in die tijd heel bijzonder, omdat die omgeving zo vertrouwd was. Alle strips in *Kuifje* werden gemaakt door Belgen of Fransen en als ze niet op een exotische locatie speelden, dan toch tenminste in Brussel of Parijs. Het gaf daarom een speciaal gevoel van herkenning als het eens een enkele keer voorkwam dat Michel Vaillant met zijn bolide door Amsterdam scheurde, of dat Rik Ringers aan zijn achtervolgers probeerde te ontkomen door van een brug op een door de grachten varende rondvaartboot te springen. Het gaf je bijna het gevoel dat je helden bereikbaar waren en dat je ze kon tegenkomen als je de hoek omliep.

Wat me in 1970 als scholier niet was opgevallen is dat Vincent Larcher in de loop van het verhaal door allerlei verwikkelingen bij de televisiestudio's in Hilversum belandt. Nadat hij met zijn taxi langs 'Grand Hotel' Gooiland is gereden (in de verkeerde richting overigens) stapt hij uit bij de oude ingang van het Studiocentrum op het Omroepkwartier. De gebouwen zijn zo duidelijk herkenbaar dat het niet anders kan of tekenaar Reding heeft zich ter plaatse gedocumenteerd.

Toen ik voor dit artikel een foto van het Studiocentrum maakte stond ik dus exact op dezelfde plaats waar Raymond Reding in 1970 zijn schetsen heeft staan maken. Bij het lezen van de strip destijds kon ik niet vermoeden dat ik dertig jaar later vlakbij die plek zou werken. Ik vind het bijzonder dat een tekenaar uit dat roemruchte *Kuifje*-verleden hier heeft staan tekenen. Je beseft pas dat dingen legendarisch zijn als ze niet meer bestaan. Bijna alle tekenaars uit die gouden jaren zijn overleden (Reding stierf in 1999) en het blad *Kuifje* ging in 1993 ter ziele.

Weinig serieuze

Deze wat omslachtige inleiding over de link tussen strip en televisie brengt mij bij wat ik eigenlijk zeggen wil: 'Waarom wordt er op de Nederlandse televisie zo weinig serieuze aandacht aan strips besteed?' Een nieuw album van *Asterix* of een jubileum bij *Donald Duck* haalt hooguit het *Jeugdjournaal*, maar daarmee heb je het wel gehad. Ik weet niet of het programma *Wordt Vervolgd* van Han Peekel nog loopt op één of andere niet landelijk te ontvangen kinderzender, maar wat ik daarvan zag toen het nog bij de publieke omroep werd vertoond gaf me de indruk dat het meer voor de kleintjes was bedoeld dan voor de serieuze stripliefhebber ('Ik ben zes jaar en ik doe Roadrunner na: miep-miep').

DE REDACTIE NODIGT OP DEZE PAGINA MENSEN UIT OM HUN LICHT TE LATEN SCHIJNEN OP DISCUTABELE ZAKEN IN DE STRIPWERELD. LEZERS MET EEN MENING ROEPEN WIJ EXPLICIET OP OM TE REAGEREN.

Van een vriend in België krijg ik regelmatig opnamen van prachtige documentaires over belangrijke striptekenaars en het *Journaal* op de commerciële TV daar heeft zelfs regelmatig een blokje met stripnieuws. Met zoveel zendtijd die in Nederland gevuld moet worden zou je toch verwachten dat er wel eens iemand op het idee komt om bij voorbeeld een degelijk programma te maken over Henk Kuijpers, Martin Lodewijk of Don Lawrence.

De Belgen Hermann Huppen en William Vance behoren tot de absolute striptop in Europa en alles wat ze maken verkoopt als een tierelier, maar het grote publiek kent ze niet. Ivo Niehe (of wie dan ook): pak de auto, rij naar het zuiden en interview die mannen nu ze nog onder de levenden zijn. Toen in 1992 Hans Kresse overleed wilde het *NOS Journaal* daar een berichtje aan wijden. Tenslotte had bijna iedere jongen in de sombere jaren vijftig, toen er nog geen televisie en computergames bestonden, de avonturen van Eric de Noorman gelezen. En dus werd het archief gebeld voor beelden van Kresse. Er was echter helemaal niets over de man te vinden. Misschien wel de belangrijkste striptekenaar die Nederland ooit heeft gehad en er bestaat geen snipper beeld van hem! Dat is toch een gemiste kans.

Publieke omroep, doe iets. Wijk eens af van de platgetreden paden. Interview niet altijd dezelfde vijftig bekende mensen. Neem het stripverhaal serieus. In België en Frankrijk noemen ze het niet voor niets De Negende Kunst. Strips als *Blake en Mortimer* of *Largo Winch* zijn een fenomeen en verdienen de aandacht, ook in Nederland. Aan de slag!

Ed Hengeveld is werkzaam als documentalist bij het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid in Hilversum.

ed.hengeveld@stripschrift.nl

[DE BOVENTOON]

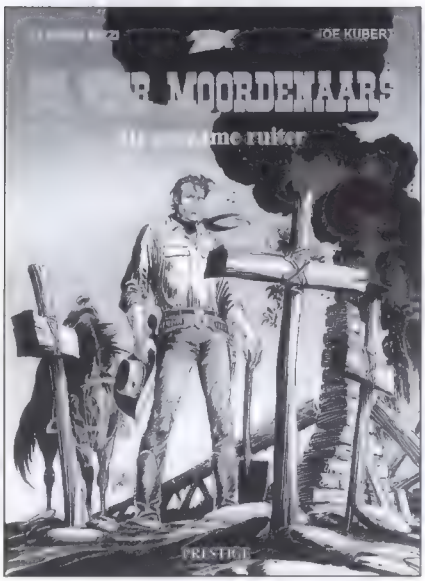

OUWE COWBOY UIT DE SLOOT

Toen in 1971 de eerste *Tex Willer* vertaald op de Nederlandse markt verscheen, was het een zoveelste pulpstrip die nauwelijks opviel tussen de vele andere westernreeksen in klein formaat. De Italiaanse auteurs **Aurelio Galleppini** en **Giovanni Luigi Bonelli** wisten de serie echter na verloop van tijd boven de middelmaat uit te tillen. De karakters werden bekend en wat verder uitgediept en de verhalen beter en spannender. Na tien jaar en 128 delen viel in Nederland het doek, terwijl in Italië de reeks onverminderd succesvol bleef.
Nu, ruim twintig jaar later, is Tex opnieuw opgestaan en verrassenderwijs is het niemand minder dan **Joe Kubert** die voor het tekenwerk zorgt. De man die al de nodige hoogstandjes op zijn naam heeft staan, zorgt ook nu weer voor fraaie beelden. De plaatjes zijn als door een cameraman in beeld gebracht. Hierdoor zijn de scènes vanuit verschillende perspectieven geschetst. Helaas kan Kubert hiermee het magere scenario van **Claudio Nizzi** niet helemaal compenseren. De schrijver van dit eerste deel geeft scènes (te) uitgebreide toegelichtingen, waardoor de vaart uit het verhaal verdwijnt. Alleen de opening al - vier schurken vermoorden een gezin - neemt maar liefst twintig pagina's in beslag. Als Tex Willer, Texas-ranger en bevriend met de vermoorde familie, de achtervolging inzet, duurt het niet lang of het komt aan op een eerste confrontatie. Helaas voor Tex, maar logisch in het verhaal, delft hij finaal het onderspit. Op wonderbaarlijke en ongeloofwaardige wijze weet hij een val in het ravijn te overleven.
In de jaren zeventig duurde het even voordat de serie succes had, misschien moeten we ook nu wat geduld opbrengen. Hopelijk doet Nizzi dan ook wat meer aan karaktervorming. Waarom de serienaam *De vier moordenaars* is en niet *Tex Willer* is een nog onopgelost raadsel. Voorlopig doet alleen de korte vermelding *Tex* op de cover en zijn onvermijdelijke geelblauwe cowboytenue aan de oude Tex Willer denken. TdK

De vier moordenaars 1: De eenzame ruiter

Kubert & Nizzi
Prestige 2003
ISBN 90-76752-41-9
Prijs €5,99
48 pagina's, kleur, s.k.

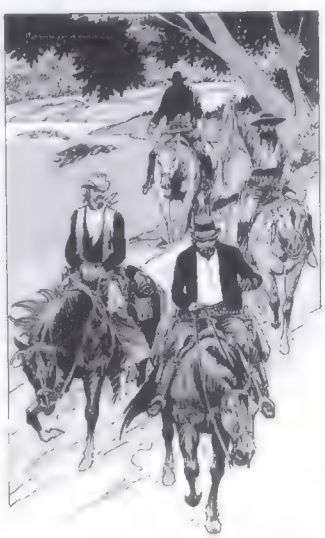

→ Valreep

◆ Oog & Blik heeft een nieuwe Mattotti uitgebracht, *Het geluid van rijp* (samen met Jorge Zentner), en de veelbelovende grafische roman *5 Is het perfecte getal* van de Italiaan Igort.

◆ Big Balloon verrast met de uitgave van *The White Cowboy*, een afgeleide strip van de populaire, gelijknamige VPRO-tekenfilms. Animatiemaker Martin-Jan van Santen heeft ook de strip getekend.

◆ Van *Roboboy*, bekend uit *Taptoe* en *Suske en Wiske Weekblad*, is het eerste album - *De Supersnotneus* - bij Dupuis verschenen. Makers zijn Luc Cromheecke en Willy Linthout.

◆ Kees de Boer heeft gelukkig weer eens een albumuitgave: *Sidi en Smook* is verschenen (Silvester).

◆ Talent brengt in samenwerking met Glénat de literaire *Carré*-reeks uit.
De eerste drie vierkante boeken zijn *Meneer Khol* (Moynot/Dieter), *Oscar & Meneer 0* (Moynot) en *Pontarolo* (Akarus).

◆ Zowaar een nieuw deel van Moebius' *De wereld van Edena* ziet het licht: *Sra* (Casterman). Ook oudere delen worden herdrukt.

[E N V E R D E R]

Akira 1 (Otomo, Glénat). Anders dan in de meeste Westerse strips neemt het verhaal de tijd voor uitgebreide sfeertekeningen met behulp van gedetailleerde stadsgezichten of close-ups van gillende gezichten met louter vaartlijntjes als achtergrond. Mooi. HW

Ambrosius 7: Krankenstein (Gideon/Orion, Ambrosius). Professor Ambrosius en kompanen beleven een mager avontuur in kasteel Krankenstein. Flauwe grappen en voorspelbare acties worden aaneengeschakeld. Slechts leuk door het bizarre scenario. Tekenaar Gideon Brugman maakt zich er met soms twee stroken per pagina gemakkelijk vanaf. TdK

Camp-hanen (Van Cleef, Illupress). In deze oneshot over karikatuur-homoseksuelen worden clichés verpakt in nogal stijve tekeningen. Voor imams en andere homofoben biedt dit album veel bevestiging van hun vooroordelen. Conclusie: for incrowd only! JM

Chrome 1: Matera_prima (Pion, Dargaud). Deze ambitieuze serie poogt een brug te slaan tussen het klassieke sf-genre en de horror. Pion is een tekenaar die als een razende tekeer gaat. Op een bombastische manier komt hij zijn lezers tegemoet met een pulserend ritme dat veel weg heeft van één van zijn videogames. JdL

Comanche 15: Red Dust Express (Greg/Rodolphe/Rouge, Dargaud). Zo lang je niet van Michel Rouge verwacht dat hij hetzelfde tekenwerk als Hermann aflevert, is er goed van de plaatjes te genieten. Uiteraard kent het verhaal een voorspelbare afloop, al vallen er aan beide zijden slachtoffers. TdK

Die maanden in Amélie (Denis, Dupuis). Stripmaker Jean-Claude Denis schreef parallel aan deze strip een gelijknamige roman, die weer figureert in de strip als het manuscript dat hoofdpersoon Aloys Clark aan het schrijven is. Het semi-realistische tekenwerk is functioneel, maar soms ook wat vlak. Dat doet echter geen afbreuk aan het fascinerende verhaal. JM

Elke raaf pikt 1 (Gibrat, Dupuis). Jean-Pierre Gibrat heeft gezorgd voor een intrigerende roman, die de aandacht weet vast te houden. Zijn karakters zijn volwassen personen, die in het harde laatste oorlogsjaar hun plaats trachten te bepalen. De tekeningen zijn van een buitengewone schoonheid. Zijn decors zijn filmisch; in de wijze waarop hij zijn heldin neerzet, heeft hij een hang naar melodrama. RB

De familie Doorzon 26: Doorzon te koop (De Jager, Big Balloon). Gerrit de Jager gebruikte een stiftje dat hij leerde kennen dankzij Paul Bosvelt om de eerste helft van de Amsterdamse voorgeschiedenis van de Doorzons in beeld te brengen. De tweede helft moet nog volgen en daarmee is dit album een soort van half nulnummer geworden. Bijzonder is dat De Jager terugvalt op zijn oude tekenstijl om de verhuizing naar Zulthoven naadloos op het eerste deel te laten aansluiten. HW

De geverniste vernepelingskes 2 (Urbanus/Bosschaart, Standaard). Ooit geweten dat K3 eigenlijk Karel, Kevin en Kamiel heten? Een hele reeks aan bekende Vlamingen krijgen in deel 2 een beurt. Seksistisch, soms flauw, meestal grappig. TdK

HAND 1: De huid der schaduwen (Vegliona/Pelot, Dupuis). Schrijver Pierre Pelot heeft inmiddels meer dan 250 romans, novellen, toneelstukken en scenario's voor film en tv geschreven en iets of iemand heeft hem wijs gemaakt dat het tijd werd voor een stripalbum, maar er is geen touw aan vast te knopen. TdK

Een pareltje rond ons nationale trauma

Een wereld van verschil. In 2000 publiceerden de Duitse stripmakers Ulf K. en Andreas Dierssen *Das Jahr in dem wir Weltmeister* wurden. Het is een idyllisch stripverhaaltje over de opbloeiende vriendschap tussen twee jongetjes in 1974, die het liefst de hele dag voetballen. Net als hun grote helden; de spelers van Der Mannschaft die in die zomer wereldkampioen worden door het Nederlands elftal met 2-1 te verslaan.

Ook **Guido van Driel** begint zijn strip *Toen we van de Duitsers verloren* met de WK-finale. Van het euforische gevoel dat het Duitse album overheerst, is weinig terug te vinden. Logisch, want nog steeds vormt deze verloren gegane titelstrijd een traumatische ervaring voor veel Nederlanders. In het verhaal van Van Driel komen in een Zaanse buitenwijk - een dag na de verloren finale - Jonas en Daan elkaar tegen, twee jongens die elkaar kennen van de lagere school. Het is zomervakantie en ze zwerven door de buurt op zoek naar wat vertier. Een van de gespreksonderwerpen is de vermissing van hun leeftijdsgenootje Heleentje Donkers, die als een rode draad door het verhaal loopt. *Toen we van de Duitsers verloren* biedt echter meer dan een dramatisch verhaal over de zoektocht naar een vermist kind. Van Driel heeft dit gegeven aangegrepen om een prachtige kenschets van de Nederlandse samenleving in de jaren zeventig te maken. Wie, zoals ik, in die tijd in een buitenwijk is opgegroeid, herkent zich onmiddellijk in de sfeerbeschrijving. Aan de ene kant vanwege vrijheid, avontuur en het vele buitenspelen. Aan de andere kant vanuit een vaag gevoel van beklemming en angst. Bewoners zitten op elkaars lip, maar leven langs elkaar heen en er zitten altijd een aantal onaangepaste, ontspoorde types tussen. Voeg daar aan toe de fraaie gouache-tekeningen in een zwarte omlijsting en de typerende uiterlijke kenmerken van de jaren zeventig (zoals de kleurenmozaïeken, de huisbar, Avro's Toppop, de VW Kevers en een Faller-racebaan) en er ontstaat een meesterlijke striproman, door Oog & Blik en De Harmonie in een co-productie in een sierlijke vorm uitgegeven. *Toen we van de Duitsers verloren*, dat werd voorgepubliceerd in Het Parool, is deels gemaakt met een werkbeurs van de Stichting Fonds voor de Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst. Geen verkeerde investering. Guido van Driel voegt een pareltje aan zijn kleine, doch indrukwekkende stripoeuvre toe. RS

Toen we van de Duitsers verloren

Van Driel
Oog & Blik/Harmonie 2002
ISBN 90-5492-045-9
Prijs €14,95
(96 pagina's, kleur, s.k.)

Zwakheden komen ongegeneerd in beeld

De wereld gezien door de ogen van een tobberige eeuwige student. Eugène is het prototype van de geboren verliezer. Hij doet zijn uiterste best om zich aan te passen aan het snelle ritme van alledag. Onhandig en struikelend over niets, weet hij steeds weer het onheil over zichzelf af te roepen. Zijn malafide asociale huisgenoot steunt hem op zijn eigen wijze in het streven een onopvallende burger te worden, maar elke poging daartoe wordt energiek om zeep geholpen. Zo nu en dan slagen beiden erin kortstondig carrière te maken. Eugène is als nar en als verkoper in een cd-winkel, waar vooral belangstelling is voor foute popmuziek, gewoon zichzelf. Ongelukkig en tot op het bot relativerend. Naast dit beklagenswaardige type worden de gags opgevrolijkt door een politiekorps met een hoog gehalte aan leerliefhebbers en een stel buitenaardse wezens, die op Aarde de macht willen grijpen. De humor is in het algemeen ontwapenend. Vooral door het ongegeneerd vertoon van de zwakheden van de hoofdpersonen is dit een hartstikke leuke strip. De hier gebundelde stroken zijn voorgepubliceerd van september 1999 tot en met september 2002 in de gratis dagkrant *Metro*. Tekenaar/scenarist Jan Dirk Barreveld heeft in 2001 tijdens De Stripdagen in Den Bosch de aanmoedigingsprijs voor strips ontvangen. Terecht, zo kan hier worden vastgesteld. RB

Eugène 1: Kopzorgen

Barreveld
Silvester 2002
ISBN 90-5885-018-8 (h.k.)
ISBN 90-5885-056-0
Prijs 19,99 (h.k.)
€6,99
(48 pagina's,
kleur, h.k. + s.k.)

Insiders 1: Tsjetsjeense guerrilla (Bartoll/Garreta, Dargaud). Opnieuw wordt de stripwereld bestookt met een kloon van XIII en Largo Winch. Na Alfa en I.R.$. proberen nu Jean-Claude Bartoll (scenario) en Renaud Garreta (tekeningen) het met een vrouwelijke variant. De reeks bezit de potentie te groeien. TdK

Klein Suske en Wiske 1: Engeltjes, bengeltjes (Vandersteen/Broeckx /Urbanus, Standaard). De tekeningen van Jeff Broeckx zijn eenvoudig en bevatten weinig details, want dat leidt maar af van de twee waar het om draait. Lambik, Tante Sidonia en Jerommeke ontbreken helaas op het toneel. Voor de beginnende striplezertjes valt er door de eenvoudige en makkelijk te beheersen grappen best wat te genieten. RB

Makabi 1: Baboesjka (Neuray/Brunschwig, Dupuis). De auteurs zijn er in geslaagd om een origineel scenario boeiend neer te zetten. Geen stoere jongens, eindeloze schietpartijen of onwaarschijnlijke achtervolgingen maar een verhaallijn die ruimte biedt voor diverse zijpaden zonder dat daarmee de vaart uit het hoofdverhaal verdwijnt. TdK

Medicijnman 1: Een wolk op pootjes (Van de Pol, Silvester). Michiel van de Pol varieert in deze autobiografische reeks absurde grappen op thema's als dichtende vissen en kunstzinnig figuurpoepen. De flauwe manier waarop hij deze magere onderwerpen uittrekt als kauwgom heeft tot gevolg dat hij erin is geslaagd een melig boekje te produceren, dat toch nog op de lachspieren werkt. Heel apart. HW

Opa (Baudoin, Sherpa/Oog & Blik). Met schijnbaar achteloos gemak schetst Edmond Baudoin een hartverwarmend beeld van zijn simpele grootvader die vocht in de Eerste Wereldoorlog en daarna natuurmens werd in de omgeving van Nice. In 1992 ontving dit werk een Alph' Art voor de beste strip in Angoulême. Terecht, want slechts weinig auteurs slagen erin om het medium strip zo veelzeggend te laten zijn. HW

Op stap met de razende reporter (Willem, Harmonie). De Amerikaan Joe Sacco wordt vaak de eerste stripjournalist genoemd door zijn getekende verslagen uit Bosnië en Israël. Maar deze eer valt eigenlijk politiek tekenaar Willem te beurt. Hij ging al vanaf 1992 op reportage in onder meer Afrika en het voormalige Oostblok voor de Franse krant Libération. De Harmonie heeft er een bundeling van uitgebracht. Voor Willems doen blijmoediger dan verwacht. RS

Orphanimo!! 1: Inpakken en weg wezen! (Vincent/Adriaenssens/ Vincent, Standaard). Orphanimo!!, een samentrekking van drie strijdkreten, is een leuke kinderstrip in een typische tekenfilmtekenstijl. TdK

Qumram 1: De boekrol van de Messias (Makyo/Abécassis/Gemine, Glénat). Tekeningen zijn statisch en voegen weinig toe aan de tekst. Ritme is sloom; dialogen duren bladzijden lang en na 48 pagina's is het verhaal nog nauwelijks op gang gekomen. RvR

De schorpioen 3: Het kruis van Petrus (Marini/Desberg, Dargaud). De Schorpioen stelt alles in het werk om te voorkomen dat kardinaal en aartsvijand Trebaldi de nieuwe paus wordt. Fraai vervolg met tekenwerk dat inhangt tussen klare lijn en Anton Pieck. TdK

De wereld van Sempé (Sempé, Atlas). Geen van de platen, soms in mini-stripvorm getekend, blijft echt hangen. Wellicht is het strijdtoneel van de ultieme burgerlijkheid door anderen met meer verve in kaart gebracht. Geef mij Yrrah maar. RR

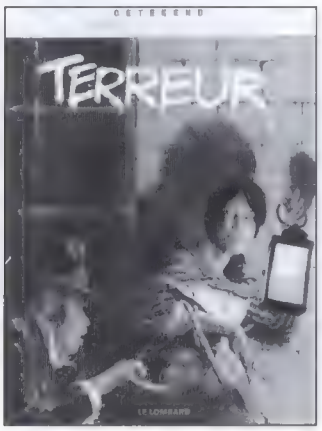

Meer bereiken met minder

Uitgeverij Lombard gaat er prat op de meest prominente schrijvers en tekenaars op te nemen in hun collectie Getekend. Natuurlijk mogen daarin toppers als **André-Paul Duchâteau** en **René Follet** niet ontbreken. Beiden hebben inmiddels een indrukwekkende rij topstrips achter hun naam staan en zelfs één gezamenlijk album; Jan Kordaat, de blinde piraat.

Duchâteau grijpt, zoals vaker, terug op de geschiedenis en verhaalt over Marie Crossholz (Tussaud) die zich eind 18e eeuw staande moet houden in het revolutionaire Frankrijk van Robespierre. Madame Tussaud heeft in het centrum van Parijs op lugubere wijze een wassenbeeldenmuseum ingericht. Zij maakt met behulp van door de guillotine afgehakte hoofden (een in die tijd dagelijks vermaak) gipsen afdrukken van de meest beruchte moordenaars en stelt deze tentoon. Zij wordt daarbij constant in het oog gehouden door Martial Jabot, een achterdochtige politieman, die terecht twijfelt aan de trouw van Marie.

René Follet heeft een tekenstijl die je uit duizenden herkent. Zijn manier van schetsen die eerder succesvol was in series als *Steven Severijn* en *Edmund Bell* heeft inmiddels wel een verandering ondergaan. Zijn belijningen worden minder fijn en het sombere kleurenverloop neemt toe. Hij heeft minder nodig om meer te vertellen. Daarmee weet hij ieder scenario, hoe mager dan ook, tot een waar kijkgenot te vormen. Het is onbegrijpelijk waarom Follet bij het grote publiek niet wil aanslaan. Het album bevat twee pagina's schetsen en verschijnt enkel in een softcoverversie. TdK

Terreur 1

Follet & Duchâteau
Lombard 2002
ISBN 90-5581-442-3
Prijs € 6,50
56 pagina's,
kleur, s.k.

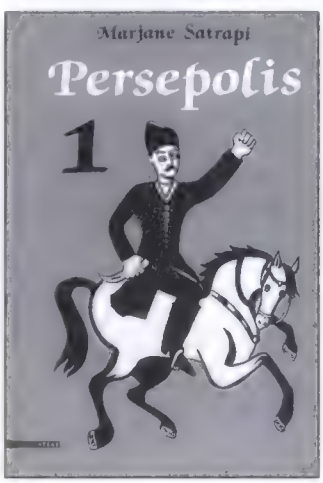

Net geen Maus

Hoofddoekjes, de ayatollah Khomeini, de sjah, Salman Rushdie, een onderdrukte bevolking... In *Persepolis* probeert de Iraanse stripauteur **Marjane Satrapi** de bittere geschiedenis van haar getormenteerde land uit de doeken te doen. In dit eerste deel beschrijft ze hoe politiek en religie in haar land korte metten maken met de bewegingsvrijheid. Hoe ze als klein meisje geconfronteerd wordt met de verplichte hoofddoekjes, (de gevolgen van) vrije meningsuiting, alsook hoe ze erop reageerde door haar denkbeeldige vriend God te laten zijn en zichzelf te zien als profeet, eentje die eerlijkheid en rechtvaardigheid in het leven van de mensen brengt. Dat levert een bijwijlen hard en indringend portret op, dat zo afstandelijk verteld wordt dat de traditionele striplezer het wellicht luid gillend op een rennen zet. Gelukkig heeft Satrapi haar semi-autobiografie - het is tegelijkertijd haar verhaal als dat van haar volk - doorspekt met de nodige humor.

Het eerste deel van vier, dat onlangs verscheen bij uitgeverij Atlas, werd op een vorige editie van het stripfestival van Angoulême bekroond met de prestigieuze prijs voor beste album. Nu ook in juni de Amerikaanse uitgeverij Pantheon Books haar vierluik zal uitbrengen en ook landen als Japan de rechten binnenhaalden, heeft de wereld er een beroemde striptekenares bij. *Persepolis* en *Maus* van Pulitzer Prize-winnaar Art Spiegelman worden nu in één adem genoemd. Terecht, want beiden laten in zwart/wit de verschrikkingen van een fascistisch regime zien en plaatsen hun eigen personage midden in die strijd. Maar laten we ook niet overdrijven. *Maus* was en is veel krachtiger, zowel qua vertel- als tekenstijl. De alerte lezer ziet Satrapi groeien als verteller en tekenaar en die soms inconsequente houding etaleert meteen het verschil met Spiegelmans *Maus*, dat voorlopig ook meer lagen telt als deze *Persepolis*.

Niettemin is dit werkje een (h)eerlijke meesterstrip, een die de klassieke stripvaders confronteert met hun eigen cliché-attitudes en meteen een nieuw en oud strippubliek naar zijn hand weet te zetten. Als *Persepolis* niet de beste strip van 2002 is, dan is het zeker de interessantste en belangrijkste. GdW

Persepolis 1

Satrapi
Atlas 2002
ISBN 90-450-1014-3
Prijs € 13,50
(76 pagina's,
zwart/wit, s.k.)

De uitroeptekens staan voor de volgende waardeoordelen:

!!!!! grote klasse!
!!!! goed
!!! redelijk
!! matig
! slecht
... abominabel

Tranen om monsters

Als alle mensen toch eens monsters waren! De makers van het succesvolle Toy Story hebben de smaak nu goed te pakken en presenteren een geniale familiefilm. Monsters en Co. *blinkt uit in het op een humane wijze neerzetten van een aantal, op het oog, afzichtelijke monsters. Een op zich bekende en eerder toegepaste formule wordt zonder in herhalingen te vallen knap uitgewerkt. Het verhaal speelt zich af in Monstropolis waar topschrikker Sulley en zijn hulpje Mike werken in een energiecentrale. Via een ingenieus deurensysteem belanden zij in de slaapkamers van kleine kinderen om ze de schrik van hun jonge leven te bezorgen. De gillen die daarop volgen leveren Monstropolis energie op. Het is een prachtig scenario dat de wereld volledig op zijn kop zet. Niet de monsters maar juist de aanwezigheid van mensen stelt alarmcode 1 in. In plaats van angst roepen de creaturen met grote tanden, harige koppen en scherpe klauwen al gauw vertedering en vertrouwen op. Het zijn de gezichtsexpressies en de menselijke wijze waarop zij hun eigen angsten en fouten laten zien die het de kijker duidelijk maken dat het hier eigenlijk om onszelf gaat. Omdat de film tevens is voorzien van de nodige belangrijke bijrollen zoals meneer Waterreus de kribbige directeur, Celia het liefje van Mike met slangenhaar en slechterik Randall is de rol van het enige mens(je) in de film bescheiden doch precies op maat. De video is tevens voorzien van een tweetal extra animatiefilmpjes. Schakel overigens niet te vroeg de video of DVD uit. Tijdens de aftiteling vallen namelijk de misschien wel meest vermakelijke beelden waar te nemen: de bloopers!*

Een film over monsters waarbij de meest toepasselijke kwalificatie 'menselijk' is, is een compliment aan de makers, net overigens als de tranen van ontroering waarmee zowel mijn meekijkende vrouw als de kinderen de film beëindigden. TdK

Monsters en Co.

Disney-Pixar 2002
(±88 minuten,
Alle leeftijden)

De angsten van een booswicht

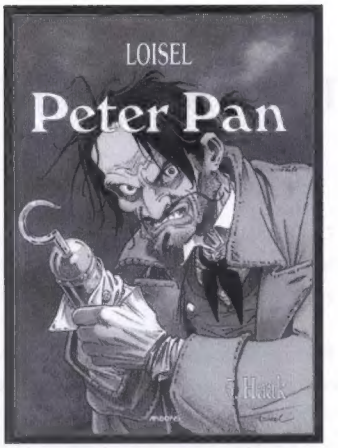

Peter Pan 5: Haak

Loisel
Arboris 2002
ISBN 90-343-0055-2 (h.k.)
ISBN 90-343-0054-4
Prijs €17,50 (h.k.)
€ 8,95
56 pagina's, kleur, h.k. + s.k.

Het einde is in zicht! Al twaalf jaar tergt **Régis Loisel** zijn lezers met zijn uiterst trage verschijningsfrequentie en eindelijk staat het slot aangekondigd. Maar ja, ook dit album heeft jaren op zich laten wachten en wie weet hoe lang de stripmaker nog nodig heeft voor het zesde en laatste deel? Wellicht is deze lange productietijd de prijs die de liefhebber moet betalen voor een hoogstaande reeks als *Peter Pan*, want creativiteit en vakmanschap laten zich nou eenmaal niet dwingen.
Dit album biedt net als de rest van de reeks veel sterke eigenschappen; het betoverende tekenwerk dat fantasierijk allerlei sprookjesfiguren tot leven wekt, de uitgesproken karakters en het geraffineerde plot dat ondanks de zijlijnen de lezer geen moment verwart. Toch weet deze aflevering nog meer te boeien dan de andere delen en de oorzaak ligt in Loisels uitwerking van één van de fraaiste booswichten die de menselijke fantasie heeft voortgebracht: Kapitein Haak.
Met opgeven haak, een verbeten grimas en een stel priemende ogen geeft hij vanaf de cover zijn lezerspubliek een intimiderende blik. Maar wie heel goed kijkt ziet achter die agressie een allesverterende angst die Haak eerder zielig dan gevaarlijk maakt. In dit album maken we kennis met het diepste van zijn ziel. We zien hem in een zenuwslopende vlucht voor de bewaker (een gigantische krokodil) waarin de piraat alle scherpe kantjes van zijn karakter lijkt te verliezen. En allerbelangrijkst; eindelijk blijkt wie hij is en wie Peter Pan is. Die gedachte maakt de schurk nog angstiger dan hij was tijdens de vlucht voor de krokodil! HW

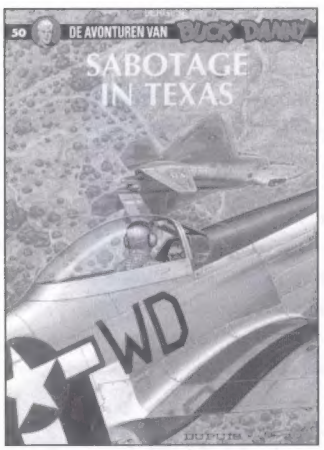

Reünie rond een oude vliegenier

Buck Danny 50: Sabotage in Texas

Bergèse
Dupuis 2002
ISBN 90-314-2450-1
Prijs €4,20
48 pagina's, kleur, s.k.

Echte helden sterven niet. Nee, zij worden zelfs niet ouder. Zo kan het dat piloot Buck Danny zijn loopbaan begon in de Tweede Wereldoorlog in de strijd tegen de Japanners (destijds nog probleemloos 'Jappen' geheten - zie de titel van het eerste album) en via de Koude Oorlog meest recentelijk uitkwam bij de 'vredesoperaties' in het voormalige Joegoslavië. Buck Danny is aan zijn vijftigste avontuur toe en daarmee is de serie met recht een klassieker in de stripwereld. In 1947 verscheen de eerste publicatie van het tekenaar **Victor Hubinon** en scenarist **Jean-Michel Charlier**. Na de dood van Hubinon nam **Francis Bergèse** het tekenwerk over, terwijl Charlier verantwoordelijk bleef voor de scenario's. Toen Charlier kwam te overlijden, nam Bergèse de totale productie van *Buck Danny* ter hand.
Bergèse is een uitmuntend luchtvaarttekenaar, maar zijn scenario's zijn naar mijn smaak soms wat al te zwak. *Sabotage in Texas* lijdt ook aan dat euvel. Alle vaste ingrediënten zijn aanwezig: naast Danny zien we de losbol Tuckson met zijn zoveelste verloofde en natuurlijk de bedachtzame Tumbler. Verder worden allerlei personages uit vorige afleveringen ten tonele gevoerd, waardoor het verhaal op een reünie lijkt. Misschien om het tiende lustrum van Buck Danny te vieren? Onwaarschijnlijk, want ook in eerdere albums kwamen bekenden vaak terug. Al deze personen komen in Texas bijeen voor een vliegshow waarin oude toestellen uit de Tweede Wereldoorlog samen met het gloednieuwe jachtvliegtuig F-22 Raptor worden gevlogen. Dan wordt de aandacht van onze helden getrokken door majoor Warren, die wordt getypeerd als een vreemde snuiter. Jammer is dat je van mijlenver al ziet aankomen dat deze Warren de boosdoener is in de sabotagezaak. Voeg daaraan toe dat het verhaal maar langzaam op gang komt en je zou wensen dat een ander het scenario voor zijn rekening neemt. De tekeningen daarentegen zijn ouderwets verzorgd vakwerk, met fraaie shots vanuit vogelperspectief. Uiteindelijk is dat meer dan voldoende om genoegen te nemen met het open einde en verlangend uit te zien naar deel 51 van de reeks. EC

Zoeken in collectief onderbewustzijn

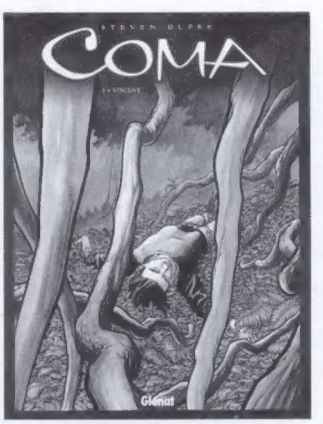

Coma 1: Vincent

Dupré
Glénat 2002
ISBN 90-6969-321-6
Prijs €11,95
48 pagina's, kleur, h.k.

Zelden ben je na de aanblik van pagina één verkocht. **Steven Dupré** heeft dit met eerste deel van *Coma* voor elkaar. De kaders, in een prachtige compositie geplaatst, spatten daadwerkelijk van het papier. Wat ten eerste opvalt is de enorme kleurschakering die Dupré gebruikt. Zo terughoudend als bij voorbeeld een Hermann de laatste tijd is, zo expressief gaat Dupré te werk. Omdat het gehele verhaal zich afspeelt in een bos is er met name een geweldige diversiteit in groentinten. Een tweede hoofdprijs verdient de originaliteit van het scenario. Vincent, een jongen van zeventien jaar bevindt zich na een auto-ongeluk plotseling in een oerwoud. Daar wordt hij opgenomen in een groepje jongeren dat schijnbaar doelloos rondzwerft en zich voornamelijk bezig houdt met voedsel zoeken en ontsnappen aan de 'Prikkers' een groep gewelddadige naakte wezens die een constante bedreiging voor hen is. Binnen het groepje jongeren vindt een voortdurende machtsstrijd plaats om het leiderschap. Vincent weet zich met flarden steeds meer te herinneren van zijn eigenlijke bestaan waarin hij als zoon van een schrijver verliefd is op Samantha, een meisje bij hem uit de klas. Zijn herinneringen stoppen op het moment dat hij samen met haar onder een auto terecht komt. Als hij zich realiseert dat hij eigenlijk in coma is en in een soort collectief onderbewustzijn verkeert, gaat hij op zoek naar Samantha. Dupré weet gewelddadige verhaalmomenten knap af te wisselen met vertederende scènes. Alhoewel gedurende het verhaal steeds meer vragen beantwoord worden, doemen er nog voldoende onbeantwoorde op. *Coma*, terecht opgenomen in de harde kaftenreeks van uitgeverij Glénat, laat de lezer om meer smeken en verdient een topklassering in de albumtop van 2002. TdK

[SERVICE SPREAD]

→ HET VAK

DEZE RUBRIEK IS BESTEMD VOOR MUTATIES IN HET ROERIGE STRIPWERELDJE, ALSMEDE VOOR MELDINGEN VAN OVERLIJDEN. FUNCTIEWIJZIGINGEN, WISSELINGEN VAN UITGEVER OF DISTRIBUTEUR, VERHUIZINGEN... HIER LEEST U ER ALLES OVER. STUUR MUTATIES AAN **HETVAK@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM.

› WAARHEEN?

Stripwinkel **De zwarte valk** in Alkmaar is eind vorig jaar verhuisd. Het nieuwe adres is Voordam 4 te Alkmaar, telefoon (+31)(0)72-5156323.

Stripmaker **Hein de Kort** (1959) tekende bij een andere uitgever. In plaats van Big Balloon zal voortaan Uitgeverij M de albums van deze auteur uitgeven. Het fonds krijgt verdere ondersteuning met de komst van de serie *Donjon* van Lewis Trondheim en Joann Sfar.

PIET & RIET VD BUIS
HEEFT U EEN PROFIEL VAN DE DADER?
JA.. HE ZIJN OP ZOEK NAAR IEMAND DIE EEN BROODMES MIST..
HEE JIJ LAMME BROODMES NIE ZIEN!
HEIN DE KORT
Daderprofiel. RTL5, 22.20 uur.

Paul Geerts (1939), gevierd *Suske en Wiske*-auteur, is december 2002 benoemd tot Ridder in de orde van de Nederlandse Leeuw. De Nederlandse *Fameuze Fanclub* vroeg deze onderscheiding aan voor de inmiddels gepensioneerde Geerts.

Van Ditmar verzorgt sinds 1 december 2002 de distributie, sales en marketing van het totale stripfonds van uitgeverij Arboris, waaronder succesvolle series als *De metabaronnen*, *Axel Moonshine*, *De huurling* en *Elfquest*. Voordien werd het fonds verspreid door Betapress. Van Ditmar, die ook de uitgeverijen Dargaud, M *(Agent 327)* en Lombard in haar fonds heeft, vergroot met deze acquisitie haar aandeel op dit gebied aanzienlijk.

› WAARVOOR?

Eind vorig jaar is de Belgische uitgever **Charles Dupuis** (84) overleden. Charles was de zoon van uitgever Jean Dupuis en in 1938 één van de oprichters van jeugdstripblad *Robbedoes*. Ook haalde hij later beroemd geworden stripauteurs als Morris en Franquin bij Dupuis binnen.

De Amerikaanse tekenaar **Albert Hirschfeld** is op 99-jarige leeftijd overleden. Hij verbeeldde meer dan zeventig jaar lang bekendheden uit film, theater en muziek op de cultuurpagina's van de *New York Times*.

Ook gesneuveld: de Amerikaan **Bill Mauldin**, die bekendheid verwierf met zijn satirische strips over de Tweede Wereldoorlog. Zijn bekendste creatie was *Willie & Joe*, twee ongeschoren, ketting-rokende Amerikaanse infanteristen. Mauldin werd 81 jaar.

Marcel Denis, samen met Marcel Remacle de tekenaar van *Hultrasson* (albums bij Dupuis 1965-1975) overleed vorig jaar, 79 jaar oud.

En dan is er nog **Guy Vidal**, onder andere scenarist van *De verloofde van Lucky Luke*, maar veelschrijver pur sang (onder andere van de vier albums van *De Gringos* van Victor de la Fuente die helaas nog nooit in het Nederlands verschenen en van veel marketingteksten voor uitgeverij Dargaud). Hij overleed eind 2002 op 63-jarige leeftijd aan de gevolgen van een operatie die hij moest ondergaan.

→ WINNEN

Tijdens het stripfestival van Angoulême in 2001 won Marjane Satrapi de 'Coup de Coeur'-prijs met haar album *Persepolis 1*. Nu dit album eindelijk in Nederlandse vertaling is verschenen geeft *Stripschrift* een exemplaar weg aan de winnaar van de volgende opdracht:

Maak een overzicht van zoveel mogelijk stripalbums met het woord 'prijs' in de titel en vermeld per album ook de serie waarin het album is verschenen.

Stuur de opsomming vóór 22 maart 2003 aan
Prijs-prijsvraag
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
of naar winnen@stripschrift.nl

Als meerdere inzendingen op de eerste plaats eindigen dan zal worden geloot. De winnaar maken we bekend in een volgend nummer. Maximaal één inzending per adres; medewerkers van Stripschrift en hun familie zijn uitgesloten van deelname; en discussiëren over de uitslag doen we natuurlijk niet.

Uitslag Hellevaart-prijsvraag Stripschrift 346:
De *Hellevaart*-albums zijn gewonnen door de volgende inzenders van het goede antwoord (Sam Mendes): **R. Huysman** (Amsterdam), **Kees van Kempen** (Nieuwegein), **F.W. Kisner** (Zevenhuizen), **Peter Poelmans** (Hasselt, België) en **Augie Provoost** (Naarden). Gefeliciteerd allemaal!

→ AGENDA

- **t/m 23 maart** *Expositie 'Politiek in prent 2002' Openbare Bibliotheek, Spui 68, 's Gravenhage.*
- **t/m 20 april** *Expositie 'Narcolepsy. Retrospectieve Dave McKean', Tweebronnen, Diestsestraat 49, Leuven, België, info: (+32)(0)497-649452, of via de site www.beeldbeeld.org*
- **t/m 30 april** *Expositie 'Een luchtige kijk op het vliegbedrijf', met cartoons van Ton van Andel, Militaire Luchtvaart Museum, Kamp van Zeist 2-4, Soesterberg, info: (+31)(0)346-353815, of via de site www.militaireluchtvaartmuseum.nl*
- **t/m 18 mei** *Expositie 'Retrospectieve Hermann', Belgisch Centrum van het Beeldverhaal, Zandstraat 10, Brussel, info: (+32)(0)2-2191980.*
- **9 maart** *Stripbeurs, Bibliotheek Leiden, info: (+31)(0)71-5121802.*
- **15 maart** *Zwolsche Stripbeurs, Broerekerk, Zwolle, info: www.strip2000.nl*
- **13 april** *16e Suske en Wiske Fanclubdag, Blokhoeve, Nieuwegein, info: www.fameuzefanclub.nl*
- **21 april** *Delftse Stripbeurs, Delftstede, Delft, info: www.strip2000.nl*
- **11 mei** *2e Grote Stripbeurs van Midden Nederland, Euretco Center, Houten, info: www.strip2000.nl*
- **18 mei** *3e Strips-, platen- en cd-beurs, Zaal Schijnpoort, Antwerpen, België, info: www.stripsmeteenhart.org*
- **21 t/m 31 mei** *Stripboekgeschenkdagen.*
- **15 juni** *8e Regionale Stripbeurs, Denksportcentrum, Leiden, info: (+31)(0)70-3973668.*
- **16 augustus** *5e Kamper Stripspektakel, Oudestraat/winkelpromenade, Kampen, info: (+31)(0)38-3320997.*
- **30 en 31 augustus** *18e Brabants Stripspektakel, Zaal Valkencourt, Valkenswaard, info: (+32)(0)11-661473*
- **20 en 21 september** *3e Cartoonworld, Rijnhal, Arnhem, info: www.strip2000.nl*
- **25 en 26 oktober** *De Stripdagen, Brabanthallen, 's-Hertogenbosch, info: www.stripdagen.nl*
- **13 en 14 december** *De Stripgidsdagen, De Warande, Turnhout, info: www.stripgidsdagen.be*

AANVULLINGEN? VERTEL HET ONS! STUUR NIEUWS OVER BEURZEN, TENTOONSTELLINGEN OF ANDERE INTERESSANTE STRIPEVENEMENTEN AAN **AGENDA@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR **POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM**.

→ INBOX

COMMENTAAR? KRITIEK? EEN UITGESPROKEN MENING? ALLES IS WELKOM VIA **INBOX@STRIPSCHRIFT.NL** OF IN POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM. MAAR... DE REDACTIE BEHOUDT ZICH HET RECHT VOOR OM DE SCHAAR TE HANTEREN, DAT SPREEKT VANZELF.

STRIPKATALOGUS

Ben Bits heeft, wat mij betreft, doorgaans gelijk, maar bij zijn laatste column (Stripschrift 347), waarin hij de teloorgang van de strip bespreekt, moet ik toch een kleine kanttekening plaatsen.

De Stripkatalogus, beweert hij, zou niet meer verschijnen omdat 'niemand zich geroepen voelt om het levenswerk levend te houden'.

Dat is niet helemaal juist.

Ik heb namelijk acht jaar lang, van 1988 tot 1996, (of ruim elf, de achterstand, vanaf 1 januari 1985, waarmee ik het werk overnam in aanmerking genomen) met veel genoegen aan dat boek gewerkt (bezoldigd, hoor, al ging het om een vriendentarief). Zodat er in 1989, 1993 èn in 1998 nieuwe edities konden verschijnen - wat zonder mijn inzet nimmer was gelukt. En wat de uitgever bepaald geen windeieren legde.

Omdat ik uit de aard der zaak toch tijd over had, heb ik dan ook becijferd dat ik mij van die laatste editie (1998) voor zo ongeveer de helft auteur noemen mag, zij het officieus.

Maar in april 1996 kwam de 'samensteller' mij vertellen dat hij vreesde dat ook ik mijn naam op het omslag moest hebben (een zelf verzonnen, paranoïde jokkernij, want met het titelblad nam ik vanzelfsprekend genoegen) en dat ik daarom maar moest stoppen met dat 'monnikenwerk', zoals Bits het terecht noemt, en waarmee ik al bijna een decennium bezig was. Keus had ik niet, en zelfs het ontruimen van mijn bureau werd mij niet gegund. Zo kon hij, de 'auteur' dus, al het vele werk dat ik inmiddels verzet had voor bedoelde editie (zo'n 1.000 (duizend!) uren kostte mij dat) moeiteloos en ongestraft op zijn schamele conto schrijven. (Waaraan ik die uren besteedde, daarover zal ik hier niet uitweiden, maar kan ik wel degelijk staven.)

Het ligt dus niet aan het ontbreken van iemand met een roeping - want die had ik zonder meer -, maar aan oliedomme, kortzichtige en volstrekt misplaatste zijdelheid dat er in onze tijd geen nieuwe Stripkatalogus zal verschijnen zoals wij die kennen.

Men kan nu alleen nog maar nederig bidden dat de waarschijnlijk wanhopige uitgever niet grijpt naar een noodoplossing als - ik noem maar wat - deelcatalogi. Om toch maar iets aan de man te kunnen brengen, bedoel ik. Tegen beter weten in. En zijn auteur vervloekend natuurlijk, omdat die in zijn verwaten onnozelheid een pijler onder de Stripkatalogus de laan uit stuurde.

We zullen zien...

Joan van der Wyck, 's-Gravenhage

Reactie Hans Matla: *Ben Bits schrijft in zijn column in Stripschrift 347 onder meer dat de Stripkatalogus 'definitief geschiedenis' is en dat niemand zich 'kennelijk geroepen voelt om het levenswerk levend te houden'.*

Ik weet niet hoe de columnist op deze gedachte is gekomen, maar ik zal, indien God het wil, steeds weer nieuwe edities van de Stripkatalogus samenstellen en uitgeven, want mijn hartstocht voor het Beeldverhaal wordt niet minder, maar verdiept zich alleen maar. Elke dag werk ik met plezier aan mijn boek en ik stop er nu echt niet mee, na 28 jaar. Ik hoop er nog eens 28 jaar aan te mogen werken, want ik vind dit werk veel te leuk. De Negende Kunst is een prachtig medium en ik ben blij dat ik in de gelegenheid ben om de boek- en tijdschriftpublicaties te kunnen vastleggen en zo mijn bescheiden steentje aan de Geschiedenis van het Nederlandse Beeldverhaal te mogen bijdragen.

→ HARRY'S POSTZEGELHOEKJE

Vorig jaar vierde de Nederlandse Donald Duck *zijn vijftigjarig bestaan. De Finse editie van het vrolijke weekblad,* Aku Ankka,

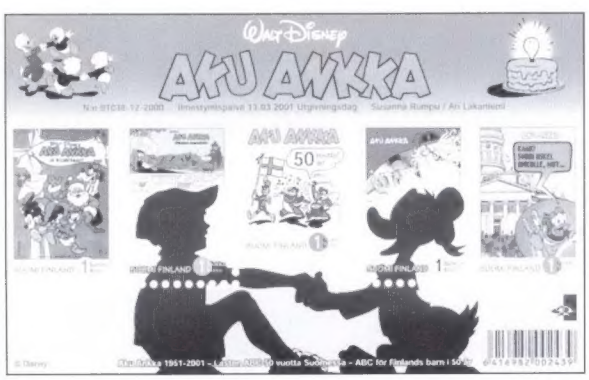

deed dat een jaar eerder en dat was voor de posterijen aldaar aanleiding om vijf postzegels uit te geven die samen een harmonieus blok vormen. De eerste zegel laat de cover van het proefnummer uit 1951 zien. De tweede toont een pagina uit de jubileumreeks met op de voorgrond een goedgemutste jongeman. Knabbel en Babbel sieren de derde zegel en ze hebben daarbij gezelschap van een speelgoedsoldaatje die de Finse vlag draagt. De vierde zegel stelt de mythische figuur Välnämöinen voor, met het silhouet van Donald op de voorgrond. Op de laatste zegel zien we de dom van Helsinki en de beroemde eend. De oplage bestaat uit twee miljoen blokken. HW

Land van herkomst: Finland
Jaar van uitgifte: 2001
Cataloguswaarde: €6,00 (5x€1,20)

→ WANTED

DE SPELREGELS VOOR DEZE GRATIS VRAAG-EN-AANBODRUBRIEK.

- ER WORDEN ALLEEN ADVERTENTIES GEPLAATST VAN STRIPSCHRIFT-ABONNEES (VERMELD DUS ALTIJD NAAM EN ADRES)
- MAXIMAAL 150 TEKENS PER ADVERTENTIE (JA, INCLUSIEF SPATIES)
- GEEF DUIDELIJK AAN: '**AANGEBODEN**' OF '**GEVRAAGD**'
- MELD IN DE ADVERTENTIE HOE U TE BEREIKEN BENT (TELEFOON EN/OF E-MAIL)
- ONZE RUIMTE IS BEPERKT, DUS DE REDACTIE BEPAALT WELKE INZENDINGEN GEPLAATST (KUNNEN) WORDEN
- STUUR DE ADVERTENTIE NAAR **WANTED@STRIPSCHRIFT.NL** OF NAAR **POSTBUS 84206, 3009 CE ROTTERDAM**

▸ **AANGEBODEN**

4 Trigië-verzamelalbums, hardcover, Oberon.
Baard en Kale, 3 delen, Albino, hardcover, genummerd en gesigneerd.
Teus: (+31)(0)182-581135 of kruifje@zonnet.nl

▸ **AANGEBODEN**

Exclusieve zeefdruk Stationreeks Theo van den Boogaard, Amsterdam Lelylaan (nr. 15/20, 1989). €500 (inclusief lijst).
Bel (+31)(0)30-2931678.

▸ **GEVRAAGD**

Agent 327, Dossier Giroblauw, Postbank, 1984.
Familie Achterop 2: Klein maar dapper, Mustang, 1985.
Batman Magazine 7, Baldakijn, 1995.
Bel (+31)(0)6-22408450
of mail boekzoek@funnypens.tmfweb.nl

▸ **GEVRAAGD**

Spirit, Het juweel van Gizeh (Blue Circle Books, 1983).
Mail sandersr@worldonline.nl

STRIP SCHRIFT

Jaargang 35
Nummer 1 (348)
Maart 2003

's Werelds oudste stripinformatieblad verschijnt 10 maal per jaar en wordt samengesteld door een onafhankelijke redactie.

Redactie
Teus de Kruijf, Arco van Os, Rik Sanders, Harry Wibier

Medewerkers
Jasper Bakker, Olav Beemer, Bas Berwers, Ben Bits, Marc Bolsius, Ruud Booms, Esther Captain, Pieter van Cleef, Frits van der Heide, Ed Hengeveld, Hans IJsselstein Mulder, Eddie de Jong, Just de Leeuwe, John A. Lent, Willard Mans, Jeroen Mirck, Eddy Posthuma de Boer, René Rippen, Rinie van Rijsingen, Willem Ritstier, Rich Thomassen, Wilco Tuinenburg, Alexandra Verburg, Renzo Verwer,Rudy Vrooman, Geert de Weyer, René Windig, André Wijntjes, Joan van der Wyck

Omslag
Theo van den Boogaard

Redactie-adres
Postbus 84206
3009 CE Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e redactie@stripschrift.nl

Abonnementen
Administratie Stripschrift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
e administratie@stripschrift.nl
Een abonnement omvat 10 nummers en wordt daarna telkens stilzwijgend verlengd. Eventueel gemiste nummers zijn te bestellen via onze Back Issue Service.
Maak het juiste bedrag over op girorekening 9347590 ten name van Stichting Uitgeverij Stripstift te Rotterdam.
Nederland €37,50
België €40,00
Other countries €50,00
Bedragen zijn inclusief 6% BTW
Opzeggingen schriftelijk richten aan de uitgever, uiterlijk twee nummers voor het aflopen van het abonnement.

Reprorecht
Het overnemen, maar ook het vermenigvuldigen van artikelen en illustraties is slechts geoorloofd na schriftelijke toestemming van de redactie.

Materiaal
Ongevraagd toegestuurd materiaal wordt niet geretourneerd.
De verantwoordelijkheid voor de artikelen berust bij de auteurs.

Advertenties
Voor de opgave van advertenties en het opvragen van de tarieven kunt u contact opmemen met de uitgever, of e-mailen naar adverteren@stripschrift.nl

Druk
Drukpartners, Amsterdam

Distributie
Het Raadsel, Amsterdam-Merksem

Uitgeverij Stripstift
Kleine Beer 467
3067 ZW Rotterdam
t 010-2201063
f 010-4210608
e uitgever@stripschrift.nl
w www.stripschrift.nl
KvK Rotterdam 24335843

Stripschrift wordt uitgegeven in opdracht van Het Stripschap. Leden van Het Stripschap krijgen €1,25 korting op de abonnementsprijs.

ISSN 0165-845X

STRIPSCHRIFT JAARGANG 34 door Arco van Os

N.B. Overal waar twee getallen door een 'slash' worden gescheiden staat het eerste getal voor het nummer van Stripschrift binnen de 34e jaargang en het tweede voor de pagina in dat nummer waarop het artikel/de recensie een aanvang neemt. Diverse rubrieken – zoals 'Actualiteiten', 'En verder...', André Wijntjes' 'Gas & Licht' en Olav Beemers 'Stars and Strips' – zijn niet in deze index opgenomen.

ARTIKELEN/INTERVIEWS

Abedy, Lucas 10/17
Anuka (ps): zie Mul, Anna
Asterix-vertaling (Brief: *Van der Heide*) 10/33
Barbier, Alex (*Meesters*) 03/32
Barreveld, Jan Dirk: zie Stripper/Kennemer Gasthuis, Het
Beekman, Jos 07/11
Benoit, Ted (*Kempeneers*) 05/14
Bevere, Maurice de (*Welkenhuyzen*) 01/04
Bevere, Maurice de (*Dierick*) 01/07
Blain, Christophe (*Sanders*) 10/04
Blake en Mortimer: zie Benoit, Ted
Bosch, Wilma van den (*Van Kippersluis*) 04/04
Canada (*Blackmore*) 02/15
Caroline Baldwin: zie Taymans, André
Chabon, Michael (*De Vries*) 09/20
Chat Mort, Le (*Marnix Bakker*) 02/20
Chinaman (*Moors*) 06/20
Clowes, Daniel: zie Ghost World
Comics en jeugdcultuur (*Ribbens*) 04/12
Comics Journal, The (*Van Kippersluis*) 04/24
Cowboy Henk (*Sanders*) 04/10
Cruse, Howard (*Mirck*) 08/23
Cuba, Strips uit (*Lent*) 07/12
Delaby, Philippe (*Van Merriënboer*) 08/04
Dennis the Menace: zie Ketcham, Hank
Derks, Rob: zie Stripper
Donald Duck: zie Abedy, Lucas/Beekman, Jos/Hasselaar, Frans/Hekhuis, Janneke/Keizer, Stef/Lommen, Joan/Nadorp, Michel/Roep, Thom/Schuijlenburg, Ed van/Waard, Remco de
Driessen, Paul (*Gloudemans*) 10/14
Duchateau, Kim (*Mievis*) 07/04
Dulieu, Jean (ps): zie Oort, Jan van
Dulieu-dossier 6 (*Wouters*) 09/14
Faes, Leo (*Sijpesteijn*) 04/19
Farr, Michael (*De Weyer*) 08/14
FC De Kampioenen (*Lefevere*) 04/22
Frankfurther Buchmesse (*Van der Nol*) 03/20
Frankfurterprijs, P. Hans: zie Stripper
French Connection, The (*Wibier*) 07/24
Frigobox (*Meesters*) 02/32
Ghost World (*Mirck*) 06/08
Giesen, Matthias (*Van der Hoeven*) 06/04
Gleever (ps): zie Leever, Gerard
Goscinny, René: zie French Connection, The
Gremmen, Mars: zie Kennemer Gasthuis, Het
Hasselaar, Frans 06/11
Heirseele, Peter van: zie Cowboy Henk
Hekhuis, Janneke 10/24
Hergé (ps): zie Remi, George
Herr Seele (ps): zie Heirseele, Peter van
Hongarije (*Rubovszky*) 03/13
Incognito-reeks (*Meesters*) 04/32
Inktspotprijs (*Sanders*) 05/16
Iran (*Lent*) 01/25
Jager, Gerrit de: zie Kennemer Gasthuis, Het
Jay and Silent Bob: zie Smith, Kevin
Jippes, Daan (*Mirck*) 01/08
Jokal (ps): zie Lankhorst, Jan Karel
Kamagurka (ps): zie Zeebroek, Luc
Kapitein Rob (Brief: *Van Houten*) 02/32
Kapitein Rob (*Ritman*) 08/20
Keizer, Stef 10/13
Kennemer Gasthuis, Het (*Wibier*) 05/22
Ketcham, Hank (*Wibier*) 02/10
Koch, Jacques (*Luteijn*) 10/10
Kroft, Robert van der: zie Kennemer Gasthuis, Het
Kruis, Jan (*Wibier*) 05/12
Kruis, Jan: zie Kennemer Gasthuis, Het
Kuifje: zie Farr, Michael
Kuifje-musical (*Van Cleef*) 02/18
Kurtzman, Harvey: zie French Connection, The
Lankhorst, Jan Karel (*Van Kippersluis*) 02/04
Leemans, Hec: zie FC De Kampioenen
Leever, Gerard (*Van der Nol*) 03/04
Leever, Gerard: zie Kennemer Gasthuis, Het
Lefranc: zie Martin, Jacques
Leisink, René: zie Stripper/Kennemer Gasthuis, Het
Leonardo, Vittorio: zie Bevere, Maurice de
Little Lit (*Mirck*) 04/20
Lommen, Joan 10/09
Lucky Luke: zie Bevere, Maurice de
Lutes, Jason (*Ribbens*) 10/18
Mad: zie Martin, Don
Mars (ps): zie Gremmen, Mars
Martin, Don (*Van Kippersluis*) 07/18
Martin, Jacques (*Welkenhuyzen*) 04/16
MAZ (ps): zie Mazure, Alfred
Mazure, Alfred (*Thomassen*) 01/12
Moeraert, Jacques: zie Inktspotprijs
Morris (ps): zie Bevere, Maurice de
Mouly, Françoise: zie Little Lit
Mul, Anna (*Mirck*) 03/22
Nadorp, Michel (*Sanders*) 05/16
Oort, Jan van: zie Dulieu, Jean
Paulus de boskabouter: zie Dulieu-dossier 6
Polen (*Kotowski*) 09/23
Pollmann, Joost: zie Stripdagen Haarlem
Prohias (*Apeldoorn*) 07/16
Raymond, Alex (*Kempeneers*) 05/18
Remi, George: zie Farr, Michael
Rip Kirby: zie Raymond, Alex
Roep, Thom (*Van der Nol*) 09/04
Roep, Thom 09/24
Schreurs, Eric (*Wibier*) 09/12
Schuijlenburg, Ed van 08/13
Simon, Christophe: zie Martin, Jacques
Smit, Roel: zie Kennemer Gasthuis, Het
Smith, Kevin (*Irrgang*) 05/20
Spiegelman, Art: zie Little Lit
Staller, Jack: Vliegende Hollander, De
Stavenuiter, Koert: zie Kennemer Gasthuis, Het
Storm (Brief: *De Groot*) 06/33
Stripdagen, De (Brief: *Van der Vegt*) 01/33
Stripdagen, De (Brief: *Van Velzen*) 04/33
Stripdagen Haarlem (*Mirck*) 06/12
Stripper (*Van Kippersluis*) 01/22
Stripschappris: zie Jippes, Daan/Schreurs, Eric
Stripster.nl (*Kerkhof*) 06/18
Superdupont (*Apeldoorn*) 10/22
Taymans, André (*Mievis*) 05/04
Trondheim, Lewis (*Meesters*) 05/32
Uruguay (*Puch*) 06/21
Vegter, Jaap (*Rippen*) 03/14
Vijver, Michiel van de: zie Stripper/Kennemer Gasthuis, Het
Vliegende Hollander, De (*Wibier/Wibier*) 02/16
Waard, Remco de 10/20
Zak (ps): zie Moeraert, Jacques
Zeebroek, Luc: zie Cowboy Henk
Zwigoff, Terry: zie Ghost World
Zyl, Ina van (*Van der Hoeven*) 06/16

STRIPS/ILLUSTRATIES

Alles blijft zoals het was: 3 illustraties ('02)(Erwin Suvaal) 10/10
Archief van... Alfred Mazure, Het (6 blz.)(Alfred Mazure) 01/16
Cowboy Henk: Stripopeningsplaatjes (1 blz.)(Herr Seele) 04/36
Donald Duck: Een cadeau voor Thom ('02, 1 blz.) (Carl Barks en Ed van Schuijlenburg) 09/36
Gleevers dagboek: Beurs ('02, 2 blz.)(Gerard Leever) 08/18
I.M. Morris ('01)(Gerard Leever) 01/06
I.M. Richard Kuiters ('02)(Peter Pontiac) 10/36
Regentenportret (1 blz.)(Rob Derks) 05/36

RECENSIES: BOEKEN

Achter de schermen van de macht 1: De dood van een minister (Delitte/Richelle, Casterman)(*Wibier*) 06/25
Agence Hardy 1: Het verdwenen parfum (Christin/Goetzinger, Dargaud)(*Van Kippersluis*) 01/26
Alfabet der ruïnes, Het (B., Dupuis)(*Mirck*) 10/27
Alles blijft zoals het was (Koch, Prometheus)(*Tillekens*) 10/12
Berlin. City of Stones. Book One (Lutes, Drawn & Quarterly)(*Ribbens*) 10/18
Bewaker van de lans, De 1: De broers (Ferry/Ersel, Glénat)(*Wibier*) 06/24
Biggles Heritage 1: Biggles contra Dr Zanchu + Biggles contra Von Stalhein (Embleton/Western/N.N./Johns, Miklo)(*De Kruijf*) 09/28
Bird 1: De tatoeage (Trillo/Bobillo, Prestige)(*Diesveld*) 03/25
Blake en Mortimer 15: Bericht uit het verleden (Benoit/Van Hamme, Blake en Mortimer)(*Sanders*) 02/21
Blanke weduwe, De (Gillon, Dupuis)(*Booms*) 08/28
Boerke (De Poortere, Bries)(*Mirck*) 09/29
Boskabouter op Terschelling, Een (De Meulder, De Meulder)(*Wouters*) 09/19
Bouncer 1: Een diamant voor het Hiernamaals (Boucq/Jodorowsky, Oog & Blik)(*De Kruijf*) 08/29
Bud Broadway 1: De weg naar Java (Heuvel, Boumaar)(*De Kruijf*) 07/26
Buddy Longway 17: Kijkt-voorbij-de-wolken (Derib, Lombard)(*Van Rijsingen*) 08/24
Buitengewesten, Collectie 13: Kwaïdan 1: De watergeest (Jung, Arboris)(*De Kruijf*) 08/29
Bulletje en Boonestaak 21: Met Braziliaanse oceaanvliegers naar Florida (periode 1928-1929) (Van Raemdonck/De Jong, Boumaar)(*Booms*) 02/23
Bulletje en Boonestaak 22: Landing op Schiphol (periode 1929) (Van Raemdonck/De Jong, Boumaar)(*Booms*) 02/23
Caroline Baldwin 5: Het gif van de macht (Taymans, Casterman)(*De Leeuwe*) 05/08
Chinaman 1: De berg van goud (TaDuc/Le Tendre, Dupuis)(*Moors*) 06/20
Chinaman 2: Met gelijke wapens (TaDuc/Le Tendre, Dupuis) (*Moors*) 06/20
Chinaman 3: Voor Rose (TaDuc/Le Tendre, Dupuis)(*Moors*) 06/20
Chinaman 4: De roestvreters (TaDuc/Le Tendre, Dupuis)(*Moors*) 06/20
Chorizo 2 (Typex, Oog & Blik)(*Mirck*) 09/29
Comic Book Nation. The transformation of youth culture in America (Wright, Johns Hopkins)(*Ribbens*) 04/12
Cordelia (Ilah, Oogachtend)(*Captain*) 10/25
Dagboek van 'n strip (Dupuy/Berberian, Oog & Blik)(*Pols*) 06/22
Dexter London 1: Beroepsavonturier (Garcia/Léo, Dargaud)(*De Kruijf*) 08/28
Dokter Jekyll & Mister Hyde (Mattotti/Kramsky, Oog & Blik)(*Diesveld*) 08/24
Don Quichote is terug?! (Faes, Van de Berg)(*Sijpesteijn*) 04/19
Donald Duck, De spannende reisavonturen van 1 (Verhagen/Kruse/Oost, Sanoma)(*Van Cleef*) 07/27
Duistere Steden, De 10: De onzichtbare grens 1 (Schuiten/Peeters, Casterman)(*Pols*) 08/25
Duisternis voorbij..., De (Casini, Prestige)(*Jasper Bakker*) 02/24
Einde der tijden 1: Quéribus, Het (Ruellan/Ersel, Glénat)(*De Leeuwe*) 04/29
Erfenis van Emilie, De 1: Het landgoed Hatcliff (Magnin, Dargaud)(*De Leeuwe*) 05/26
Felix Flux Museum, Het 3: De jum van de Ararat (Leever/De Boer, Silvester)(*De Kruijf*) 09/25
Fog 1: De tumulus (Bonin/Seier, Casterman)(*De Leeuwe*) 06/25
Foxx Tracker 1: The spear of Longenius Part 1 (Hof, Oog & Blik)(*Van Wolputte*) 04/28
Frank Lincoln 1: De wet van het hoge Noorden (Bourgne, Talent)(*Mirck*) 02/21
Frans en Suzanne 1: Frans en Suzanne maken het goed (Jansens, Rechtdoorzee Mijl op 7)(*Wibier*) 02/22
Gilles de Geus 0: De struikrover (Kolk, Silvester)(*Sanders*) 05/24
Grote bedrog, Het (Mandrafina/Trillo, Prestige)(*Clessens*) 03/27
Heer der dolende zielen 1: Het eiland Brac (Vehlmann/Bonhomme, Dargaud)(*Van der Zouw*) 08/27
Hellevaart (Collins/Rayner, Atlas)(*Moors*) 08/24
India Dreams 1: Wegen in de mist (Charles/Charles, Casterman)(*Van Rijsingen*) 06/22
James Healer 1: Camden Rock (Swolfs/De Vita, Lombard)(*Bagchus*) 09/27
Jeux d'influences. 30 Auteurs de bandes dessinées parlent de leurs livres fétiches (Barbier, PLG)(*Tillekens*) 03/24
Jonathan 13: De smaak van de songrong (Cosey, Lombard)(*Diesveld*) 06/23
Joop Klepzeiker 16: Kleppie + Sjonnie (Schreurs, Rechtdoorzee Mijl op 7)(*Jasper Bakker*) 09/25
Joop Klepzeiker 17: Happy Kleppie (Schreurs, Rechtdoorzee Mijl op 7)(*Jasper Bakker*) 09/25
Julia 1: De ogen van de afgrond (Berardi/Vannini, Prestige)(*Wibier*) 02/25
Kaarib 1: De laatste golf (Calvo/Krassinsky, Dargaud)(*Booms*) 06/27
Kavalier & Clay, De wonderlijke avonturen van (Chabon, Anthos/Manteau)(*De Vries*) 09/20
Kenya 1: Verschijningen (Léo/Rodolphe, Dargaud)(*Van der Zouw*) 04/27
Kérioth 1: Operatie Prometheus (Boidin/Bertho, Arboris)(*De Leeuwe*) 08/26
Kinky & Cosy 1: Is het nog ver? (Nix, Grint/Van Halewyck)(*Mirck*) 06/23
Koene Ridder, De 20: De bloedende muren (Craenhals, Casterman)(*Booms*) 06/24
Kuifje. Droom en werkelijkheid. De ontstaansgeschiedenis van de avonturen van Kuifje (Farr, Moulinsart/Lannoo)(*De Weyer*) 08/16
Kunst van Toonder. Een persoonlijke keuze, De (Diverse auteurs, Bezige Bij)(*Van der Nol*) 07/28
Kustbewoners (Vranken, Zone 5300/Zet.El)(*Van Wolputte*) 07/26
Laatste profetie, De 1: Reis naar de hel (Chaillet, Glénat)(*Wibier*) 06/24
Lefranc 14: De colonne (Martin/Simon, Casterman)(*Booms*) 04/18
Little Lit 1: Volksbeeldverhalen & sprookjesstrips (Diverse auteurs, Oog & Blik/Harmonie)(*Mirck*) 04/20
Little Lit 2: Strange stories for strange kids (Diverse auteurs, RAW junior)(*Mirck*) 04/20
Lucky Luke 42: De legende van het Westen (Nordmann/Morris, Lucky Comics)(*Rutten*) 07/28
Lugubere spel, Het (Roca, Prestige)(*Acohen*) 09/25
Maaike's grote dagboekje (Hartjes, Oog & Blik/Harmonie)(*Wibier*) 09/26
Manhattan Beach 1957 (Hermann/H., Lombard)(*De Leeuwe*) 10/28
Marq denkt (Van Broekhoven, Silvester)(*Mirck*) 10/29
Max Fridman 4: Rio de Sangre (Giardino, Casterman)(*De Kruijf*) 10/26
Mic Mac Adam 1: De onthoofde geliefden (Benn/Brunschwig, Dargaud)(*Van der Hoeven*) 03/24
Mick Mac Adam: De onthoofde minnaars (Benn/Brunschwig, Arcadia)(*Van der Hoeven*) 03/24
Moord en doodslag 3: De wraak van de clown (Jokal, Arboris)(*Van Kippersluis*) 02/09
Moord en doodslag 4: Rechter Tie 1: Chrysant (Matena/Van Gulik, Arboris)(*Mans*) 02/22
Muziekbuurters, De 1: Echte vrienden (Kolk/Westervoorde, Silvester)(*Van Cleef*) 10/25
My rock 'n roll boogie (Bleek, Oog & Blik)(*Mirck*) 08/25
Na de Incal 1: De nieuwe droom (Moebius/Jodorowsky, Oog & Blik)(*Mirck*) 05/24
Nestor Burma 6: Heb je me als lijk gezien? (Tardi/Malet, Casterman)(*Wibier*) 01/27
Net echt (Trondheim, Zet.El)(*Mirck*) 10/25
Nieuw begin, Een 1: Verloren vrede (Marvano/Haldeman, Dargaud)(*Pols*) 08/26
Norbert de Verbeelding 1: Verbeelding: 1/Verstand: 0 (Guéret/Vadot, Lombard)(*Van Kippersluis*) 02/25
Otto Graniet 1: Drama op de rotsen (Saudelli, Prestige)(*Bagchus*) 04/27
Otto Graniet 2: Rode maan (Saudelli, Prestige)(*Bagchus*) 04/27
Partners, De 15: Moordvalken (Brugman/Post, Strip2000)(*Jasper Bakker*) 07/27
Pech onderweg (Zak, Houtekiet/Harmonie)(*Van Wolputte*) 03/26
Prinses Aster 1: Het licht van Eureka (Van den Bosch, VNU Tijdschriften)(*Van Kippersluis*) 04/09
Puddingham Palace 1: Lachen, Majesteit! (Isa, Dupuis)(*De Leeuwe*) 01/27
Rapido Moderna (Blutch, Dupuis)(*Mirck*) 10/27
Salade Niçoise (Baudoin, Sherpa)(*Baudoin*) 05/24
Scribbly 1: Ik hoop dat die ene goeie erin staat (Arends, Silvester)(*Mirck*) 01/26
Silex Files 1: Ontbrekende schakels (Foerster, Lombard)(*Van der Hoeven*) 08/27
Single 1: Beroep single (Kolk/De Wit, Harmonie)(*Tillekens*) 07/26
Sleutel van het mysterie, De 3: Moorden@@r! (Sikorski/Lapière, Dupuis)(*Van Cleef*) 10/26
Soda 11: Gebeden en ballistiek (Gazzotti/Tome, Dupuis)(*Wibier*) 06/23
Spekkie Big, Lekker lachen met (Van der Holst, Scheppend Werk)(*Jasper Bakker*) 02/24
Stille getuigen 1: Het verwoestende vuur (Bajram/Chouin, Arboris)(*Mirck*) 09/26
Storm 22: De Armageddonreiziger (Lawrence/Lodewijk, Big Balloon)(*Van der Zouw*) 05/25
Stront aan de knikker. Een Spoorstraat voetbalstrip (WéVé, Oog & Blik)(*Kerkhof*) 02/24
Stuck Rubber Baby (Cruse, Harper Perennial)(*Mirck*) 08/22
Summer Blonde (Tomine, Drawn & Quarterly)(*Mirck*) 08/26
Tijdjagers, De 1: Ula (Zanotto, Prestige)(*De Leeuwe*) 06/26
Titel zoekt boek (Verwey, Harmonie)(*Rippen*) 03/27
Titeuf 8: De wet van de speelplaats (Zep, Glénat)(*De Kruijf*) 10/29
Tomoyo 7: Teufel (Hendriks, Oog & Blik/Harmonie)(*Wibier*) 09/26
Tosca 1: Het tijdperk van het bloed (Desberg/Vallès, Glénat)(*Wibier*) 06/24
Vanguard 1: De oogster van Amarna (MacNeil/Morrison, Prestige)(*Clessens*) 03/25
Vliegende Hollander, De 1: Ouverture (Staller, Arboris)(*Wibier/Wibier*) 02/16
Vlindernetwerk 1: Nachtvlinders, Het (Corbeyran/Cecil, Arboris)(*Bosch*) 04/26
Voorbij de steen 1: Het spoor van Demer (Broeders, Arboris)(*Van Rijsingen*) 04/26
Vreemdelingen in het paradijs (Moore, Leidse Stripshop)(*Diesveld*) 02/22
Wayne Shelton 1: De missie (Denayer/Van Hamme, Dargaud)(*Wibier*) 04/27
Western (Rosinksi/Van Hamme, Lombard)(*Bagchus*) 01/26
Wolkeloze toekomst, Een (Gazzotti/Meyer/Vehlmann, Lombard)(*Wibier*) 04/26
XIII 15: Laat de honden los! (Vance/Van Hamme, Dargaud)(*Wibier*) 08/25
Zachary Holmes 1: Zaak 1: Het monster (Trillo/Bobillo, Prestige)(*Pols*) 05/25
Zwart bloed (Yrrah, Harmonie)(*Rippen*) 09/27
Zwarte oijven 1: Waarom is deze nacht zo anders dan de andere? (Guibert/Sfar, Dupuis)(*Mirck*) 02/21

RECENSIES: VIDEO/DVD

Dragonball 1: Super battle in the world (Bridge Pictures)(*Wibier*) 02/26
Dragonball 2: The strongest guy in the world (Bridge Pictures)(*Wibier*) 05/26
Keizer Kuzco (Buena Vista)(*Van der Zouw*) 06/27
Pokémon 2: Op eigen kracht (Warner)(*Hillenius*) 02/26
Sneeuwwitje (Buena Vista)(*Wibier*) 06/27
Unbreakable (Touchstone)(*Jasper Bakker*) 09/29

COVERS

De covers van de nummers 2, 3, 4, 6 en 7 werden speciaal voor Stripschrift gemaakt.

01 Morris
02 Jokal
03 Gerard Leever
04 Wilma van den Bosch
05 André Taymans
06 Matthias Giesen
07 Kim Duchateau
08 Philippe Delaby
09 Michel Nadorp
10 Christophe Blain

COLUMNS

01 t/m 10 Ben Bits